

STUDIERAPPORT 2005-06

DIGITAL REVOLUSJON I DOMSTOLER VERDEN RUNDT

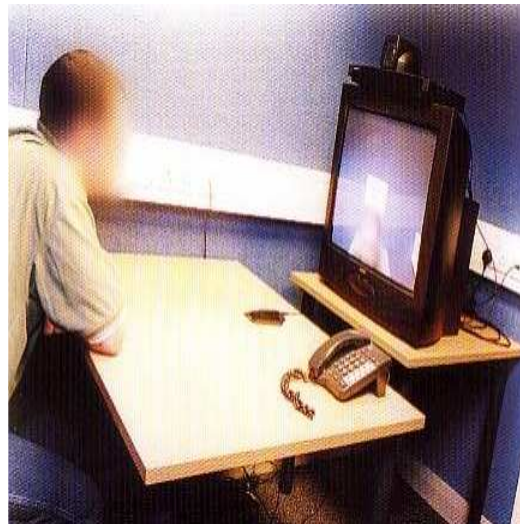
VIDEOKONFERANSER OG OPPTAK

VIDEOCONFERENCE COURTROOM, Federal Court, Sidney, 2006

POLICE COURT, Sidney, 1886

VIDEO BOX, Nord-Irland, 2005

*Til Domstoladministrasjonen
Ved Studiepermisjonsutvalget for dommere*

Undertegnede fikk innvilget studiepermisjon i tiden 01.09.05 til 01.03.06 fra min stilling som tingrettsdommer ved Oslo tingrett. Jeg vil med dette takke for en innholdsrik permisjon og alle de gode innspill jeg har fått underveis både fra inn- og utland.

Oslo, den 14. mars 2006

Peter A. Blom

1. SAMMENDRAG	5
2. INNLEDNING.....	6
2.1. HVORFOR DOMSTOLSTEKNOLOGI?	6
2.2. TEMAETS OMFANG.....	7
2.3. KILDER OG KILDEMATERIALETS BEGRENSNINGER	8
3. GENERELT OM VIDEOKONFERANSE.....	9
4. GENERELT OM OPPTAK AV LYD OG BILDER.....	11
5. NORGE	11
5.1. VIDEO- OG TELEFONKONFERANSE	11
5.1.1. GJELDENDE ALMINNELIGE REGLER	11
5.1.2. DEN NYE TVISTELOVEN	13
5.1.3. VIDEOKONFERANSEPROSJEKTET OG GJELDENDE BESTEMMELSER FOR PRØVEDOMSTOLENE. 13	
5.1.3.1. Historikk	13
5.1.3.2. Ny forsøkslov og den tilhørende forskrift	14
5.1.3.3. Rekkevidden av forsøksloven med forskrift	15
5.2. OPPTAK AV LYD OG BILDE	16
5.2.1. GJELDENDE REGLER OM OPPTAK.....	16
5.2.2. DEN NYE TVISTELOVEN - OM OPPTAK	18
5.2.3. PRØVEORDNINGER I DOMSTOLER OG POLITIET	18
5.2.4. GJELDENDE REGLER OM AVSPILLING AV OPPTAK	20
5.2.5. DEN NYE TVISTELOVEN – OM AVSPILLING AV OPPTAK.....	21
5.3. TVISTELOVENS GJENNOMFØRING - ANNEN TEKNOLOGI.....	22
5.4. TOLKING OG BEVISOPPTAK	23
6. INTERNASJONAL RETT.....	24
6.1. FJERNAVHØR UTEN BISTAND FRA ANNEN STAT	24
6.2. FJERNAVHØR MED BISTAND FRA ANNEN STAT	25
6.3. INTERNASJONALE OVERENSKOMSTER	26
6.4. RETTSPRAKSIS.....	29
6.5. DE INTERNASJONALE STRAFFEDOMSTOLENE.....	30
6.5.1. DEN INTERNASJONALE STRAFFEDOMSTOLEN FOR DET TIDLIGERE JUGOSLAVIA (ICTY)	30
6.5.2. DEN INTERNASJONALE STRAFFEDOMSTOLEN (ICC)	31
6.5.3. DEN INTERNASJONALE STRAFFEDOMSTOLEN FOR RWANDA (ICTR)	32
7. DOMSTOLSTEKNOLOGI I ANDRE LAND.....	32
7.1. SVERIGE.....	32
7.1.1. GJELDENDE RETT.....	32
7.1.1.1. Videokonferanse	32

7.1.1.2. Opptak	34
7.1.2. NYE LOVENDRINGER	34
7.1.2.1. Oversikt	34
7.1.2.2. Nærmere om noen av lovendringene vedrørende videokonferanse og opptak	36
7.1.2.3. Debatt rundt lovendringene	40
7.2. DANMARK.....	41
7.2.1. GJELDENE ORDNING FOR VIDEOKONFERANSER	41
7.2.2. GJELDENE ORDNING FOR OPPTAK	42
7.2.3. AKTUELT LOVGIVNINGSARBEID	42
7.2.3.1. Partenes deltakelse i rettsmøter via videoforbindelse eller telefon.....	43
7.2.3.2. Avhør av vitner og sakkyndige via videoforbindelse eller telefon	44
7.2.3.3. Opptak av forklaringer.....	44
7.3. ENGLAND OG WALES.....	45
7.4. SKOTTLAND.....	46
7.5. NORD-IRLAND.....	47
7.5.1.1. Videokonferanse	47
7.5.1.2. Opptak	50
7.5.1.3. Annen teknologi.....	50
7.6. IRLAND.....	51
7.7. FRANKRIKE	52
7.8. NORD-AMERIKA	52
7.8.1. GENERELT	52
7.8.2. WISCONSIN, USA	53
7.8.3. CALIFORNIA, USA	54
7.8.4. CANADA	55
7.9. AUSTRALIA.....	56
7.9.1. GENERELT	56
7.9.2. FEDERAL COURT OF AUSTRALIA.....	57
7.9.3. DISTRICT COURT OF NEW SOUTH WALES	58
7.10. SINGAPORE – SUBORDINATE COURTS.....	60
7.10.1. VIDEOKONFERANSE.....	60
7.10.2. OPPTAK	62
7.10.3. PUBLIKUMS ADGANG TIL DOMSTOLENE (ACCESS TO COURT)	62
7.11. JAPAN.....	63
7.12. KINA.....	63
7.13. SRI LANKA.....	63
8. RETTSSIKKERHET OG TEKNOLOGI.....	63
8.1. OVERSIKT.....	63
8.2. OPPTAK.....	64
8.2.1. BEHOVET FOR OPPTAK	64
8.2.2. TILGJENGELIGHET OG SØKEMULIGHETER I LAGRET OPPTAK	66
8.3. VIDEOKONFERANSEUTSTYR	67
8.3.1. GENERELT	67
8.3.2. SPESIELT OM VIDEOKONFERANSE OG ”SÅRBARE” VITNER	69
8.4. KOMBINASJON AV OPPTAK, LAGRING, SØK OG AVSPILLING.....	70
8.5. TEKNOLOGI FOR Å HINDRE MISBRUK.....	71

1. Sammendrag

Rapporten tar for seg bruken av domstolsteknologi i Norge og andre land med særlig vekt på videokonferanser og opptak under rettsforhandlinger. Det sees nærmere på den rettslige regulering i ulike land i lys av aktuelle tekniske løsninger. Til slutt behandles muligheter og utfordringer ved ny teknologi i et rettssikkerhetsmessig perspektiv.

Videokonferanse og opptak under rettsforhandlinger er kommet for å bli i mange land. Landene regulerer bruken på forskjellig vis, men det er noen felles trekk. Ingen land går inn for å sette bevisumiddelbarhetsprinsippet i sin tradisjonelle form helt til side til fordel for fjernmøter og fjernavhør. Fjernmøteteknologi benyttes i stor utstrekning ved varetektsforlengelser uten noe krav om samtykke fra siktede, jf. *pkt. 8.3.1*. Nord-Irland har hatt over 30.000 "video hearings", jf. *pkt. 7.5.1.1*. Lyd / billedopptak fra rettsforhandlinger erstatter i stadig større grad arbeid med protokollering og utskrift, jf. *pkt. 8.2.1*.

Flere land ligger i praksis langt foran oss m.h.t. regelverk, bruk av fjernmøteteknologi og opptaksutstyr. Vi har mye å hente ved å opparbeide et bevisst forhold til teknologiske hjelpemidler. Våre mangelfulle regler om protokollering, opptak og avspilling under rettsforhandlinger, er ikke tilpasset den digitale virkelighet. Et helhetlig og gjennomtenkt regelverk vil lette arbeidet med innføring av ny teknologi. Dette er viktig, ikke bare ut fra hensynet til effektivitet og kostnadsbesparelser, men også ut fra hensynet til rettssikkerhet. En globalisert verden stiller rettsvesenet overfor nye utfordringer, bl.a. fordi flere vitner befinner seg i utlandet, og behovet for tolking har øket sterkt. Dagens utstyrsnivå er ikke tilstrekkelig til å møte disse utfordringene på en god måte. Dersom teknologibruken i rettsvesenet ikke reguleres, må vi regne med at deltakere i rettstvister selv vil anvende teknologi og derved skape en ubalanse i styrkeforholdet mellom partene. I tillegg risikerer vi at domstolene må arbeide stadig tyngre for å klare de utfordringer som allerede er der.

Særlig fremheves:

- Protokollering og utskrift fra bevisopptak er unødig, forutsatt lovendring. Opptak av lyd / bilde med påfølgende avspilling har lenge kunnet erstatte dette arbeidet. Dokumentasjonen ville bli sikrere. Arbeidsmessige og økonomiske besparelser vil raskt inntjene de beskjedne investeringer som er nødvendige, jf. *pkt. 5.4*.
- Bevisopptak kan foretas i kombinasjon med fjernmøter og fjernavhør, jf. *pkt. 5.1.3.3 og 6.2*.
- Sårbare vitner kan ivaretas bedre ved å benytte fjernmøteteknologi og opptaksutstyr under rettsforhandlingene, jf. *pkt. 8.3.2*.
- Opptak av alle rettslige forklaringer er viktig, jf. *pkt. 8.2.1*. For å opprettholde en internasjonal standard, må innføring av teknisk utstyr for opptak i samtlige norske rettssaler bli et satsingsområde. Uten nødvendig opptaksutstyr mister vi en rettssikkerhetsmessig gevinst, samtidig som domstolenes effektivitet blir redusert.
- Protokollering og utskrift fra alle forhandlinger kan erstattes med teknisk utstyr for opptak, moderne søkemetoder i lagrede data og avspilling, jf. *pkt. 8.2.2*.
- Avspilling av opptak under hovedforhandling, bl.a. fra bevisopptak og ved motstrid med hva et vitne / part tidligere har forklart, jf. *pkt. 8.4*.

Gjennomføring av disse tiltak vil fremme rettssikkerheten ved å lette aktørenes adgang til domstolene, styrke bevisføringen, bedre dokumentasjonen av hva som faktisk skjer under rettsforhandlingene og gi en mer effektiv saksavvikling.

Teknologien åpner nye horisonter for en fremtidig prosessordning. Som fremholdt av den svenske justisministeren i Riksdagen, må vi må regne med at grunnleggende prinsipper som muntlighet og bevisumiddelbarhet vil gjennomgå endringer i likhet med andre regler, jf *pkt. 7.1.2.3* nedenfor. Her har debatten i vårt hjemlige juridiske miljø vært forbausende passiv, samtidig som den teknologiske utvikling er akselererende. Det er viktig at representanter for alle profesjonelle aktører i rettsvesenet er aktivt deltakende når ny teknologi innføres.

Rapporten kan med fordel leses på pc slik at kapitlene kan nås direkte ved å ”klikke” på de enkelte punktene i innholdsfortegnelsen, eller på krysshenvisninger og ”hyperkoblinger” med internettadresser i tekst og i fototer.

2. Innledning

2.1. Hvorfor domstolsteknologi?

Teknologien er kommet for å bli i norske domstoler. Det er definitivt slutt med å skrive ut dommer på en manuell skrivemaskin med tre stk. gjennomslag på blåpapir. Datamaskinene har for lengst blitt uunnværlige og det skjer hele tiden nye teknologiske fremskritt. Avgjørende for mitt valg av tema ble et to ukers langt bevisopptak av et sentralt utenlandsk vitne med en rekke tiltalte, tolker, forsvarere, m.v. til stede.¹ Etter et betydelig antall sider med protokollat, noe svekkede stemmebånd og en lett håndleddsbetennelse, slo det meg at arbeidet med å sikre opptak av vitnets forklaring kanskje kunne vært gjort bedre med moderne teknologi i kombinasjon med en mer tilpasset prosesslovgivning, jf. *pkt. 5.4*. For det første oppnås en uangripelig dokumentasjon på hva som faktisk foregår i rettssalen. For det annet frigjøres mer kapasitet hos dommeren for styring og administrasjon av spørsmålsstillingene. Endelig burde kjent teknologi kunne bidra til en raskere og enklere avvikling av bevisopptaket. Dette ga foranledning til å se nærmere på våre egne regler om bruk av moderne teknologi i domstolene sammenholdt med situasjonen i andre land.

---

¹ Undertegnede attesterte salærer og reiseregninger i anledning bevisopptaket for til sammen 1,8 mill. nkr. I tillegg kommer politiets utgifter. Borgarting lagmannsrett avsa dom i saken den 8.11.05.

2.2. Temaets omfang

Først og fremst vil fremstillingen ta sikte på å gi en oversikt over regler, bruk og rettssikkerhetsmessige aspekter knyttet til:

- teknologi for videokonferanse (fjernmøter og fjernavhør)
- digitale opptak av lyd og bilder fra rettsforhandlinger

En fremtidig kombinasjon av disse hjelpemidlene i rettssalen vil i stor grad kunne påvirke arbeidet med å avvikle rettsmøter. Situasjonen i Norge og en del andre land vil bli omhandlet. Utvalget av land er noe tilfeldig i den forstand at det kan være aktuelle land som ikke er kommet med. Feltet er så vidt omfattende at det heller ikke er tale om noen uttømmende oversikt.

En fremstilling ville ikke gi den ønskede oversikt dersom den bare omfattet teknologi i rettssalen (courtroom technology) i tradisjonell forstand. Rettsvesenet og rettavgjørelser bygger på formidling av informasjon. Her kommer teknologien inn som et vesentlig element, bl.a. ved bruk av Internett. Sett i et fremtidsperspektiv med videobevis, DNA bevis, chips og mikrodatamaskiner i et stadig større omfang, vil teknologien gjøre det enklere for dommeren å finne det korrekte faktum. Dommeren vil i større grad kunne konsentrere seg om å felle en salomonisk dom. Den dømmende virksomhet vil kunne bli ganske annerledes i fremtiden.² Et ikke helt fjerntliggende eksempel på at det siste ikke bare er en mulighet, men faktisk ser ut til å bli en realitet, finner vi i de nylig vedtatte endringer i den svenske Rättegångsbalken.³ Protokollførerens oppgave vil i fremtiden bli å styre teknikken.

Teknologi i domstolene (court technology) har i svært mange sammenhenger konsekvenser for dommerens daglige virksomhet ut over det å bruke en pc som skrivemaskin. En del spesielle teknologiske hjelpemidler jeg er blitt presentert for i andre land, vil bli beskrevet. Det kan listes opp en rekke eksempler:

Elektroniske domstoler (e-courts) eller elektronisk samhandling, d.v.s dokumentbehandling og forsendelse av dokumenter i elektronisk form via e-mail eller på annen måte, bruk av Internett til å presentere domstolene på en web side overfor publikum hvor bl.a. partene i en tvist kan logge seg på og få avgjort et småkrav (small claim), bruk av fjernmøter med parter og fjernavhør av vitner ved hjelp av teknologi for elektronisk overføring av lyd og bilde (video technology) , elektroniske kalendere med adgang til on-line beramning, adgang til rettslige informasjonssystemer på nettet, elektroniske saksbehandlingssystemer (case management systems), mer overordnede domstolsadministrasjonssystemer (court management systems), opptak og utskrift i tilnærmet sann tid fra rettsforhandlinger (court recording) , tale til tekst-programmer for gjengivelse av tale direkte til tekstbehandling, stemmestyrte opptak og gjengivelse av bilde og lyd, utvidede søkemuligheter i digitalt lagrede opptak av lyd og billedfiler med mulighet for "bokmerke" funksjon for det dommeren ønsker å komme tilbake til, bruk av strukturerte data for bl.a. besparelser ved gjenbruk av opplysninger i dokumenter isteden for å skulle

---

² Se Tony Sutherland, The Internet and Beyond: A new order for justice?

<http://www.aija.org.au/info/techn/Internet.htm>

³ Regeringens proposition 2004/05:131; En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol. <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/41275> Lovendringene trer først i kraft den dag Regjeringen bestemmer.

taste inn opplysningene på ny (for eksempel XML - eXtended Markup Language – et programmeringsspråk som er laget for å strukturere, lagre og sende informasjon⁴), m.v.

Ovennevnte tema og flere til er stadig gjenstand for interesse og systematisk oppfølging rundt om i verden. National Center for State Courts (NCSC) i USA holder jevnlig konferanser om domstolsteknologi. NCSC arrangerte sist høst Court Technology Conference number 9 (CTC9) i Seattle. Konferansens hjemmeside har en oversikt over de tema som var oppe til behandling.⁵ Her er utførlige referater fra de innlegg som ble holdt.⁶ Neste konferanse, CTC10 skal holdes høsten 2007 i Tampa. Se for øvrig nærmere nedenfor under USA og Canada. Et annet eksempel er forsknings- og utdanningsinstitusjonen Australian Institute of Judicial Administration (AIJA).⁷

En del velkjente teknologiske hjelpemidler i rettssalen behandles ikke; pc, alminnelige audiovisuelle hjelpemidler som prosjektører, skjermer, høytaleranlegg, mikrofoner, tilstrekkelig kapasitet på kabelanlegg, nødvendig båndbredde ved bruk av Internett, osv. Her skjer det en rivende utvikling. Utstyret blir stadig bedre, mer integrert og mer avansert. I dag tilbys avanserte digitale prosjektører som i kombinasjon med pc, Internett og trådløst nett gir flere funksjoner. Heller ikke løgn-detektor behandles.⁸

2.3. Kilder og kildematerialets begrensninger

Undertegnede hadde forut for studieprosjektet ingen spesiell kompetanse innen området domstolsteknologi ut over mangeårig erfaring som norsk dommer og en alminnelig vel utviklet interesse for bruk av pc og Internett i arbeidssituasjonen. Det er lett å trekke forhastede slutninger ut fra et omfattende materiale man ikke kjenner fra før av, spesielt når en skal fremstille andre lands rettssystemer uten å ha ordentlig kunnskap om totaliteten i vedkommende rettssystem. Det har dessverre ikke vært avsatt tid og ressurser til å få oversatt aktuelle deler av rapporten for tilbakemelding og kvalitetssikring i de ulike land. Det er derfor nødvendig å gjøre oppmerksom på at feil og utilstrekkelig presisjonsnivå kan forekomme. Av samme grunn har jeg i størst mulig utstrekning søkt å vise til kildematerialet i fotnotene. Det er mitt håp at de omfattende henvisninger til hjemmesider på Internett, vil gi interesserte lesere en oversikt over hvor informasjon kan hentes om domstoler og teknologi rundt om i verden. Det er mye informasjon å hente, noe som er inspirerende. En spesifisert internetthenvisning vil gjerne gå ut på dato etter noen tid. Den relevante informasjon kan fortsatt ofte finnes ved å sløyfe de siste leddene i ”lenken” og hente stoffet via den overordnede hjemmeside.

Informasjonen om de ulike land baserer seg dels på kunnskap gjennom deltakelse i det norske videokonferanseprosjektet, intensiv bruk av Internett (herunder innhenting av informasjon per e-mail), samt besøk før og under studieperioden til:

---

⁴ Spesielt interesserte kan for eksempel se nærmere på <http://www.w3schools.com/xml/default.asp>

⁵ <http://www.ctc9.org/MS/MS36/page.php?p=549>

⁶ <http://216.15.146.200/MS/MS36/page.php?p=887>

⁷ <http://www.aija.org.au/>

⁸ Se Høyesteretts kjennelse av 05.09.96.

- Danmark, Københavns byrett, møte med deltakere i det danske videokonferanseprosjektet
- Sverige, Domstolsverkets Teknikenhet og Jönköpings tingsrätt, Linköpings tingsrätt og Häktet i Norrköping (samtaler med teknisk ansvarlige, dommere, fengselspersonale og sjefen for ordenspolitiet i Norrköping)
- Nederland, Den Haag, Internasjonale straffedomstoler ICC og ICCY (orienteringer fra representanter for aktoriet, forsvaret og administrasjonen)
- Nord-Irland, Belfast, i regi av Central Services, besøk Laganside Courts, samtaler med dommere fra Magistrate's courts, High Court og County Court, samt besøk til Maghaberry Prison og Highbank Wood
- Singapore, Subordinate Courts (deltakelse som "international moderator" under "Regional Judicial Symposium" ⁹, samtaler med bl.a. dommerkollegaer fra en rekke land, representanter fra ulike myndigheter, domstolsadministrasjoner og NCSC)
- Australia, Sidney, i regi av AIJA, Federal Court (orienteringer fra ulike ansatte og dommere om deres bruk av court technology), samt New South Wales State courts (deltakelse i seminar om bruk av videokonferanseutstyr i tilknytning til behandling av saker om seksuelle overgrep)
- California, Seattle (CTC9¹⁰) og San Francisco, Appellate court of California og Supreme Court of California (orienteringer fra dommere og administrasjonen).
- Norge, bl.a. Institutt for Rettsinformatikk (seminar om beslutningssystemer i offentlig sektor), det nye tinghuset til Moss Tingrett og videokonferanseselskapet Tandberg.

Endelig må man være oppmerksom på at rettssystemene og kulturen innen domstolsvesenet utenfor Norge kan være ganske annerledes enn hos oss. Det forhold at den praktiske bruk av teknologien er kommet langt på et bestemt område utenlands, behøver ikke nødvendigvis tilsi at akkurat det samme vil være ønskelig, nyttig eller gjennomførbart hos oss.

3. Generelt om videokonferanse

En videokonferanse innebærer at lyd og bilde overføres i sann tid fra et sted til et annet. En mer presis definisjon kan være: "En interaktiv teknologi som sender video, stemme og datasignaler via en overføringsenhet slik at to eller flere individer eller grupper kan kommunisere med hverandre simultant ved bruk av videoskjermer". Terminologisk kan vi med fordel tale om overføring av lyd og bilde, fremfor å benytte betegnelsen videokonferanse som kan låse tanken til en bestemt teknisk løsning. Lyd og bilde kan overføres analogt eller digitalt, bl.a. via intranett, ISDN eller Internett. Analog overføring må sies å være utdatert. Bruk av IP-teknologi via Internett peker seg ut som et godt og rimelig alternativ ettersom en tilstrekkelig overføringskapasitet med større båndbredde er utviklet.

---

⁹ Se http://www.subcourts.gov.sg/RJS/RJS_index.html

¹⁰ <http://www.ctc9.org/MS/MS36/page.php?p=549>

Ved hjelp av videokonferanseutstyr kan vitner og sakkyndige avhøres uten at de fysisk er til stede i rettssalen, såkalt fjernavhør. Videre er det mulig å avvikle en retts sak uten at en eller flere av aktørene er til stede, eksempelvis partene, tiltalte eller siktede i varetekt, aktor, forsvarer, osv., d.v.s. et såkalt fjernmøte. Kjært barn har mange navn, og i det følgende er det benyttet til dels ulike betegnelser på diverse utstyr for overføring av lyd og bilde, som fjernmøteteknologi, videolink, videoteknikk, CCTV (closed circuit television), telekommunikasjon, audiovisuell link, m.v. Begrepene må forstås ut fra sammenhengen de benyttes i.

Det er en rekke produsenter av videokonferanseutstyr. En av de største i markedet er Tandberg. En sentrale enhet i et videokonferanseprodukt er en codec. Den komprimerer signalene for overføringen og rekonstruerer disse når de har blitt mottatt, noe som effektiviserer overføring av signaler via et nettverk¹¹. Utstyr levert fra Tandberg benyttes både i Norge og flere andre land.¹² I Tandbergs løsning kan enheten med codecen i prinsippet kobles til hvilken som helst skjerm, høyttaler, mikrofon, osv. I det norske videokonferanseprosjektet benyttes både stasjonære og mobile enheter fra Tandberg. Utstyret fra Tandberg har i forhold til mye annet utstyr den fordel at det kan operere med redusert båndbredde hvis det oppstår en linjefeil.¹³ Det bør velges utstyr i forhold til størrelsen på rettssalen, antall aktører på stedet, m.v. Fra staten Wisconsin i USA kan en se eksempler på utstyrsleverandører, priser, kriterier for valg av utstyr, hvilke krav som bør stilles til utstyret og ikke minst retningslinjer for bruken.¹⁴ Se nedenfor i *pkt. 7.8.2* og NCSC's hjemmeside med oversikt over leverandører til domstolene.¹⁵ Den tekniske utvikling går så fort at det alt nå stilles spørsmål ved om videokonferanse, som et eget produkt, vil forsvinne i takt med utviklingen og utbredelsen av bredbånd.¹⁶ I domstolene vil det være behov for billedfremvisning med høy kvalitet på store skjermer. Verken 3-G mobiltelefoner med lyd og bilde eller de løsninger som i dag muliggjør videokonferanse på ordinære pc'er, er gode nok i forhold til de krav som bør stilles til domstolenes virksomhet. Pc med oppkobling mot storskjermer og en tilpasset programpakke for brukersikker videokonferanse, kan vise seg å bli en realitet.

---

¹¹ For de teknisk interesserte, se for eksempel <http://kb.iu.edu/data/afro.html> med henvisninger.

¹² http://www.tandberg.no/products/video_systems/index.jsp

¹³ Opplyst fra sjefen for Nord-Irlands videolink prosjekt, Glynis Dowling, Central Services, Northern Ireland Prison Services.

¹⁴ Se <http://www.wicourts.gov/about/committees/ppacvidconf.htm> med lenker Se spesielt Bridging the Distance, Implementing Videoconferencing in Wisconsin, 2005, kap. IV.

¹⁵ http://www.ncsconline.org/d_tech/vendorlist/

¹⁶ Se for eksempel Aftenposten, den 19.12.2005, Økonomi, s. 4.

4. Generelt om opptak av lyd og bilder

Som de fleste sikkert er kjent med, kan lyd- og billedopptak foretas med et ordinært videokamera og spilles av direkte mot en TV-skjerm. Videre kan opptaket overføres til en pc med tilhørende lagringsmedium. Denne teknikken har vært benyttet i enkeltstående saker både i domstolene og hos politiet. Lagring i et noe større omfang krever et tilrettelagt anlegg for opptak og sentral lagring. Oslo tingrett har i flere år har hatt et lydopptakssystem, utviklet av Max Manus, integrert med tinghusets eget lydlagringsystem. Systemet kan ikke lenger sies å være særlig godt sett i forhold til hva som ellers er på markedet. Særlig tilgjengeligheten til lagret materiale er dårlig. Det vil sannsynligvis koste mer å integrere det mot et annet system enn å anskaffe et nytt.¹⁷

Teknikken gjør det nå mulig å lagre fullstendige opptak av lyd og bilder fra alle rettsforhandlinger i hele landet fortløpende, digitalt. I utlandet er det utarbeidet egne programpakker for styring av opptak, lagring og søking for gjenfinning. Et eksempel på et fullautomatisert opptakssystem av lyd og bilder for domstoler, er CourtSmart.¹⁸ Systemet benyttes i USA, Canada, Bermuda og Europa. Det kan integreres med saksbehandlersystemer og omfatter et opplegg for forsegling av opptakene slik at de ikke kan manipuleres. Opptakene kan tids- og stemmestyres slik at dommeren ikke skal belemres med å trykke på knapper.¹⁹ Det bør legges vekt på å gjøre et slikt opptakssystem minst mulig forstyrrende for forhandlingene og administreringen av retten. I Norge vil det være aktuelt å integrere et opptakssystem med saksbehandlingssystemet LOVISA. I forprosjektet til ny tvistelov er denne problemstillingen berørt.²⁰ Behovet for opptak fra alle rettsforhandlinger bør imøtekommes. Se *pkt.8.2.1*. Opptak kan kombineres med mulighet for avspilling og søking, ved hjelp av en moderne ”mediaplayer”, med utgangspunkt i den lagrede fil i domstolens saksbehandlersystem, jf *pkt. 8.2.2*.

5. Norge

5.1. Video- og telefonkonferanse

5.1.1. Gjeldende alminnelige regler

De nærmere bestemmelser om fjernavhør av vitner og sakkyndige i straffesaker og sivile saker reguleres i forskrift fastsatt ved kgl.res. av 8. nov. 1991 nr 727 med hjemmel i tvml. §§ 199a og 248a, samt str.prl. §§ 109 a og 149a. Forskriften trådte i kraft 01.12.91.²¹ En rekke høringsinstanser støttet forslaget, men det var flere som i ulik grad var betenkt selv om de

---

¹⁷ Se Forprosjektrapport, Forprosjekt ny tvistelov, avgitt til Domstoladministrasjonen 12.09.05, s. 82.

¹⁸ Se <http://www.courtsmart.com>.

¹⁹ Erfaring fra Sverige tyder på at en trykkfølsom skjerm med menyer for styring av kamera og opptak er bedre. Federal Court i Australia hadde også slik skjerm.

²⁰ Forprosjektrapporten s. 84.

²¹ Forut for vedtakelsen av de nye reglene hadde Sverige alt i lengre tid hatt slik forsøksvirksomhet.

godtok en forsøksordning.²² I følge Justisdepartementet viste bestemmelsene seg å være svært nyttige. Ordningen ble derfor ganske raskt gjort permanent og generell.²³ Reglene anvendes i atskillig omfang når et fysisk fremmøte er for vanskelig eller umulig. Reglene gjelder avhør ved hjelp av telefon, eventuelt telefon ledsaget av bilde. Adgangen til å supplere telefonavhøret med visning av bilde, er meg bekjent i praksis ikke benyttet før år 2005, først og fremst fordi domstolene ikke har hatt det nødvendige utstyr.

Ordningen gjelder ikke fjernavhør av parter. Etter forskriftens § 2 kan fjernavhør besluttes dersom vitnet ikke har møteplikt p.g.a. den geografiske begrensning eller andre forhold gjør fjernavhør ønskelig. Hovedregelen er dermed at vitnet skal møte for den dømmende rett dersom vedkommende har møteplikt. I slike tilfelle er det ikke tilstrekkelig for å tillate fjernavhør at retten ikke ser avgjørende hensyn som taler mot slikt avhør. Det må foreligge en overvekt av hensyn som taler for fjernavhør.²⁴ Det har etter gjeldende rett heller ikke vært ansett for aktuelt å benytte fjernavhør under bevisopptak, idet meningen med ordningen har vært å kunne erstatte forklaring forut for hovedforhandlingen med fjernavhør.²⁵ Tilsvarende følger implisitt av bestemmelsen i forskriftens § 6 som bestemmer at det er den dømmende rett som skal ringe vitnet.²⁶ § 5 i forskriften setter i utgangspunktet strenge krav til hvor vitnet skal befinne seg under fjernavhøret, ved en annen domstol, et politikammer, lensmannskontor, fengsel, e.l.l. Videre kan det eventuelt gis pålegg om å ta med legitimasjon. I praksis vil retten ofte med støtte fra prosessfullmektigene finne det ubetenkelig å la avhøret skje fra et annet sted i medhold av unntaksregelen i bestemmelsens siste ledd. Denne praksis skyldes at prosessfullmektigene eller deres parter gjerne har hatt kontakt med de aktuelle på forhånd, slik at det ikke hersker noen tvil om hvem retten har med å gjøre.²⁷ Etter de alminnelige reglene bør fjernavhør av vitne som er av avgjørende betydning for sakens opplysning, så vidt mulig unngås.

Så langt utstyret er tilgjengelig, er det ikke noe i veien for at samtlige tingretter og lagmannsretter benytter moderne videokonferanseutstyr i samsvar med forskriften fra 1991. Forskriften gjelder ikke avhør av parter. Ut fra legalitetsprinsippet vil avhør av siktede via videokonferanse ikke kunne finne sted etter disse reglene under fengslingsmøter. Kan fremstilling unnlates i medhold av straffeprosessloven § 185 tredje ledd, vil det normalt heller ikke ha noen hensikt å benytte videokonferanse med siktede under fengslingsmøtet. Hjemmelen for å anvende fjernmøte under fengslingsforlengelser blir derfor forsøksordningen etter den nye domstolsloven § 143.

---

²² Ot.prp.nr. 50 (1989-90), kap. 10

²³ Ot.prp.nr.45 (1993-94), kap. 3

²⁴ Se Rt. 1996 s. 1756.

²⁵ KARNOV, note 585 til str.prl. § 109 a og premissene i Ot.prp.nr. 50 (1989-90), kap. 10

²⁶ Det er ikke gitt at ordningen bør være slik etter bestemmelsene som regulerer den nye forsøksordningen med videokonferanse, jf pkt. 5.1.3.3.

²⁷ Til sammenlikning kan nevnes at bestemmelsene i forskriften etter domstolslovens § 143 har tilsvarende regler.

5.1.2. Den nye tvisteloven

Den nye tvisteloven av 17. juni 2005 nr. 90 skal etter planen tre i kraft 1. jan. 2007. Loven har en rekke bestemmelser om fjernmøter og fjernavhør. Fjernmøte defineres i § 13-1 som et ”møte der ikke alle deltakerne er til stede, men deltar ved hjelp av fjernmøteteknikk”. Fjernmøteteknikk kan være telefon, videokonferanseteknikk eller annen teknisk innretning. Vilkår for å holde fjernmøte er etter bestemmelsen at det enten er særskilt bestemt (bl.a. §§ 9-4 og 9-5 om rettsmøter under saksforberedelsen og § 10-3 om muntlig sluttbehandling) eller at partene samtykker. Et uttrykkelig forbud mot bruk av fjernmøte finner vi i § 19-3 om den første rådslagningen med meddommerne. Kongen kan gi nærmere forskrifter om fjernmøte. § 21-10 setter vilkår for fjernavhør av parter, vitner og sakkyndige.²⁸ Fjernavhør kan benyttes av den dømmende rett dersom direkte avhør ikke lar seg gjennomføre eller er spesielt byrdefullt eller kostnadskrevende. Fjernavhør bør bl.a. ikke foretas om forklaringen kan være særlig viktig, eller hvor andre forhold gjør det betenkelig. Dersom kostnadene eller ulempene med direkte forklaring er for store i forhold til tvistens betydning, kan fjernavhør alltid foretas. I småkravprosessen kan dermed fjernavhør foretas med mindre retten finner det påkrevd med forklaring direkte i rettsmøtet, jf. § 10-3 nr 6. § 21-10 forutsetter at fjernavhør som hovedregel foretas ved billedavhør. For nærmere om bakgrunnen for den nye tvisteloven vises det til Ot.prp.nr.51 (2004-05) – om lov om meklings og rettergang i sivile tvister (tvisteloven). Se spesielt s. 230 og 232-233 hvor fordelene med fjernmøter og fjernavhør vurderes nærmere.²⁹

5.1.3. Videokonferanseprosjektet og gjeldende bestemmelser for prøvedomstolene

5.1.3.1. Historikk

Bruk av videokonferanseutstyr har vært vurdert under et forprosjekt høsten 2003.³⁰ Med dette utgangspunktet er det startet et felles videokonferanseprosjekt i justissektoren som er forlenget til den 1. juni 2007. I samsvar med intensjonene er det nå utplassert videokonferanseutstyr hos de domstolene som er med i prøveprosjektet, nemlig Frostating lagmannsrett, Hålogaland lagmannsrett, Oslo tingrett, Nord-Troms tingrett, Sør-Trøndelag tingrett og Trondheim tingrett. I tillegg har bl.a. Oslo fengsel og en rekke politidistrikter fått utstyr. Medio 2005 var det utplassert ca. 50 videosystemer totalt i justissektoren.

Utstyret har så langt i det vesentligste vært gjenstand for testing. Den testing som har vært foretatt, viser at utstyret er i stand til å overføre lyd og bilde av høy kvalitet til skjerm av stort format i rettssalen. En mobil enhet ble lånt ut til Borgarting lagmannsrett i en større trafficking sak høsten 2005.³¹ Her ble utstyret uten innsigelser fra noe hold benyttet med

---

²⁸ Muligens ville det vært en bedre lovteknisk løsning å henføre spørsmål om avhør av parter til bestemmelsen om fjernmøter slik man har valgt i forslaget til ny lov i Danmark. En slik løsning er også lagt til grunn i vår nye forskrift om prøveordning med bruk av fjernmøteteknologi i Domstolene. Se for eksempel nedenfor om forskriftens § 2, fjernmøter, som bl.a. behandler varetektsforlengelser hvor siktede som part normalt avgir partsforklaring. Se *note 38*.

²⁹Se for eksempel <http://odin.dep.no/jd/norsk/dok/regpubl/otprp/bn.html>

³⁰ I rapporten fra forprosjektgruppen, DA ref.nr. 200200214-18 – oversendelse av 23.10.03, gås bl.a. gjennom i hvilken utstrekning videokonferanse kan benyttes ut fra dagjeldende regelverk.

³¹ Borgarting Lagmannsretts dom 8.11.05.

hjemmel i forskriften fra 1991 under avhør av et mindre sentralt vitne i Stockholm, samt bl.a. avspilling av en video fra et bevisopptak av et av de sentrale vitner i tillegg til dokumentasjon av vitnets protokollerte forklaring på vanlig måte.

Parallelt med det felles videokonferanseprosjektet i justissektoren, kan nevnes at Oslo tingrett har et eget lokalt prosjekt. Videre er et lokalt videokonferanseprosjekt gjennomført i regi av Oslo politidistrikt. Evalueringsrapporten derfra av 4. juli 2005 konkluderer helt avslutningsvis med at prosjektets egne erfaringer sammen med de svært gode erfaringer fra flere andre land prosjektgruppen har undersøkt, viser at videokonferanseutstyr har potensiale for å kunne utnyttes i stor grad innen justissektoren også i Norge.³²

5.1.3.2. Ny forsøkslov og den tilhørende forskrift

Som et ledd i det sentrale videokonferanseprosjektet har vi som en prøveordning ved enkelte tingretter og lagmannsretter fått hjemmel for en utvidet bruk av videokonferanseutstyr. Hjemmelen er en ny § 143 i domstolsloven som i h.h.t. lov av 21.12.05 trådte i kraft 01.01.06. Bestemmelsen lyder slik:

”Kongen kan i forskrift bestemme at det etableres en prøveordning ved enkelte tingretter og lagmannsretter om bruk av fjernmøteknologi ved saksforberedende rettsmøter og hovedforhandling i sivile saker, ved rettsmøter om inngåelse av rettsforlik, ved rettsmøter om varetektsfengsling etter straffeprosessloven, ved rettsmøter for behandling av tilståelsessaker etter straffeprosessloven § 248 og ved avhør av vitner, sakkyndige og bruk av tolker i straffesaker og sivile saker.”

For nærmere om bakgrunnen for lovforslaget og de avveininger som ligger til grunn, vises det til Ot.prp. nr. 27 (2005-2006).³³ Bestemmelsen er en forskriftshjemmel som med en del begrensninger lar det nærmere innholdet av forsøksordningen bli regulert ved forskrift.³⁴ Forskriften til § 143 er fastsatt ved kgl res av 21.12.05 og trådte i kraft 01.01.06.³⁵ For alle andre domstoler gjelder inntil videre forskriften fra 1991. Adgangen til å benytte utstyret er større etter forskriften for prøvedomstolene enn etter den fra før av gjeldende alminnelige permanente forskrift. Bl.a. omfattes parter. Aktuell fjernmøteteknikk som reguleres i forskriften, er overføring av lyd og bilde eller bare lyd.

Den nye forskriften for prøvedomstolene omhandler fjernmøter i § 2. Deltagende parter kan i straffesaker være siktede / tiltalte, samt aktor og forsvarer. § 2 stiller en del betingelser for adgangen til å benytte utstyret. I sivile saker må retten finne det forsvarlig, jf. formuleringen ”kan” i forskriftens § 2. I tillegg må partene samtykke i fjernmøte under hovedforhandlingen i sivile saker. I tilfelle sykdomsforfall hos en part er ikke et fjernmøte et alternativ med mindre begge parter samtykker. Særlig i saker om varetektsforlengelser er det satt

---

³² Evalueringsrapport, Videokonferanseprosjektet, 2004-2005. 2.1 Vold- og sedlighetsseksjonen.

³³ Ot.prp. nr. 27 (2005-2006) A) Om lov om oppløsning av stamhuset Ekeberg B) Om lov om endringer i lov 13. august 1915 nr. 5 om domstoler (domstolloven) og enkelte andre lover.

Se for eksempel <http://www.odin.dep.no/jd/norsk/dok/regpubl/otprp/012001-050131/dok-bn.html>.

³⁴ I motsetning til en del andre land, bl.a. Sverige, gir loven ikke rom for å anvende fjernmøte under hovedforhandling i straffesak utenom tilståelsessaker.

³⁵ Foruten på lovdata er forskriften tilgjengelig på domstolenes intranettsider under ”prosjekter”.

begrensninger som går lenger enn i de fleste andre land, jf. *pkt 8.3.1*. Fjernmøte kan i slike saker bare benyttes når følgende kumulative vilkår er oppfylt, nemlig at siktede samtykker, retten finner det ubetenkelig tatt i betraktning formålet med rettsmøtet og øvrige omstendigheter, samt at rettsmøtet ellers ville medført omkostninger eller vanskeligheter som ikke står i rimelig forhold til betydningen av at siktede møter. Det må kreves et eksplisitt samtykke til at fjernmøte kan avholdes, og det bør avklares i god tid om parten eller siktede gir slikt samtykke.³⁶

Fjernavhør av et vitne eller sakkyndig kan etter forskriftens § 6 skje dersom det finnes ubetenkelig tatt i betraktning formålet med avhøret og øvrige omstendigheter. Kravet om at fjernavhør av vitner som er av avgjørende betydning for saken så vidt mulig bør unngås, er dermed ikke opprettholdt for prøvedomstolene.³⁷ Videre er ikke vilkårene lenger relatert til om vitnet har møteplikt, jf. foran.

5.1.3.3. Rekkevidden av forsøksloven med forskrift

§ 143 i domstolsloven med forskrift setter en del grenser for adgangen til å benytte fjernmøte. Den gir ikke hjemmel for å benytte fjernmøte i straffesaker verken ved rettsmøter under første gangs varetektsfengsling, hovedforhandling eller saksforberedende rettsmøter. Domsavgisels og forkynnelser er ikke nevnt og fjernmøte kan her bare benyttes når det ellers er adgang til å avholde rettsmøte med fjernmøteteknologi. § 143 begrenser ikke adgangen til å benytte fjernmøteteknologi der gjeldende prosessordning gir åpning for det. Det vil således være adgang til å benytte slik teknologi under et saksforberedende møte med partene i en straffesak for avklaring av praktiske spørsmål m.h.t. saksavviklingen, som ikke krever et rettsmøte. Tilsvarende gjelder andre enedommersaker hvor siktedes tilstedeværelse ikke er påkrevd etter straffeprosessloven. Med siktedes samtykke vil da fjernmøte kunne være et alternativ. I enkelte tilfeller gir straffeprosessloven § § 284, 245 og domstolsloven § 133 hjemmel for å pålegge tiltalte å forlate rettssalen under en hovedforhandling. Dersom vilkårene i disse tilfellene er til stede for å gi slikt pålegg, vil prinsippet om å slutte fra det mer til det mindre, etter mitt syn tilsi at pålegget kan kombineres med å gi tiltalte mulighet for å følge forhandlingene fra et tilstøtende rom med hel eller delvis overføring av lyd og eller bilde.

Verken § 143, forskriften eller forarbeidene nevner anvendelse av fjernmøteteknologi under bevisopptak. Det er i dag teknisk gjennomførbart å kombinere fjernmøte og fjernavhør med bevisopptak. Mulighetene for ressursmessige gevinster er store ved en slik løsning, og ved bevisopptak i utlandet kan fordelene være åpenbare. Spesielt dersom alternativet er at det bare fremsendes et spørsmålsskrift til bevisopptaket uten personlig fremmøte fra prosessfullmektigen. Se nærmere *pkt. 6.2*. Etter gjeldende regler i forskriften fra 1991 omhandlet i *pkt. 5.1.1*, har man ment at fjernavhør ikke skal benyttes under bevisopptak. Med de sterkt forbedrede tekniske muligheter som nå foreligger, er det spørsmål om ikke standpunktet er foreldet. Domstolloven § 143 og prøveforskriften gir ikke noe forbud mot bevisopptak i form av et fjernavhør og åpner for fjernavhør under saksforberedelse i sivile

---

³⁶ Se merknadene til §§ 4 og 2 i kgl. res. av 21.12.05, ref.nr. 70.

³⁷ Slik er løsningen også blitt i det danske lovforslaget.

saker. Det vil være en fordel om anvendelse av fjernmøteteknologi under bevisopptak blir vurdert konkret når forskriften til prøveordningen etter § 143 skal evalueres.³⁸ Når først vilkårene etter gjeldende rett er til stede for å avholde et bevisopptak, ville det etter mitt syn være gunstig å kunne supplere gjennomføringen med fjernmøte og/eller fjernavhør. For ordens skyld skal tilføyes at det her ikke er spørsmål om å endre reglene for når bevisopptak skal kunne benyttes, på bekostning av direkte bevisførsel under hovedforhandling.³⁹

5.2. Opptak av lyd og bilde

5.2.1. Gjeldende regler om opptak

Hovedregelen hos oss er at forklaringer under hovedforhandling ikke protokolleres, mens det gjøres under andre rettsmøter, typisk bevisopptak. Dette gjelder både sivile- og straffesaker. De nærmere bestemmelser om opptak av lyd og bilde kan synes egnet for en samordnet oppdatering. Etter tvml. § 130 og str.prl. § 23 kan forklaringer og andre deler av forhandlinger tas opp stenografisk eller ved mekaniske midler. Det er gitt regler i forskrift 28.2.64 om lydopptak av rettslige forklaringer i sivile saker og straffesaker. Etter § 1 i nevnte forskrift kan rettens formann bruke lydopptak i stedet for å føre forklaringen inn i rettsboken. Avskrift skal følge rettsboken, jf. § 2. Det er ikke kjent at disse reglene blir brukt i sivile saker.⁴⁰ I straffesaker er det med hjemmel i kgl.res. 15. nov. 1985 fastsatt regler om lydopptak ved rettslig avhør utenfor og under hovedforhandling. Lydopptak under hovedforhandling kan i straffesak skje når retten finner grunn til det.

For øvrig har vi reglene om dommeravhør av bl.a. barn under 14 år utenfor rettsmøte i medhold av straffeprosessloven § 239 tredje punktum, jf. forskrift av 2. okt. 1998. Etter forskriftens § 11 skal det i slike tilfelle som hovedregel benyttes videoopptak. I tillegg skal det føres protokoll og normalt foretas en fullstendig utskrift av avhøret⁴¹, noe som kan være ganske ressurskrevende. I medhold av str.prl. § 23 kunne det vært fastsatt regler om at opptak av avhør av barn skal tre i stedet for protokollering i rettsboken.⁴² Gjeldende forskrift som forutsetter en fullstendig utskrift av avhøret, kan etter min vurdering virke noe omstendelig i den grad videokonferanseutstyr med opptaks- og avspillingsmuligheter er tilgjengelig. Det skal tilføyes at de aller fleste land, både U-land og I-land, praktiserer bruk av teknisk utstyr for opptak av forklaringer fra mindreårige i overgrepssaker. Norge atskiller seg fra rettssystemer i enkelte andre land ved at domstolene har manglet nødvendig opptaksutstyr og fasiliteter. Dermed har rettslige dommeravhør som regel blitt foretatt i politiets lokaler. Min erfaring fra samtaler med utenlandske kollegaer om lokalitetene for dommeravhør, er at de spør om Norge har aktivt etterforskende domstoler som i Frankrike,

---

³⁸ Det vil være lettere for domstolene å ta teknologien i bruk, dersom reglene klarere angir anvendelsesområdet. Det bør etterstrebes å ha felles regler for fjernmøte og fjernavhør, slik at partene også i straffesaker kan delta ved et fjernavhør selv om de befinner seg på ulike steder. Se også *note 28*.

³⁹ Det danske lovforslaget går inn for å utvide adgangen. Se pkt.7.2.3.3.

⁴⁰ Se Ot.prp. nr. 51, Tvisteloven, s. 234.

⁴¹ Se Kgl. Res. 15. nov. 1985 nr. 1911 om lydopptak ved rettens behandling av straffesak.

⁴² Bjerke-Keiserud, Straffeprosessloven, Kommentartutgave, 3. utg., s. 93.

noe som jo ikke er tilfellet.⁴³ Det er en positiv utvikling at slike avhørsrom stadig oftere etableres i regi av Domstoladministrasjonen. Domstolene bør være oppmerksomme på utarbeidelsen av kravspesifikasjonene til utstyret.⁴⁴

Etter gjeldende prosessordning kan det stilles spørsmål om ikke opptak av lyd eller bilder fra forklaringer i rettsmøte bør forutsette et samtykke fra den part eller det vitne hvis forklaring det skal tas opptak av. Samtykke er ikke nødvendig dersom lydopptak kun foretas for rettens interne bruk.⁴⁵ Ved lydopptak i straffesaker vil samtykke ikke være nødvendig idet forskriften hjemler adgangen til opptak. Dommeren vil normalt heller ikke møte saklig begrunnede innsigelser når det gjøres kjent at lydopptak foretas. Ved opptak av bilder kan det stille seg annerledes. Gjeldende lovgivning har ikke regler om dette ut over bestemmelsene i domstolsloven om opptak til bruk for radio og fjernsyn som ikke behandles her. Spesielt sårbare vitner kan tenkes å være engstelige for at et videoopptak kan komme på avveie. Heller ikke det ovenfor beskrevne videokonferanseprosjektet i domstolene med hjemmel i domstolloven § 143, har bestemmelser om opptak. I mangel av andre regler bør opptak av bilder derfor forutsette et samtykke fra den det tas opptak av. I sivile saker vil samtykke ikke være nødvendig etter at den nye tvistelovens bestemmelser om opptak, som en hovedregel, trer i kraft.

Politiets opptak av forklaringer vil få betydning for bevisføringen i domstolene. Str.pr.l. § 230 siste ledd jf. påtaleinstruksen § 8-13 gir adgang for politiet til å foreta lydopptak av bl.a. mistenkt eller vitne.⁴⁶ Utskrift av lydopptaket kan tre i stedet for nedtegning av forklaringen i rapporten. Norge har tradisjonelt ikke benyttet opptaksutstyr ved alminnelige politiavhør. Praksis er nå i ferd med å endre seg, bl.a. på grunn av at "The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment" (CPT) anbefalte opptak av alle avhør allerede etter sitt første besøk i Norge i 1993. Begrunnelsen for CPTs anbefaling var at det vil være en rettssikkerhetsgaranti både for den som avhøres og for politiet. I 2002 oppfordret CPT samtlige medlemsland til å innføre lydopptak av politiavhør.⁴⁷ I praksis benyttes nå videoopptak fra politiavhør i stadig flere enkeltsaker. Både politiets særorganer, Oslo politidistrikt og flere andre distrikter benytter videoopptak av avhør i alvorligere saker. Utenfor kontoret kan mp3 spiller benyttes som diktafon ved avhørene. Se videre et eksempel fra "Krekar" saken hvor videoavhør ble foretatt via satellitt. I siste tilfelle gjorde et nytt dataprogram det unødvendig med utskrift av avhøret.⁴⁸ I stadig flere saker benytter nå politiet fjernavhør av vitner i utlandet med bistand fra den stedlige

---

⁴³ Spørsmål fra dommerkollegaer ved New South Wales State courts, Sidney, under et seminar om bruk av videokonferanseutstyr i tilknytning til behandling av saker om seksuelle overgrep.

⁴⁴ Se nedenfor om rapport av 14.10.05 fra Politidirektoratet om lyd- og billedopptak ved politiavhør.

⁴⁵ KARNOV, note 101 til str.pr.l. § 23.

⁴⁶ Politidirektoratet foreslår endringer i påtaleinstruksen § 8-13 med tanke på bruk av videoopptak, jf. *pkt.* 5.2.3.

⁴⁷ Se kap. 12 i rapporten "Rett til tolk" av 14.03.05,

http://odin.dep.no/filarkiv/240757/Rett_til_tolk.pdf og CPT (1993) punkt 40, samt CPT (2002).

⁴⁸ Se Politiforum nr. 4/04, "Videoavhør via satellitt",

<http://www.phs.no/bibliotek/phsbibl/prosjekt/artikler/politiforum.htm>

norske ambassade. Det eksisterer en rekke private firmaer som bistår med teknisk utstyr for slike konferanser.⁴⁹

5.2.2. Den nye tvisteloven - om opptak

Den nye tvisteloven bestemmer i § 13-7 i samsvar med tvistemålsutvalgets forslag at det under hovedforhandling skal foretas opptak av parts- og vitneforklaringer. Opptak kan skje med bare lyd eller med lyd ledsaget av bilde. Det er enkelte unntak fra hovedregelen, bl.a. dersom retten ikke har tilgjengelig nødvendig utstyr for opptak. Opptaket arkiveres sammen med saken, og Kongen kan gi nærmere forskrift om opptaket. I tillegg til å styrke rettssikkerheten ved at forklaringer sikres for ettertiden, er formålet med hovedregelen om opptak, i følge proposisjonen (s. 19), et ønske om en mer konsentrert ankebehandling, fordi det enkelt kan fastslås hva som ble forklart i førsteinstansen. For nærmere om departementets vurderinger av fordeler og ulemper ved en hovedregel om opptak, se proposisjonen s. 234 flg.

§ 13-8 gir regler om når forklaringer under hovedforhandling skal føres i rettsboken. Det innføres ingen hovedregel om protokollering når det ikke foreligger opptak, idet det er grunn til å tro at dette vil føre til en radikal forlengelse og en oppstyking av forhandlingene, jf. proposisjonen s. 238. Det er følgelig opp til rettens skjønn å bestemme om protokollering skal skje. I proposisjonen s. 413 antar likevel departementet at hovedpunktene i kortvarige, men viktige forklaringer, som oftest bør nedtegnes eller dikteres under hovedforhandlingen når opptak ikke finner sted.

§ 13-9 gir regler om adgang til opptak av parts- og vitneforklaringer utenfor hovedforhandling for å sikre bevis. I proposisjonen går departementet samme sted inn for at loven ikke bør ha noen hovedregel om hvordan bevisopptak skal gjennomføres. Det bør kunne skje både ved protokollering og vedtakelse og ved opptak.

5.2.3. Prøveordninger i domstoler og politiet

En rekke domstoler har hatt prøveordning med lydopptak av hovedforhandling i straffesaker.⁵⁰ Prøveordningene gjelder ikke opptak av bilder. Lydopptak fra forhandlinger skjer nå i et stadig større omfang i straffesaker, særlig ved Oslo tingrett, jf. det ovennevnte opptaksanlegg i Oslo tingrett. Erfaringene fra prøveordningen med lydopptak i straffesaker viser ikke at opptak påvirker parter og vitner på noen negativ måte, jf. proposisjonen s. 236.⁵¹ Slike lydopptak benyttes av forsvaret / aktoratet i forbindelse med vurdering av anke. De benyttes i et meget begrenset omfang av dommerne ved domskrivning i større saker. Tilgjengeligheten med den foreldede teknikk som benyttes ved Oslo tingrett i dag er dårlig, siden det må sendes en bestilling for få brent ut på plate de ønskede deler av opptakene. De fleste kontorene i Oslo tingrett har dessuten rene nettverksoppkoblinger for datautstyret uten mulighet for anvendelse av lyd.

Foreløpig foreligger ingen prøveprosjekter om videoopptak fra forhandlinger i domstolene.

---

⁴⁹ Et eksempel fra Japan er http://www.ftf-tokyo.com/large_events.html

⁵⁰ Se forskrift 10. mars 1997 nr. 1097 med senere endringer.

⁵¹ Evalueringsrapporten lyd på lager bestilt av Justisdepartementet, 2001, Evaluator Richard H. Knoff, s. 48-51.

Videopptak i domstolene skjer normalt ikke. Et unntak er dommeravhør av mindreårige, men her har domstolene som regel benyttet seg av politiets lokaliteter og utstyr, jf. gjeldende regler om opptak ovenfor. Når videopptak forekommer, skjer det gjerne ved hjelp av utstyr partene stiller til disposisjon, eksempelvis påtalemyndigheten. En part vil gjerne sikre bedre dokumentasjon fra bevisopptak ved å besørge et videopptak.

I politiet ble det i perioden 1998 – 2003 gjennomført et prøveprosjekt for lydopptak av politiavhør. En bredt sammensatt styringsgruppe anbefalte bl.a. at lydopptak ved politiavhør gis en permanent forankring som etterforskningsmetode.⁵² Politidirektoratet har igangsatt et arbeid for å utarbeide rutiner for opplæring og bruk av lyd- og videopptak av politiavhør. Riksadvokaten og Politihøgskolen er blitt trukket inn i arbeidet og Politihøgskolen har kurs om opptak av politiavhør. Politidirektoratet har vurdert anskaffelse av teknisk utstyr og kostnader forbundet med lyd- og videopptak.⁵³ Vurderingen er fulgt opp i en rapport av 14.10.05 fra Politidirektoratet om lyd- og billedopptak ved politiavhør.⁵⁴ Rapporten beskriver sine konklusjoner slik i sammendraget:

”Rapporten beskriver utstyrsbehov og kravspesifikasjon, samt kostnadsoverslag for innkjøp av lyd- og videopptaksutstyr med alternativt 1 og 3 års supportavtale. Arbeidsgruppen konstaterer at opplæringen med hensyn til lyd- og videoavhør allerede er i gang ved PHS og at det derfor er viktig at teknisk utstyr for opptak gjøres tilgjengelig så snart som mulig etter utdannelsen. Det fremgår videre av rapporten at arbeidsgruppen foreslår:

- ” a) Regelendringer i påtaleinstruksens § 8-13.
- b) Prøveordning med sivilt personell til utskrift av lydavhør

Videre redegjøres det i rapporten for Oslo politidistrikts Videostreamingsprosjekt for utvikling og utprøving av sentralisert lagring av avhør direkte til IKT-server. Det samarbeides her med Riksarkivet for avklaring av retningslinjer og direktiver for langtidslagring.”

I rapporten fremmes forslag til endring av påtaleinstruksens § 8-13. Forslaget går i korthet ut på at lyd og eventuelt billedopptak bør foretas ved politiavhør av mistenkt eller sentrale vitner i en del nærmere angitte alvorligere straffesaker. I tillegg gis regler om rapportskrivningen, utskrift m.v.⁵⁵

Med tanke på at det sannsynligvis bare vil være et spørsmål om tid før domstolene må starte med prosjekter for lagring av opptak, er det grunn til å merke seg kravspesifikasjonene i rapporten for opptaksutstyret, jf. rapportens kap. 2. Her er angitt kravspesifikasjoner for dommeravhørsrom. Etter det sist opplyste skal politietaten alt i løpet av inneværende år etter planen anskaffe utstyr for allmenn innføring av digitale opptak.⁵⁶

---

⁵² Lydopptakprosjektet, 1998-2003, styringsgruppens forslag fra juni 2003.

⁵³ Se St.prp. nr. 1 (2004-05), 06.10 Justis- og politidepartementet, pkt. 4.2.2.

⁵⁴ Allmenn innføring av lyd og videopptak ved politiavhør – kravsspesifikasjoner m.v. Det har foreløpig (jan 06) ikke vært mulig å finne rapporten på Internett under www.politi.no.

⁵⁵ Rapporten s. 25.

⁵⁶ Opplyst fra Politidirektoratet per februar 06.

5.2.4. Gjeldende regler om avspilling av opptak

Som et utgangspunkt er det ikke noe i veien for at opptak fra en tidligere parts- eller vitneforklaring avspilles under et rettsmøte, så langt det er forenlig med gjeldende prosessordning. Muntlighetsprinsippet krever at vitner forklarer seg direkte for den dømmende rett med mindre det er adgang til å foreta et bevisopptak. Dermed vil det som hovedregel ikke være særlig behov for å spille av et opptak av en forklaring i tillegg til vitnets egen muntlige forklaring for retten. Er det foretatt opptak under et bevisopptak, vil det likevel kunne være behov for avspilling av opptaket som et supplement til opplesning av den protokollerte forklaring. At et bevisopptak ikke kan baseres på et lydbånd eller videoopptak, må kunne karakteriseres som en nokså stivbeint ordning, et synspunkt som også er kommet til uttrykk i juridisk teori.⁵⁷ Et videobevis vil i mange tilfeller være bedre enn et rent skriftlig referat. Vårt prosesssystem åpner bare i liten grad for bruk av slike hjelpemidler. Ved ankeforhandlingen må alle vitner møte i lagmannsretten og forklare seg på nytt. Det må særlige grunner til for å kunne erstatte en vitneforklaring med avspilling av et lydbånd eller videoopptak.

Etter str.pr.l. § 298 kan video- eller lydopptak fra bl.a. et vitne som er under 14 år, tre isteden for personlig avhør under hovedforhandlingen, noe som er praktisk. Se Høyesteretts dom av 5. juni 1996.⁵⁸

Når det er adgang til å foreta avspilling, står retten fritt til å avgjøre om avspilling skal skje i retten eller om det skal legges fram i form av en utskrift av opptaket. Av § 300 følger at utenfor de tilfeller som er nevnt i § 298, kan lydopptak av en forklaring, som tidligere er avgitt i saken, tillates brukt som bevis dersom vilkårene for opplesning foreligger etter §§ 290, 296, 297 eller 299, eller retten for øvrig finner grunn til det. Loven åpner med andre ord for en adgang til avspilling av lydopptak i større utstrekning enn det er adgang til opplesning av forklaringer, nettopp fordi et lydopptak gir et annerledes levende og autentisk bilde av det som er foregått under tidligere avhør enn vanlig protokollering. Det finnes flere eksempler på at avspilling av opptak har avslørt mangler ved gjennomføringen av et forhør.⁵⁹ Loven bruker uttrykket lydopptak, men må få tilsvarende anvendelse på videoopptak. Avspilling kan skje selv om vedkommende ikke møter i retten.⁶⁰ Retten står dog ikke helt fritt i å benytte lydopptak. Retten kan ikke erstatte innkalling av vitner med opptak. Se Rt. 2003 s. 151.⁶¹ I kjennelsen har Høyesterett bl.a. fremholdt at forsvarlig saksbehandling tilsier at et sentralt vitne i en alvorlig sak må møte under ankeforhandlingen selv om det foreligger et lydopptak av en forklaring vitnet avga i tingretten og hensynet til kontradiksjon var ivaretatt. Det skal være en fullstendig ny prøving av skyldspørsmålet i en ankebehandling som omfatter bevisførselen under skyldspørsmålet. I dommen ble det også vektlagt at vitnet tidligere hadde endret forklaring og det måtte være mulig å få ført vitnet.

---

⁵⁷ Se Jo Hov, Rettergang I, Sivil- og straffeprosess, 1999, s. 70 og 205.

⁵⁸ Rt. 1996 s. 864.

⁵⁹ Johs. Andenæs, Norsk Straffeprosess, Bind I, 371-373.

⁶⁰ Se bl.a. KARNOV, note 1863 til str.pr.l. § 300.

⁶¹ Høyesteretts kjennelse av 29. okt. 2003

For at et lyd- eller billedopptak fra et vitnes politiforklaring eller et bevisopptak som utgjør et sentralt bevis skal kunne avspilles under en hovedforhandling i en straffesak, vil det kunne være av avgjørende betydning at hensynet til kontradiksjon er ivaretatt ved at tiltaltes forsvarer har vært til stede under avhøret eller i det minste har hatt mulighet til å stille spørsmål, jf. prinsippet om fair trial, EMK art. 6. Vitneforklaringer avgitt under bevisopptak i utlandet bør sikres ved lydopptak i de tilfellene hvor forsvarer kun har hatt mulighet til å fremme et spørsmålsskrift.⁶²

Avspilling av opptak i retten har sine klare fordeler, hva enten det gjelder i tilfelle med motstrid mellom den skriftlige politiforklaringen og det tiltalte eller vitnet sier i retten, eller det gjelder bevisopptak. I ovennevnte rapport av 14.10.05 fra Politidirektoratet om lyd- og billedopptak ved politiavhør er det bl.a. fremholdt:

”Dersom det foreligger motstrid mellom det politiet, med støtte i lydopptaket, har nedtegnet i avhørsrapporten og det tiltalte eller vitnet forklarer i retten, bør vilkårene for opplesning etter straffeprosesslovens §§ 290 og 296, 2. ledd være tilstede. Arbeidsgruppen minner i denne sammenheng på straffeprosesslovens § 300⁶³ omhandlende avspilling av lydopptak under hovedforhandling.

Med dagens opptaksutstyr og avspillingsmedium (Cd-rom og DVD plater⁶⁴) kan dette gjøres enkelt og raskt. Ved å støtte seg til politiets skriftlige rapport som inkluderer tidsreferanser i den løpende tekst⁶⁵, vil partene kunne gå rett inn til det aktuelle tema, uten spoling frem og tilbake, og således avklare eventuell motstrid på et langt sikrere grunnlag enn tidligere.”⁶⁶

Spørsmål om adgangen til fremleggelse av lyd- eller billedopptak som utgjør et reelt bevismiddel i saken, behandles ikke nærmere her. Kort nevnes bare at videoopptak fra et overvåkingskamera er ansett å utgjøre en umiddelbar bevisførsel og opptaket kan avspilles i forbindelse med rene straffeutmålingsanker.⁶⁷ I sivile saker vil bevis skaffet til veie på en utilbørlig måte i særlige tilfeller kunne avskjæres. Videre vil tvml. § 197 kunne sette grenser dersom opptaket er foretatt i anledning saken og ikke gjelder dispositive utsagn.⁶⁸

5.2.5. Den nye tvisteloven – om avspilling av opptak

Reglene om opptak beskrevet under *pkt. 5.2.2* forutsetter at avspilling av opptak skal kunne skje. I den grad avspilling under hovedforhandling kommenteres konkret i forarbeidene, er det ikke lagt opp til avspilling i stort omfang. Departementet gir anvisning på andre alternativer. Prosessfullmektigene kan enes om innholdet og gjengi dette i sin egen fremstilling som et faktum det ikke er uenighet om, eller i tilfelle uenighet, at avspilling skjer i en pause, alternativt at utskrift av særlig viktige deler av opptaket legges fram. Se proposisjonen s. 236-237.

---

⁶² Se KARNOV, note 1847 til str.pr.l. § 297.

⁶³ Se Bjerke og Keiseruds kommentarutgave til straffeprosessloven, side 1035 til 1036, 3. utgave, bind II.

⁶⁴ For en nærmere redegjørelse av det tekniske utstyret, se kapittel xx i denne rapporten.

⁶⁵ Gjeldende praksis utviklet ved de tjenestestedene som har erfaring med bruk av lyd- og videoavhør (Økokrim, Voldsavsnittet i Oslo og Kripes)

⁶⁶ Rapporten s. 24

⁶⁷ Rt. 2003 s. 651.

⁶⁸ Rt. 2004 s. 1366.

5.3. Tvistelovens gjennomføring - annen teknologi

Ved gjennomføringen av den nye tvisteloven vil man under et hovedprosjekt måtte vurdere nærmere i hvilket omfang og tempo nødvendig utstyr bør anskaffes. Det vil sannsynligvis bli tale om en gradvis utrulling av utstyr for lyd- og billedoverføring til bruk ved fjernmøter og fjernavhør, samt opptak av forklaringer slik det forutsettes i Tvisteloven §§ 13-7, 13-8 og 21-10. Dersom en gradvis innføring velges, ved først å prioritere anlegg for lydoverføring og dernest anlegg for lyd- og billedoverføring, er det viktig med løsninger som legger til rette for at opptak kan lagres og avspilles i LOVISA. I denne sammenheng bør det satses på moderne, praktiske og spesialtilpassede søkeverktøy for gjenfinning av deler av lagret materiale. Se nærmere *pkt. 8.2.2*. Som redegjort for i *pkt. 8.2.1* er det spesielt viktig å prioritere anskaffelse av opptaksutstyr til domstolene. I det minste bør alle domstoler ha opptaksutstyr for lyd. Uten tilstrekkelig opptaksutstyr, vil domstolene i sivile saker kunne risikere en merbelastning ved krav om at viktige forklaringer i tråd med departementets forutsetninger må nedtegnes eller dikteres under hovedforhandlingen, jf. redegjørelsen i *pkt. 5.2.2* om § 13-8 i Tvisteloven.

Ved valg av lagringsenhet er det viktig å ta høyde for at behovet for lagringskapasitet vil øke i takt med investeringene i videokonferanseutstyr. Se nærmere om disse forhold i Forprosjektrapporten av 12. sept. 2005 til Domstoladministrasjonen i anledning ny tvistelov. Det er nå mulig å ta opp lyd og bilde av alle rettsforhandlinger fortløpende. Hensynet til lagringsutgiftene og ikke minst hensynet til personvernet, tilsier vurdering av egne regler for når sletting av opptak skal skje. Av hensyn til eventuelle gjenopptakesspørsmål bør lydopptak fra alvorligere straffesaker beholdes i lengre tid etter rettskraftig dom, mens billedopptak og opptak fra alle andre saker kan slettes automatisk. Uansett bør felles regler for sletting etter påtaleinstruksens § 8-13 og eventuelle nye regler som avløser § 3 i forskriften av 15. november 1985, tilstrebes. Til sammenlikning kan nevnes at svenskene i forbindelse med forslaget til endringer i Rättegångsbalken tar sikte på fullstendig sletting 2 måneder etter at saken er avgjort.⁶⁹

Elektronisk samhandling er et tema som står sentralt i forbindelse med iverksettelsen av den nye Tvisteloven. Tvisteloven § 12-3 åpner for at prosesskriv kan sendes elektronisk mellom partene og vedkommende domstol. Ved lov av 25. april 2003 nr. 24 ble det vedtatt en ny § 197 a i domstoloven. Den nye loven gir hjemmel for ved forskrift å bestemme at kommunikasjon med domstolene som etter loven skal skje skriftlig, også kan skje elektronisk. Bestemmelsen gir hjemmel for å fastsette hvilke krav som skal stilles til bl.a. autentisitet, elektronisk signatur, mv. Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. Samtidig ble det vedtatt endringer i domstoloven § 146 om fristavbrytelse ved elektronisk kommunikasjon.

Elektronisk samhandling i sivile saker vil kunne gi store gevinster ved at det legges til rette for gjenbruk av data. Fordelene for straffesaker er åpenbare. Kommunikasjonen kan skje

---

⁶⁹ Regeringens proposition 2004/05:131 s. 120 – En modernare rättegång, se <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/41275>. Sverige har ikke en egen gjenopptakelseskommisjon.

gjennom et grensesnitt basert på en nettside eller fra en advokats saksbehandlingssystem. Disse spørsmål er det nærmere redegjort for i forprosjektrapporten. Jeg ser for meg at domstolene internt ved elektronisk samhandling vil kunne slå opp og lagre innholdet av saksdokumentene i LOVISA.

5.4. Tolking og bevisopptak

Forskriften om fjernavhør av vinter og sakkyndige av 8. nov. 1991 omtaler ikke bruk av tolk. Den nye tvisteloven forutsetter at tolk kan delta gjennom fjernavhørteknologi ved avhør av vitner.⁷⁰ Fordelene er mulig tidsbesparelse for tolken og å lette rettens mulighet til å skaffe en kvalifisert tolk som kan møte til det aktuelle tidspunkt.⁷¹ Forskriften etter domstoloven § 143 for prøvedomstolene av 21.12.05 presiserer i § 6 siste ledd at tolk kan benyttes ved bruk av fjernmøteteknikk på samme vilkår som fjernavhør kan foretas.

Fra det danske lovforslaget kan nevnes at tolken som utgangspunkt bør befinne seg samme sted som personen det tolkes for, men retten kan gjøre unntak. Fra Wisconsin, USA, kan som en anbefaling nevnes at tolken bør kunne se samtlige i rettsalen og omvendt, samt at tolken kan delta i konfidensielle samtaler mellom advokaten og parten.

Det er sterkt ønskelig med opptak fra saker der tolk benyttes. Se rapporten av 14.03.05 til Justisdepartementet fra en arbeidsgruppe om "Rett til tolk". Rapporten omhandler i kapittel 12 tolking i tilknytning til lyd- eller videoopptak.⁷² Gjeldende regler om protokollering og opptak går gjennom og det vises bl.a. til anbefalingen fra torturkomiteen (CPT, jf. *pkt. 5.2.1*) om opptak av alle politiavhør i straffesaker som en rettssikkerhetsgaranti, samt EU kommisjonens forslag fremmet 28.04.04 om at medlemsstatene skal forplikte seg til å sørge for lyd- eller videoopptak av "proceedings" hvor tolk benyttes. Hensikten med kommisjonens forslag var å skaffe sikre bevis for om tolkingen var tilstrekkelig dersom sak fremmes for Menneskerettsdomstolen på dette grunnlaget.⁷³ Arbeidsgruppen konkluderer bl.a. med at lydopptak i praksis er det eneste brukbare middel for å sikre bevis for tolkingens kvalitet og omfang i retten. Opptak er helt vesentlig for å kunne avdekke tolkefeil. Det anbefales derfor at det tas lyd- eller videoopptak av alle politiavhør av mistenkte og sentrale vitner, samt av alle rettsmøter. Det fremholdes som viktig at opptak anvendes også når det ikke er benyttet tolk, for å kunne kontrollere en eventuell senere påstand om at tolking skulle ha skjedd. Alle delene av rettsmøtene anbefales tatt opp, fordi hele forhandlingen som hovedregel skal tolkes. Arbeidsgruppens forslag går her lenger enn den nye tvisteloven, der reglene om opptak bare gjelder forklaringene.⁷⁴

Under bevisopptak går mye tid og arbeid med til å få oversatt vitnets forklaring, nedtegne denne i rettsboken, lese opp protokollatet og oversette opplesningen for at vitnet kan vedta

---

⁷⁰ Ot.prp. nr. 51 (2004-05) s. 233

⁷¹ Se også nærmere rapporten om "Rett til tolk" av 14.03.05, pkt. 2.5.2.3, jf. note 36

⁷² http://odin.dep.no/filarkiv/240757/Rett_til_tolk.pdf

⁷³ Se art. 9 i "Proposal for a Council framework decision on certain procedural rights in criminal proceedings throughout the European Union". Forslaget er så vidt vites ikke vedtatt foreløpig.

⁷⁴ Se rapporten s. 26 og 171.

protokollatet slik gjeldende prosesslovgivning krever.⁷⁵ I henhold til den veletablerte ordningen i Sverige og vår nye tvistelov, kan selve opptaket erstatte det tradisjonelle protokollatet med utskrift. Så lenge lovendringer på dette punktet ikke iverksettes, går vi glipp av store besparelser.⁷⁶ Dagens ordning er etter min vurdering mindre heldig, fordi protokollatet den dømmende rett må basere seg på, er en fortolkning fra dommeren som har nedtegnet forklaringen. Protokollatene baserer seg igjen stadig oftere på tolketjenester uten muligheter for kontroll, med de feilkilder det gir. Vår gjeldende ordning er kritisert i juridisk teori, jf. *pkt. 5.2.4*.

6. Internasjonal rett

6.1. Fjernavhør uten bistand fra annen stat

Helt fra ordningen med fjernavhør av vitner ble etablert her til lands, har det vært adgang til fjernavhør av vitner som oppholder seg i utlandet, såfremt det ikke foreligger folkerettslige hindre. I forarbeidene utarbeidet da ordningen ble gjort permanent og generell, forutsatte Justisdepartementet at avhøret som hovedregel bør skje på norsk ambassade eller konsulat. Det presiseres at Norge på dette området må forholde seg i samsvar med god internasjonal skikk og at man ved bruk av fjernavhør må utvise en viss forsiktighet. I proposisjonen⁷⁷ uttalte Utenriksdepartementet den gangen bl.a.:

”...bevisopptak i utlandet i utgangspunktet krever samtykke fra vertslandets myndigheter. Dette vil også måtte legges til grunn ved fjernavhør.

....

Forutsatt at vertslandet har gitt samtykke til at fjernavhør kan foretas, eller tilkjenne gitt at man ikke motsetter seg at dette blir gjort, ser Utenriksdepartementet klare fordeler ved den ordning som nå foreslås gjort permanent. Fjernavhør vil i mange tilfelle kunne erstatte tradisjonelle bevisopptak ved utenriksstasjon, og fremtrer som en rasjonell og ressursbesparende ordning.”

Så lenge det er tale om fjernavhør av en norsk borger som befinner seg på en norsk utenriksstasjon, bør fjernavhør normalt ikke medføre noen problemer i forhold til utenlandsk myndighet. I sivile saker er i praksis muligheten for fjernavhør benyttet når det er tale om en norsk borger i utlandet som ikke befinner seg på noen utenriksstasjon, dersom vedkommende er villig til å medvirke og partene er enig i at fremgangsmåten er betryggende. Betingelsen er at vedkommende stat ikke krever innhenting av samtykke for avholdelse av fjernavhør på eget territorium. Selv om alle disse vilkårene er oppfylt, er det ikke gitt at retten bør tillate fjernavhør dersom det kan være betenkelig av andre grunner, spesielt dersom fremgangsmåten medfører grunn til frykt for at et vitne uten å risikere straffesanksjoner kan gi en falsk forklaring til skade for en part.

---

⁷⁵ Jf. Str.pr.l. § 20 og tvml. § 127 om opplesning til vedtakelse.

⁷⁶ Det er tale om beskjedne investeringer for å komme i gang med en prøveordning.

⁷⁷ Ot.prp. nr. 45 (1993-94) s. 4.

I Norge synes det i straffesaker å være lagt til grunn at det skal fremmes en rettsanmodning når det er ønskelig med fjernavhør, idet konvensjonene på det strafferettslige område forutsetter dette.⁷⁸ Imidlertid viser opplysninger fra Sverige at ikke alle land anser ethvert fjernavhør som myndighetsutøvelse. Til sammenlikning kan nevnes at svenske myndigheter ikke anser det for å være myndighetsutøvelse om en fremmed stat holder telefonavhør av en person på deres territorium. Sverige deler denne oppfatningen med flere andre stater og disse stater tillater at svenske myndigheter holder telefonavhør av personer på deres territorium. Svenske myndigheter krever ingen ytterligere formaliteter for telefonavhør av en person på deres territorium i brottmål dersom vedkommende person samtykker.⁷⁹ Disse prinsippene er lagt til grunn for kap. 4 i lag (2000:562) om internasjonell rettslig hjelp i brottmål i Sverige og utomlands.⁸⁰

6.2. Fjernavhør med bistand fra annen stat

De fleste stater vil kreve oversendelse av en rettsanmodning dersom avhøret involverer judisielle myndigheter i den annen stat. Mange stater vil motsette seg fjernavhør på sitt territorium uten deltakelse fra egne judisielle myndigheters side. Det må da fremmes en rettsanmodning eller innhentes et samtykke fra myndighetene. Fordelen ved å gjennomføre et fjernavhør med medvirkning fra myndighetene i den annen stat, er bl.a. at håndheving av vitneansvaret da vil kunne bli mer enn bare en teoretisk mulighet i tilfelle falsk forklaring for retten.

Tatt i betraktning at bevisførsel både i sivile- og straffesaker stadig oftere omfatter vitner i utlandet, ville det etter min oppfatning vært ønskelig med et samarbeid mellom Utenriksdepartementet og Justisdepartementet om utarbeidelse av rutiner for den praktiske fremgangsmåte når fjernavhør skal avholdes i utlandet. Det vil for både domstolene og politiet være ønskelig med en oversikt over hvilke krav som stilles for fjernavhør i de ulike land, spesielt de land vi har mest kontakt med. Se til sammenlikning Sverige, der det er opplyst på Internett hvor henvendelse kan skje for å få slik informasjon, jf. *pkt. 6.1*.

Det har vært reist spørsmål om ikke fjernavhør kan benyttes i forbindelse med bevisopptak i utlandet, noe som vil kunne gi åpenbare gevinster. I utlandet vil spørsmålet måtte avklares konkret med vedkommende myndighet. Norsk rett har ikke tillatt bruk av fjernavhør ved bevisopptak etter den generelle eldre forskriften fra 1991. Bruken av fjernmøteteknologi under bevisopptak er ikke spesielt omtalt i forskriften for prøvedomstolene til domstolloven § 143. Som nevnt foran i *pkt. 5.1.3.3*, er det ønskelig at spørsmålet blir vurdert når forskriften

---

⁷⁸ Se fremstillingen gitt i Juristkontakt nr 4 for 2003, artikkel av Liv Christina Egseth, Justisdepartementets sivilavdeling, "Fjernavhør og folkerett".

⁷⁹ For en nærmere redegjørelse, se <http://www.regeringen.se/sb/d/1915/a/12514;jsessionid=ai7opsSb1jif>. Her gis det også en henvisning til hvor man på sentralt hold i Sverige kan få informasjon om mulighetene for telefonavhør i de ulike land.

⁸⁰ Se <http://62.95.69.3/SFSdoc/00/000562.PDF>

skal evalueres.⁸¹ Så langt vedkommende utenlandske domstol tillater, vil bruk av fjernmøteteknologi under bevisopptak kunne være sterkt ressursbesparende. Det vil kunne bidra til en mer betryggende gjennomføring av bevisopptaket, spesielt dersom alternativet er at en eller flere av aktørene ellers bare fremsender et spørsmålsskrift uten selv å være til stede. Til sammenlikning kan nevnes at regelverket ved ICTY tillater at bevisopptak kan foretas ved hjelp av videokonferanse som tas opp. Se *pkt. 6.5.1*.

6.3. Internasjonale overenskomster

Den tiltakende globalisering aktualiserer fjernavhør av vitner i utlandet, noe som avspeiles i internasjonale overenskomster. Utviklingen av et internasjonalt regelverk er viktig fordi det gir statene et bredere rettslig grunnlag for å benytte fjernavhør og bedrer muligheten til å gjøre vitneansvaret reelt.

Ved oppslag på Lovdata i Utenriksdepartementets traktatregister over gjeldende traktater, fremkommer foruten Haagkonvensjonene av 01.03.54 om den sivile prosess og av 18.03.70 om bevisopptak på sivil- og handelsrettens område, bl.a. FN konvensjonen mot grenseoverskridende kriminalitet (se nedenfor) og Romavedtektene om den internasjonale straffedomstol. Sistnevnte behandles i eget avsnitt om de internasjonale straffedomstoler. Først og fremst nevnes:

Haagkonvensjonen av 18.03.70 om bevisopptak i utlandet i sivile saker eller kommersielle spørsmål. Konvensjonens bestemmelser er meget vide, og det er ikke noe i veien for å fremsette en rettsanmodning om gjennomføring av et fjernavhør ved hjelp av telefon eller videoutstyr. Artikkel 9 bestemmer at den stat som mottar anmodningen, i utgangspunktet skal anvende sine egne regler ved utførelsen av anmodningen, men at mottakerstaten likevel skal etterkomme et eventuelt ønske om å anvende en særlig fremgangsmåte, med mindre den er uforenlig med mottagerstatens lovgivning eller er umulig å utføre p.g.a. mottagerstatens praksis eller p.g.a. praktiske vanskeligheter.

Europakonvensjonen fra 20. april 1959 om gjensidig assistanse i straffesaker gir det grunnleggende rammeverk for samarbeid ved innhenting av bevis. Den foreskriver at anmodninger om gjensidig bistand skal gjennomføres i samsvar med loven i den anmodende stat og angir grunner for å avslå en slik anmodning. 1959-konvensjonen har blitt supplert for å forbedre samarbeidet medlemslandene imellom ved tilleggsprotokoller fra 1979 og 2001. Spesielt sistnevnte, tilleggsprotokoll av 8. nov. 2001⁸² anerkjenner bruk av videokonferanse som bevis. Artikkel 9 og 10 setter en rekke minimumsprosedyrer for fjernavhør av vitner og sakkyndige når bevis innhentes med bistand fra myndighetene i det landet som mottar anmodningen. Helt kort kan bl.a. nevnes at vedkommende juridiske myndighet i mottakerlandet må være til stede, om nødvendig assistert av tolk, og er ansvarlig for å sikre

---

⁸¹ Etter domstoloven § 48 i.f. betraktes bevisopptak i utlandet som feilfrie dersom enten den fremmede retts eller den norske retts former er iaktatt. § 50 foreskriver at bevisopptaket skal foregå etter de regler som gjelder for innenlandske dommerhandlinger så langt de hensiktsmessig kan følges, jf. forskrift for sivile saker fra 1950.

⁸² http://www.retsveven.info/Content/Internasjonal/Traktater/COE/ECMACM_P2.html

både identifikasjon av personen som skal avhøres, at hensynet til fundamentale prinsipper i h.h.t. loven i landet følges, oppsett av et sammendrag som angir tid, sted, identitet, mv. Dessuten skal det landet som anmoder om avhøret, lede avhøret ved den juridiske myndighet i henhold til loven der. Tilleggsprotokollen er undertegnet av Norge som dermed gjensidig forplikter seg til å gjennomføre opptak av lyd/bilde når andre land ber om det. Det er fra Norges side tatt enkelte forbehold, bl.a. i medhold av artikkel 9 punkt 9 om at anmodning om videoavhør som involverer personer som er mistenkt, siktet eller tiltalt, ikke vil bli etterkommet.⁸³ I tillegg kan nevnes Europarådets konvensjon mot menneskehandel av 16.05.2005 (Convention on Action against Trafficking in Human Beings). I h.h.t. konvensjonens artikkel 28 skal man gjennomføre slike tiltak som er nødvendige for en effektiv og passende beskyttelse av bl.a. vitner som avgir forklaring i slike saker. Konvensjonen er undertegnet av Norge og trer i kraft når 10 land har ratifisert.⁸⁴

United Nations Convention against transnational organised crime – CATOC – av 15.11.00.⁸⁵ Artikkel 24 i konvensjonen foreskriver om beskyttelse av vitner at statene skal etablere regler som tillater at vitneforklaringer kan bli gitt på en måte som tar hensyn til vitnets sikkerhet, bl.a. ved at forklaringer kan bli gitt gjennom bruk av kommunikasjonsteknologi som videolink eller andre adekvate tiltak. Se videre art. 18 pkt. 18 om gjensidig juridisk bistand.

I regi av EØS foreligger det flere avtaler angående teknologi, herunder videokonferanse, men jeg har etter oppslag i Lovdata (NLX) ikke funnet gjeldende avtaler som regulerer bruken i rettslig sammenheng.

Så langt jeg kan se, baserer EU seg i utgangspunktet på de regler og rutiner som gjelder i det enkelte land, men det ser ut til at EU vil få hjemmel til harmonisering, jf. Forfatningstraktaten III-269. Det foreligger flere dokumenter som regulerer bruk av videokonferanseutstyr i rettslig sammenheng. I EU har Europarådskonvensjonen fra 1959 blitt supplert med Schengenavtalen fra 1990 og EU konvensjonen fra 29. mai 2000 om gjensidig bistand i straffesaker⁸⁶, samt tilleggsprotokollen fra 2001. Norge arbeider for å slutte seg til deler av EU's regelverk om effektivisering av det strafferettslige samarbeidet over landegrensene. Som et ledd i arbeidet fremforhandlet Norge i 2003 en avtale med EU om tilslutning til EUs konvensjon om gjensidig hjelp i straffesaker og dennes tilleggsprotokoll. Avtalen ble signert 19.12.2003.⁸⁷ EU konvensjonen fra 2000 og protokollen

---

⁸³ Se offisielt fra statsråd 2. nov. 2001, http://odin.dep.no/smk/norsk/aktuelt/off_statsraad/001001-010100/dok-bn.html.

⁸⁴ Se nærmere <http://www.odin.no/ud/norsk/tema/menneskehandel/032191-230002/dok-bn.html>.

Konvensjonsteksten finnes på Eurpoarådets nettsider, <http://conventions.coe.int/>

⁸⁵ FN konvensjonen er undertegnet og ratifisert av Norge. Se for eksempel NOU 2004:20 Ny Utlendingslov, pkt. 6.7 og traktatregisteret i Lovdata. Den var pr. 26. november 2002 undertegnet av 143 stater, og ratifisert av 27. Konvensjonen trer i kraft 90 dager etter at den er ratifisert av 40 stater, jf. artikkel 38. Se nærmere http://odin.dep.no/jd/norsk/dok/andre_dok/hoeringsnotater/012101-080032/dok-bn.html.

⁸⁶ Konvensjonsteksten fra 29. mai 2000 finnes ved oppslag under [http://europa.eu.int/eur-lex/lex/ \(C 197 \(12/07/2000\)\)](http://europa.eu.int/eur-lex/lex/ (C 197 (12/07/2000)))

⁸⁷ Se St.prp. nr. 1 (2004-05), 06.10 Justis- og politidepartementet, pkt. 4.1.1. Avtaleteksten finnes under <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/JOhtml.do?uri=OJ:L:2004:026:SOM:sv:HTML>

fra 2001 har så langt jeg har fått opplyst ikke trådt i kraft enda, men de er sentrale for utviklingen på strafferettens område og spørsmål om ratifikasjon er stadig oppe.⁸⁸ Norge har som nevnt inngått en parallellavtale til denne konvensjonen, men heller ikke denne er etter det opplyste trådt i kraft. Se nærmere om konvensjonens bestemmelser nedenfor i tilknytning til "Explanatory report on the Convention of 29. Mai 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters". For øvrig har Kommissjonen under planlegging et større arbeid om utveksling og framskaffelse av bevis i straffesaker, men jeg er ikke kjent med at det foreligger noe konkret om bruk av teknologi ved avhør av vitner bortsett fra forslag til rammebeslutning om utveksling av bevis (the European Evidence Warrant).

Blant rettkilder innen EU etter oppslag i Lovdata (CELEX) kan foruten FN konvensjonen mot organisert kriminalitet nevnes:

Explanatory report on the Convention of 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union av 30. nov. 2000. Av de utfyllende merknader til artikkel 10 fremgår bl.a. at det mellom medlemsstatene kan fremmes en begjæring om å høre et vitne eller en sakkyndig ved hjelp av videokonferanse dersom det ikke er hensiktsmessig eller mulig at vedkommende møter personlig. En begjæring skal ikke bli avslått bare fordi avhør med videokonferanse ikke er foreskrevet i lovgivningen til vedkommende medlemsstat, eller fordi enkelte mer detaljerte betingelser for slike avhør ikke imøtekommes av nasjonal lovgivning. Det er verd å merke seg at vitnets eller den sakkyndiges samtykke er ikke nødvendig, i motsetning til dersom det er spørsmål om avhør av en tiltalt. Artikkel 11 regulerer adgangen til telefonavhør. Her må vitnet / sakkyndige samtykke og bestemmelsene kan ikke anvendes på en siktet eller tiltalt.

Council Directive 2004/80/EC of 29 April 2004 - Compensation to crime victims. I pkt. 6.3.3. om offerets rett til å bli hørt, pekes på muligheten for bruk av moderne kommunikasjonsteknologi som videokonferanse.

Som gjeldende rettskilde på sivilrettens område, kan nevnes rådsforordningen (Council Regulation) av 28.5.2001, (EC) No 1206/2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters. Rådets forordning regulerer i art. 10 hvordan domstolen skal forholde seg til begjæringer om bevisopptak ved bruk av videokonferanseutstyr. Domstolen skal imøtekomme en slik begjæring med mindre det er uforenlig med medlemsstatens lov eller er vesentlige praktiske hinder. Hvis utstyr mangler, kan den anmodende stat stille det til disposisjon. Av art. 17 fremgår at den sentrale kompetente myndighet som mottar en begjæring, skal oppmuntre til bruk av kommunikasjonsteknologi, herunder videokonferanse.

---

⁸⁸Konvensjonen trer i kraft innen EU når den er ratifisert av 8 medlemsstater, men en stat kan ved ratifikasjonen erklære at konvensjonen skal få foreløpig anvendelse i forhold til stater som har avgitt tilsvarende erklæring.

6.4. Rettspraksis

Spørsmålet om tiltaltes rett til å konfrontere et vitne som gir forklaring, har vært oppe for ICJ, The European Court of Justice (EU domstolen i Luxumburg) i saken *Winterwerp v. Netherlands*.⁸⁹ Dommen konkluderte med at en slik rett kunne utøves enten personlig eller om nødvendig gjennom en eller annen form for representasjon.

Samme spørsmål har vært oppe i flere land relatert til et vitne som avgir forklaring ved hjelp av videokonferanseutstyr. I Irland for the High Court ble det i saken *White v. Irland* (1995) argumentert med at retten til å konfrontere et vitne var en fundamental rettighet for en anklaget person. Retten vurderte situasjonen i lys av rettstilstanden i USA, hvor det 6. tillegget til den amerikanske konstitusjonen har en spesifikk bestemmelse som sikrer retten til å konfrontere et vitne. Dommeren konstaterte at den irske konstitusjonen ikke foreskrev noen slik rett. Den refererer heller til "due process". I dommen ble det dessuten vist til en eldre sak, *State (Healy) v Donoghue* (1967) hvor dommeren konkluderte slik: "I am not satisfied that 'confrontation' is part of 'due process'." Dommeren tok avstand fra tilnærmingen i USA og konstaterte at den såkalte spesifikke rett til konfrontasjon øye til øye ikke eksisterte i Irland. Det ble videre fremholdt at selv om en slik konstitusjonell rett skulle eksistere, så kan den ikke være absolutt. Den anklagedes rett til fysisk tilstedeværelse fremfor visning ved televisjon må vike for rettighetene til et yngre barn. Saken *Dinely, Q.B.D (N.I.)*, 8. nov. 2000, angikk et rettsmøte via videolink for behandling av spørsmål om kausjon. Artikkel 5 (4) i the *Criminal Justice (N.I.) Order, 1998* bestemmer at den anklagede skal anses for å være til stede i retten når han ved hjelp av videolink er i stand til å se og høre retten og selv delta i selve rettssaken. Den anklagede anførte at loven var i strid med EMK's artikkel 5 siden han ikke var fysisk til stede. Dommeren konkluderte under henvisning til *Winterwerp v. Netherlands* at en slik rett til å være fysisk til stede i retten, ikke har noen basis i ordlyden i artikkel 5 (4) og han aksepterte ikke at noen slik rett fantes. Det skal for ordens skyld tilføyes at heller ikke i USA er prinsippet om retten til fysisk konfrontasjon under hovedforhandling siden opprettholdt fullt ut.⁹⁰

Et annet spørsmål er om et fjernavhør av et vitne kan være i strid med EMK's artikkel 6 (1) om "fair trial". Det kan være at avgjørelsen vil bero på arten av saken og under hvilke omstendigheter en nektelse av å delta i saken vil være i strid med konvensjonen. Se saken *Kremzow v. Austria*⁹¹ hvor vedkommende bare var representert ved sin forsvarer under ankesaken. Retten konkluderte med at den anklagede alltid skulle være til stede under hovedforhandling i første instans og at han skulle være til stede i den aktuelle ankesaken siden det var spørsmål om å øke en dom fra 20 år til livstid.

EMK's artikkel 6 (3) bestemmer bl.a. at enhver som er tiltalt har rett til å forsvare seg selv personlig eller gjennom en egen valgt forsvarer. I saken *Colozza & Rubinat v. Italy*⁹² ble

---

⁸⁹ A33 (1979) 2 EHRR 387

⁹⁰ Se for eksempel saken *Maryland v Craig*, 497 US 836, 837 (1990), US Supreme Court.

⁹¹ 9/1988/153/207

⁹² Com.Rep.para. 117 Series A No. 89

artikkelen ikke forstått som en absolutt rett som ikke må vike, når et vitne høres anonymt eller hvor den anklagede opptrer uregjerlig. Slike spørsmål har ellers gjerne vært oppe hvor den tiltalte dømmes i sitt fravær, typisk fordi han ikke møter opp. Irsk rettspraksis tenderer til å fokusere på retten til å bli representert ved en forsvarer etter artikkel 6 (3) c fremfor en rett til å forsvare seg personlig. Et annet eksempel er den australske saken *Eastman v. R.*⁹³ Under rettssaken oppførte den anklagede seg slik at dommeren fikk ham fjernet fra rettsalen og plassert i et rom med videoutstyr. Anklagede påberopte seg under ankesaken at hans rettigheter var krenket. I ankesaken konkluderte retten med at hans mulighet for å delta effektivt i rettssaken var ivaretatt ved videolink. ”Virtual” tilstedeværelse var tilstrekkelig.

Ut fra en gjennomgang av ovennevnte, konkluderer den irske rapporten ”The committee on videoconferencing”, januar 2005, med at en ”virtuell” tilstedeværelse i retten sannsynligvis ikke er uforenlig med artikkel 6 (1) i EMK. Komiteen ville i sin foreløpige rapport ikke tilrå at videokonferanseteknologi benyttes under hovedforhandling i en straffesak, men anså den refererte rettstilstand som er under utvikling, nyttig ved planlegging for bruk av teknologien under ”pre-trial hearings” og lignende.⁹⁴ Se likevel nærmere under Irland i *pkt. 7.6* om komiteens endelige rapport som anbefaler en langt mer omfattende bruk.

Norsk rettspraksis relatert til de konstitusjonelle eller folkerettslige sider av lovligheten ved bruk av fjernavhør eller fjermøte ved hjelp av videokonferanseutstyr, er ikke kjent. Spørsmålet om bruk av video, er så vidt jeg kan se bare løst ut fra intern norsk prosesslovgivning, se Rt. 2003 s. 151 omtalt i *pkt. 5.2.4*. Det er ikke grunn til å tro at norsk rett vil stille seg vesentlig annerledes til disse spørsmål.

6.5. De internasjonale straffedomstolene

6.5.1. Den internasjonale straffedomstolen for det tidligere Jugoslavia (ICTY)

Teknologien er på et meget høyt nivå, antakelig noe av det ypperste som er i praktisk bruk. En av de større rettssalene er en sikkerhetssal som har en skillevegg av glass mellom aktørene og publikum. Publikum får utdelt trådløse hodetelefoner med en kontrollenhet hvor de selv kan velge på hvilket språk de vil høre en simultan oversetting av forhandlingene. Samtlige aktører i rettssalen har egne flatskjermer. Ettersom vedkommende snakker, kan aktørene fortløpende se teksten i foreløpig tolket stand ”dale” nedover sin skjerm på engelsk, eventuelt på fransk. I tillegg er det et par større flatskjermer for publikum. Disse viser til enhver tid video av den aktøren som har ordet. Ut fra sikkerhetshensyn er det mulig å forsinke gjengivelsen med en halv time for tilfelle aktørene ved en feil benytter navn som ikke skal offentliggjøres. Bruk av videokonferanse ved vitneavhør er praktisk, fordi domstolen har vitner som ikke kan reise til Den Haag og som løper en alvorlig risiko ved å avgi forklaring. Vitnebeskyttelsen blir derved enklere. For en detaljert og interessant redegjørelse om hvordan det praktisk foregår ved ICTY, vises det til rapport om informasjonsteknologi ved en internasjonal straffedomstol fra en av dommerne ved ”Appeals

---

⁹³ 158 A.L.R. 107

⁹⁴ Se nærmere den irske rapporten ”The committee on videoconferencing”, januar 2005, kap. 5 om konstitusjonelle spørsmål. Finnes ved søk på <http://www.justice.ie>

Chamber”.⁹⁵ Bl.a. vil videoopptak fra retten lett avsløre den dommer som ikke følger med under rettsforhandlingene.

Domstolen har mange omfattende saker og et betydelig støtteapparat. Domstolen har en egen serviceavdeling for informasjonsteknologi. Forhandlingene i domstolens ulike rettssaler kan sees i sann tid ved hjelp av linker på hjemmeside, <http://www.un.org/icty/>. Det er ikke gitt at den anklagedes anmodning om forbud mot gjengivelse av tidligere opptak vil bli imøtekommet. Vitner kan høres ved hjelp av videokonferanseutstyr. Videolink har vært benyttet til en rekke land. Se domstolens årlige rapport for 2004.⁹⁶

Domstolen har egne regler om bl.a. prosess og bevisførsel. I medhold av statuttens artikkel 15 er det fastsatt ”Rules of Procedure and Evidence”. Rule 71 bis i foreskriver at retten kan bestemme ”in the interest of justice” at et vitnemål kan mottas via videolink dersom en av partene ber om det. I h.h.t. rule 43 skal opptak av lyd eller bilde skje etter nærmere bestemte prosedyrer når aktor stiller spørsmål til en mistenkt. Tilsvarende gjelder etter rule 63 ved utspørring av en tiltalt. Videokonferanse kan benyttes under statuskonferanser i saksforberedelsen, jf. rule 65 bis. Bevisopptak kan foretas ved hjelp av videokonferanse som tas opp, jf rule 71. ”The Registrar” er tillagt ansvaret for opptak fra alle forhandlinger, herunder lydopptak. Det samme gjelder videoopptak dersom retten finner det nødvendig, jf rule 81.⁹⁷

6.5.2. Den internasjonale straffedomstolen (ICC)

Utgangspunktet etter ”The Rome Statute” art. 67 (om den anklagedes rettigheter) er at den anklagede har krav på en offentlig rettssak. Som et unntak, kan domstolen etter artikkel 68 pkt. 2 (om beskyttelse av offer og vitner) for å beskytte et offer, vitne eller anklaget, behandle hvilken som helst del av forhandlingene i eget rom (in camera) eller tillate presentasjon av bevis ved hjelp av elektronikk eller andre spesielle virkemidler. Spesielt skal slike tiltak benyttes i saker med offer for seksuell vold, eller barn som er vitne eller offer, med mindre retten bestemmer annerledes hensyntatt alle omstendigheter, spesielt uttalelser fra vitner og offer. Etter pkt. 3 i samme artikkel må unntakene balanseres mot bl.a. hensynet til ”fair trial”. Artikkel 69 (om bevis) åpner på nærmere vilkår for at vitner kan avgi bevis ved hjelp av lyd eller billedoverføring, alternativt ved at opptak avspilles.⁹⁸ Se nærmere ”Rules of Procedure and Evidence”, rule 67 om direkte overføring av vitnemål ved hjelp av teknologi og rule 68 om tidligere opptak fra vitnemål. Avspilling som omhandlet i rule 68 kan skje dersom partene har hatt anledning til å eksaminere vitnet under opptaket. Det samme gjelder dersom vitnet er til stede under forhandlingene, ikke har innvendinger mot avspillingen og partene har anledning til å eksaminere vitnet.⁹⁹

---

⁹⁵ Information Technology in an International Criminal Court ved The Hon David Hunt, se <http://www.aija.org.au/onlinepub.htm> under technology for justice 2002 report, særlig fra s.5 flg.

⁹⁶ Se rapporten s. 35, 63, 78, 82 og 89. <http://www.un.org/icty/rappannu-e/2004/AR04.pdf>

⁹⁷ For fullstendig tekst, finnes ut fra <http://www.un.org/icty/legaldoc-e/index-t.htm>

⁹⁸ The Rome statute kan lastes ned fra <http://www.icc-cpi.int/about.html>

⁹⁹ http://www.un.org/law/icc/asp/1stsession/report/english/part_ii_a_e.pdf

Domstolen har så langt (2005) ikke fullført behandlingen av noen straffesaker. Om status i domstolens arbeide, se <http://www.icc-cpi.int/cases.html>.

6.5.3. Den internasjonale straffedomstolen for Rwanda (ICTR)

Statuttene til ICTR har i artikkel 21 en bestemmelse om beskyttelse av offer og vitne. Det skal sørges for slik beskyttelse i "Rules for Procedure and Evidence". Slike tiltak kan omfatte, men skal ikke være begrenset til anvendelse av forhandlinger i eget rom (in camera) og beskyttelse av vitnets identitet. Domstolen har i henhold til artikkel 14 i det alt vesentligste samme regler for prosess og bevisførsel som ICTY om opptak og videokonferanse under saksforberedelsen. Et unntak synes å være at ICTR ikke har en tilsvarende bestemmelse som ICTY i rule 71 bis om at vitnemål kan tas imot via videolink.¹⁰⁰

7. Domstolsteknologi i andre land

7.1. Sverige.

7.1.1. Gjeldende rett

7.1.1.1. Videokonferanse

Partene kan delta per telefon i saksforberedende rettsmøter, dersom det er hensiktsmessig, hensyntatt møtets formål og omstendighetene for øvrig, eller et fremmøte i retten vil medføre omkostninger eller ulempe som ikke står i rimelig forhold til betydningen av fremmøte for retten. I sivile saker kan partene delta telefonisk i forenklet hovedforhandling forutsatt at denne holdes i umiddelbar tilknytning til et forberedende møte. Et vitne kan avgi forklaring per telefon, dersom det er hensiktsmessig, hensyntatt bevisets stilling og omstendighetene for øvrig, eller bevisopptak etter de alminnelige regler vil medføre uforholdsmessige omkostninger. I praksis skjer deltakelse per telefon vanligvis fra hjemmet eller arbeidsplassen, eventuelt via mobiltelefon.

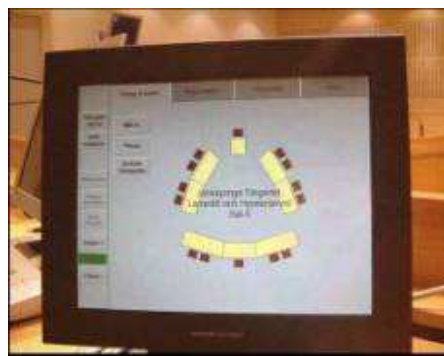
Et prøveprosjekt for bruk av videokonferanse har pågått siden år 2000. Prosjektet er etter hvert utvidet og omfatter flere av både de alminnelige domstoler (sivile saker, straffesaker, konkurssaker) og forvaltningsdomstolene. En part kan delta i et rettsmøte via videoforbindelse på samme vilkår som beskrevet ovenfor for telefonkonferanse. Ved hovedforhandling i straffesaker gjelder det bare dersom det ikke er spørsmål om å idømme høyere straff enn ubetinget fengsel i 3 måneder. Reglene åpner for at videokonferanse kan benyttes ved første gangs varetektsfengsling og ved forlengelser av varetekt. Anklager og forsvarer omfattes av partsbegrepet. Et vitne kan avgi forklaring i et videomøte på tilsvarende vilkår som beskrevet for telefon ovenfor. En slik forklaring vil i samsvar med alminnelig praksis m.h.t. protokollering av forklaringer bli tatt opp på lydbånd, men ikke videobånd. Deltakelse i rettsmøte eller avgivelse av forklaring via videoforbindelse har vært basert på frivillighet. I perioden 01.01.00 til 01.05.02 var det totalt 169 personer som hadde deltatt i

---

¹⁰⁰ Se hjemmesiden under "basic legal texts" <http://65.18.216.88/default.htm>

ulike sammenkomster via videokonferanse. Den overveiende delen gjaldt hovedforhandling i straffesaker. Den største kategorien utgjøres av vitner og medtiltalte, men under forsøksperioden har de fleste tenkbare kategorier av medvirkende deltatt via videokonferanser.¹⁰¹ De har nå videokonferanseutstyr i 30 saler. I løpet av 2006 skal DV ha 46 stk. videokonferanseenheter fordelt på 26 domstoler. Målsettingen er å etablere 200 utstyrsenheter.

Fra 01.02.06 har et prøveprosjekt vært i drift mellom Linköpings tingsrett, Norrköpings tingsrett og Häktet i Norrköping. Videokonferanse har tidligere vært benyttet ved forhandlinger om varetekt, men prosjektet er etter det opplyste det første der den siktede blir fremstilt via videokonferanse. Den siktede må samtykke. Foreløpig er bare et par slike fremstillinger gjennomført. Erfaringen tyder så langt på at de innsatte ønsker å komme ut av fengselet en tur når spørsmålet om forlengelse skal opp. For at den siktede skal oppleve forhandlingene som rettferdige i den forstand at han er likestilt med aktor, benyttes tre-parts forhandling, d.v.s. at siktede er i fengselet sammen med forsvarer, anklageren på "åklagerkammeren" og retten et tredje sted.¹⁰² Rettsbygningen til Norrköpings tingsrett ligger ca. 15 minutters gange unna Häktet i Norrköping, men domstolen har et rettslokale i samme bygning som fengselet, noe som gir store personal- og sikkerhetsmessige fordeler uavhengig av videokonferanser. Lokalet utgjør en del av prøveprosjektet med Linköpings tingsrett ca. 5 mil unna. Videokonferanseutstyret benyttes i tillegg for fjernavhør av tiltalte og vitner under hovedforhandling, eksempelvis med Göta Hovrätt som benytter videokonferanse mye. Både i Jönköpings tingsrett og Linköpings tingsrett var rettssalene for videokonferanse meget velutstyrte med flere kameraer, to prosjektører for avspilling på store lerreter og egen skjerm hos protokollfører med menyer for pekestyring av kameraer og opptak. Rettslokalet ved Häktet i Norrköping var enklere utstyrt med en mobil videokonferanseenheter fra Tandberg. De har gått bort fra stemmestyrte kameraer, siden stemmestyring kan fungere dårlig i tilfelle noen begynner å rasle med papir el.l.

RETTSSAL FOR VIDEOKONFERANSE MED PEKESKJERM
JÖNKÖPINGS TINGSRETT

---

¹⁰¹ Se nærmere Prop. 2004/05:131 "En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol", s. 82 flg., <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/41275>. Nyere statistikk finnes i DV-Rapport 2004:3.

¹⁰² Her tenker man altså ulikt i forhold til en del andre land.

7.1.1.2. Opptak

Muligheten for å ta opp bevis gjennom telefonavhør ved hovedforhandling har vært til stede i Sverige siden begynnelsen av 1980-tallet.¹⁰³ Det er alminnelig praksis at protokollering skjer ved lydopptak fra forhandlingene.¹⁰⁴ Domstolens plikt til å føre protokoll ble tatt bort i 1999, og lydopptak ble gjort til hovedregel. Lydopptak benyttes i de fleste saker, så vel straffesaker som sivile saker. I praksis blir gjerne hele forhandlingen tatt opp og alle rettssaler har utstyr for lydopptak. Opptakene er spesielt nyttige når overordnet domstol skal ta stilling til om en anke skal tillates fremmet, d.v.s. ved spørsmålet om såkalt "prövningstillstånd". Hovrättene spiller av opptak fra ordinære vitneforklaringer der det ikke er reist spørsmål om vitnets troverdighet, mens såkalte "tiltronsvitner" møter fysisk i rettssalen. Tidligere skrev dommene i tingretten ned detaljene fra vitnets forklaring i dommen. Med dagens arbeidspress gjøres ikke det lenger. Ved bevisopptak forut for hovedforhandling skrives intet sammendrag av vitnenes forklaringer. Det tas heller ingen utskrift, idet dokumentasjonen skjer ved avspilling av opptaket direkte for den dømmende rett.¹⁰⁵

Opprinnelig ble analoge opptak på bånd benyttet, men nå får flere domstoler digitalt opptaksutstyr. Jönköpings tingsrett har digitalt opptaksutstyr. Protokollføreren lager navngitte lydfiler for hver person som skal avhøres, før rettsforhandlingene begynner. Hovrätten har tilgang til lydfilene på tingrettens server. Det er lett for dommerne å slå opp lydfilene på kontoret og lete gjennom opptakene. Ved Jönköpings tingsrett benyttes både opptaksutstyret og dokumentkamera daglig, mens videokonferanse har de ikke fått særlig erfaring med enda.

Politiet tar opp alle avhør på bånd. Avhørene eller sammendrag fra disse skrives ut. Båndene spilles sjelden av i retten. Videoopptak fra avhør vises i retten i saker som gjelder vold mellom nærstående. I politiet anskaffes nå digitalt opptaksutstyr.

7.1.2. Nye lovendringer

7.1.2.1. Oversikt

Den svenske Riksdagen vedtok 16.06.05 omfattende reformer i prosesslovgivningen. Lovendringene er i korthet og noe upresist beskrevet slik på Riksdagens hjemmesider:¹⁰⁶

"De allmänna domstolarna ska i mycket större omfattning använda modern teknik. Dessutom ska prövningstillstånd gälla för de flesta tvistemål och i alla domstolsärenden som överklagas från tingsrätten till hovrätten. Tanken med lagändringarna är att få mer rättsäkra, effektiva och funktionella rättegångar i tingsrätterna, hovrätterna och Högsta domstolen. Lagändringarna gäller tvistemål och domstolsärenden men inte brottmål. Försöksverksamheten med att använda videokonferens blir permanent i domstolarna. Med hjälp av videokonferens kan domstolen till exempel enklare höra en person som befinner sig i en annan del av Sverige eller i ett annat land. Riksdagen delar regeringens uppfattning att tyngdpunkten för rättskipningen skal ligga i

---

¹⁰³ <http://www.regeringen.se/sb/d/1915/a/12514;jsessionid=ai7opsSb1jif>

¹⁰⁴ Rättegångsbalken § 6 kap. 6.

¹⁰⁵ Opplysninger fra rådmann Nils Karlberg, Jönköpings tingsrett og kst. lagmann Peter Sundström, Linköpings tingsrett.

¹⁰⁶ <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=7160&datum=6/16/2005>

tingsrätterna. Därför införs prövningstillstånd för de flesta tvistemål och domstolsärenden som överklagas från tingsrätten till hovrätten.”¹⁰⁷

Etter forutgående behandling i Justitieutskottet ble Riksdagens beslutninger om lovendringer fattet i samsvar med regjeringens forslag i Prop. 2004/05:131 ”En modernare Rättegång – reformering av processen i allmän domstol”.¹⁰⁸ Det har vært et ønske at lovendringene treer i kraft 01.01.07, men det overlates til regjeringen å bestemme når ikrafttredelse skal skje.¹⁰⁹ Hele reformen skal sees i sammenheng og tre i kraft samtidig den dagen regjeringen bestemmer.

En vesentlig del av lovendringene tar sikte på en bedre utnyttelse av moderne teknologi ved å gjøre forsøksvirksomheten med videokonferanser permanent og ved å utvikle bruken av denne. Videre foreslås at forklaringer fra vitner og andre under bevisførselen dokumenteres med videoteknikk. Kravene til muntlighet foreslås oppmyket og partenes ansvar for at saken drives fremover, understrekes. Endelig foreslås at hovrätten i større utstrekning enn i dag skal grunngi sin prøving på samme materiale som lå til grunn for tingrettens avgjørelse.

Med hensyn til rollefordelingen mellom instansene, fremholdes bl.a. at alle tvistesporsmål så langt som mulig bør løses alt i første instans. En ressurssterk og kompetent tingrett bidrar til å styrke rettsikkerheten og øke tilgjengeligheten til domstolsprosessen. Man har gjennom lang tid bl.a. ansett at tyngdepunktet i rettsordenen skal ligge i første instans. Hovrättsprosessen, som den ser ut i dag, innebærer at det store flertallet av saker som ankes avgjøres etter en ny og fullstendig prøving; en omprøving som ofte ikke er påkrevd i det enkelte tilfellet. Hovrättens oppgave bør fremfor alt være å granske de tingrettsavgjørelsene som ankes og rette eventuelle feil. Det er derfor lagt opp til en utvidelse av systemet med prøvingstillatelse og en reform av reglene om fremleggelse av bevisene i hovrätten.¹¹⁰

Lovendringene forutsetter at utstyr for opptak av lyd og bilde etter hvert blir installert i de omkring 400 rettssalene i Sverige. I tillegg kommer videokonferanseutstyr i et stort antall rettssaler. Enhetssjefen ved Domstolsogverkets enhet for lokaler og teknikk mener de skulle kunne være ferdige til 1.07.08.¹¹¹ Rettssalene skal ha et høyt teknisk nivå med utstyr for ”pårop” (d.v.s. høyttaler for meddelelse om at forhandlingene starter og innkalling av vitner), ”stängda dörrar” (d.v.s. elektronisk låsing med visningsskjerm om at dørene er stengt), ”medlyssning og medseende” (d.v.s. overføring av lyd til annet rom i domstolen eller overføring av lyd og bilde til annen rettssal), presentasjonsteknikk (dokumentkamera,

---

¹⁰⁷ Lovendringene gjelder i utgangspunktet også brottmål, men ved å gå inn på Justitieutskottets behandling av saken vil man se at det ikke foreslås ikke endringer hva angår kravene til ”prövningstillstånd” i brottmål. Se <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3322&rm=2004/05&bet=JuU29>

¹⁰⁸ Lovforslaget, Prop 2004/05:131, kan nedlastes via *note 101 og 106*. Riksdagens beslutning var i samsvar med utskottet, se § 14 i Riksdagens protokoll under <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=101&bet=2004/05:141>

¹⁰⁹ Se kap. 14 i Prop. og pressemelding fra Riksdagen 31.05.05 på http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=45&sq=1&ID=jyscxt7D5_5_1F

¹¹⁰ Se Prop s. 82.

¹¹¹ Se Domkretsen nr. 2 for 2005, s. 5, http://www.dom.se/templates/DV_Listing_2068.aspx

avspillingsutstyr fra VHS, DVD og CD) og videokonferanse (med bevegelige kameraer som pekestyres fra en kontrollskjerm).

Den utsatte iverksetting av lovendringene skyldes usikkerheten rundt de tekniske løsninger som må komme for at forslaget skal kunne gjennomføres fullt ut.¹¹² Et element i arbeidet vil være å få spilt inn og samlet videoopptakene fra vitneforklaringer i det svenske saksbehandlersystemet VERA. Hovrättene vil dermed kunne analysere materialet i VERA uten å behøve å kalle inn vitner på nytt.¹¹³ Flere alternativer foreligger for lagring av data. I løpet av våren vil en prosjektgruppe i Domstolsverket fremme nærmere forslag om lagringen. Et alternativ med tanke på fremtiden er strukturert datalagring. D.v.s. at innspillingsprogrammet initieres via VERA og mellomlagres på pc før mer sentralisert lagring på harddisk skjer i samme "slot" som word-dokumentet i VERA. Lagringsbehovet anslås til 50 terrabyte med automatiske sletterutiner. Alternativet krever ny infrastruktur fordi VERA ikke har tilstrekkelig kapasitet. VERA vil sannsynligvis bli skiftet ut i løpet av få år. Det er bare avhørene som skal tas opp. Lydopptak er alt i dag i utgangspunktet offentlig. Opptak av bilder er ikke offentlig og advokatene skal ikke ha tilgang til disse. Regjeringen har gitt Domstolsverket i oppdrag å iverksette de nødvendige tiltak for at lovforslagene skal kunne tre i kraft. Kostnadene anslås til ca. 200 millioner svenske kroner. Tiltakene blir lånefinansiert og DV arbeider mot et ikrafttredelsestidspunkt primo 2008.

7.1.2.2. Nærmere om noen av lovendringene vedrørende videokonferanse og opptak

Reformen innebærer at forsøksvirksomheten med hjemmel i lag (1999:613) om forsøksverksamhet med videokonferens i rättegång, som ble innført ved en del domstoler fra 1.1.2000, gjøres permanent. De vedtatte, men ikke ikrafttrådte endringer i Rättegångsbalken (RB) finnes bl.a. ved oppslag i Svensk författningssamling, SFS 2005:683.¹¹⁴

Etter den nye § 10 i kap 5 om offentlighet og ordning mv. i RB skal hovedregelen fortsatt være fysisk tilstedeværelse i retten for parter og andre. Unntak gjelder etter lovteksten dersom det finnes grunner for det. Spesielt skal retten ved bedømmelsen ta hensyn til kostnader og ulemper ved oppmøte i rettssalen og om noen kjenner påtagelig redsel for å være til stede. I følge forarbeidene skal det således foreligge særlige grunner for at en person skal kunne delta i rettsmøtet via videokonferanse.¹¹⁵ Forarbeidene nevner som eksempler at en part eller et vitne bor langt fra rettssalen og fysisk tilstedeværelse medfører kostnader eller andre ulemper, eller at en saksøker eller vitne har redsel for å være til stede personlig. Det må foreligge sterke grunner for å velge videokonferanse, dersom det er aktuelt å behandle saker om alvorlige forbrytelser eller vedkommende person utgjør det avgjørende eller eneste bevis.¹¹⁶ I utgangspunktet bygger parter og andres deltakelse via videokonferanse og telefon

---

¹¹² Bet 2004/05:JuU29, jf. note 67.

¹¹³ Se Domkretsen nr. 4 for 2005, s 11 http://www.dom.se/templates/DV_Publication_2503.aspx

¹¹⁴ <http://62.95.69.3/SFSDOC/05/050683.PDF> (Søk i Svensk Forfättningssamling, <http://62.95.69.3/>)

En oppdatert full versjon av RB kan finnes under <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19420740.HTM>

¹¹⁵ Prop 2004/05:131 s 93

¹¹⁶ Prop 2004/05:131 s 95

på frivillighet. Unntak gjelder dersom retten finner at deltakelse gjennom videokonferanse kan skje, noe som bl.a. følger av § 10 i kap 5 og § 18 i kap 36 nedenfor. Unntaksvis kan det forekomme at fremstilling via videokonferanse bør skje mot partens vilje. Ved varetektsforlengelser fremholdes bl.a. at transporter av frihetsberøvede krever store ressurser personellmessig og økonomisk, og det kan være sikkerhetsmessige grunner som tilsier at antallet slike transporter minimaliseres.¹¹⁷

Bestemmelsen i § 10 i 5 kap er generell og er således anvendelig i straffesaker og tvistemål, samt i domstolsärenden. Dermed omfatter bestemmelsen alle rettsmøter etter loven, både ved saksforberedelsen og ved avgjørelse av saken, samt er anvendbar på både parter og andre som f.eks. tolker. Bestemmelsen er videre anvendelig i alle instanser.¹¹⁸ Under behandlingen av lovforslaget i Riksdagen ble det fremmet forslag om at mistenkte, tiltalte, aktor og forsvarer ikke bør kunne være til stede ved rettsmøter bare per telefon (uten overføring av bilde). Justitieutskottet tok ikke forslaget til følge, idet man vurderte det slik:

”Det finns ett värde i att regleringen för närvaro genom telefon och genom videokonferens är enhetlig. Det bör vidare överlåtas till rätten att i det enskilda fallet bedöma lämpligheten i att part eller annan deltar i förhandlingen på annat sätt än genom närvaro i rättsalen. Mot bakgrund av den lämplighetsbedömning som rätten skall göra enligt tredje stycket i bestämmelsen torde utrymmet för att låta en tilltalad delta vid sammanträdet endast per telefon vara litet. Det torde nämligen i allmänhet vara olämpligt att låta parter och offentliga försvarare delta per telefon vid sammanträden i brottmål. Det kan dock finnas undantagsvisa situationer då sådan inställelse borde kunna vara möjlig. I propositionen (s. 99) nämns som exempel åklagares eller offentliga försvarares deltagande vid en häktningsförhandling som hålls i den misstänktes frånvaro eller en tilltalads deltagande i mål som annars kan komma att avgöras i hans eller hennes utvaro. En annan situation som nämns i propositionen är då t.ex. en tilltalad deltar i ett sammanträde genom videokonferens och den tekniken av någon anledning slutar att fungera. Utskottet kan ansluta sig till regeringens bedömning i denna del. Mot den bakgrunden är det inte lämpligt att uppställa något generellt hinder mot att parter och offentliga försvarare deltar per telefon vid sammanträden i brottmål.”¹¹⁹

Etter § 6 i kap 6 om registrering m.v. i RB skal forklaringer som avgis i bevisøyemed dokumenteres gjennom lyd og billedopptak om det ikke finnes særskilte grunner som taler mot det. En forklaring som avgis for høyere rett, skal dokumenteres på samme måte. Dersom hovedregelen i første ledd ikke følges, skal opptak av lyd skje, alternativt skal forklaringen skrives ned i det omfang den kan antas å være av betydning for saken.

Bakgrunnen for bestemmelsen er at ettersom opptaksteknikken er blitt utbredt, er de skrevne oppteignelsene trådt i bakgrunnen og forekommer nå ikke mer enn i unntakstilfelle. En innspilling har vesentlige fordeler fremfor utskriftsalternativet, fremfor alt når det gjelder hovrättens muligheter til å gjøre tillitvekkende bevisvurdering i tilfelle saken ankes. Ved videoteknikk får hovrättene et enda bedre grunnlag for å bedømme bevisverdien av et vitneprov i tingretten. Forklaringen i tingretten avgis i nærmere tilslutning til den aktuelle hendelse, enn hva tilfellet er ved forklaringen i hovrätten og gir i mange tilfelle et bedre uttrykk for vitnets virkelige iakttagelser. Internasjonalt er det vektlagt at medlemsstatene skal

---

¹¹⁷ Se også Prop. 2004/05:131 s 91 og s 95.

¹¹⁸ Prop 2004/05:131 s 224

¹¹⁹ Se note 67

treffe passende tiltak for at et offer for en forbrytelse ikke utsettes for flere forhør enn hva som er nødvendig, jf Rådets rammebeslutning 2001/220/RF av 15.03.2001 om offerets stilling i strafferettslige saker. For tingretten fremholdes som en fordel at bevisførselen dokumenteres med videoteknikk, spesielt gjelder det ved bevisopptak utenfor hovedforhandling. Bestemmelsen om videoopptak er supplert med strenge regler om taushetsplikt. Det kreves dermed heller ikke noe samtykke fra den deltakende for at opptak skal skje. Retten kan isteden la være å foreta opptak dersom det foreligger særlige grunner. Bestemmelsen om opptak forutsetter at det i normaltilfellene ikke oppstår spørsmål om hvordan forhøret skal dokumenteres.¹²⁰

§ 13 i kap 35 om bevis i sin alminnelighet, bestemmer bl.a. at ved hovedforhandlingen skal de bevis som har vært tatt opp utenfor hovedforhandlingen tas opp på ny, dersom retten finner at det er av betydning for saken og det ikke finnes noe hinder mot å ta opp beviset. I tvistemål der partene har fri rådighet, kan beviset bare tas opp på nytt om noen av partene begjærer det. Kan et muntlig bevis legges frem i hovrätten gjennom lyd og billedopptak av forhøret ved tingretten, kan beviset tas opp på ny, bare om det er nødvendig å stille ytterligere spørsmål.

Lovendringen innebærer m.a.o. at muntlig bevisføring i hovrätten som hovedregel legges frem gjennom det videoopptak som er gjort av avhøret i tingretten. Kan beviset legges frem for hovrätten ved slikt opptak, kan nytt opptak av bevis i hovrätten bare skje dersom det er nødvendig å stille ytterligere spørsmål. Dersom det ikke råder noen egentlig tvil om hva vitnet mente, bør fornyet avhør ikke skje bare fordi en part begjærer det. I alminnelighet vil det likevel være nok at parten angir at ytterligere spørsmål behøves og årsaken til det. Regjeringen anser at hovrätten som hovedregel bør avstå fra et fornyet bevisopptak og begrunne sin avgjørelse på bevisene som legges frem i form av et videoopptak fra avhøret i tingretten. Etter regjeringens oppfatning, finnes det når det gjelder tiltalte eller andre parter, ikke tilstrekkelige grunner for å gjøre unntak fra denne regel. En gjennomgang av rettspraksis konkluderer med at en slik ordning ikke er i strid med artikkel 6 i Europakonvensjonen om retten til en rettferdig rettergang og tiltaltes rett til å avhøre vitner som påberopes mot ham eller henne.¹²¹

§ 16 i kap 36 om vitner i RB fastslår som et utgangspunkt at vitnet skal forklare seg muntlig. Det åpnes ikke for noen alminnelig adgang til å legge fram hva vitnet tidligere har forklart for retten, politi- eller anklagemyndighet. Unntak gjelder dersom forklaringen avviker fra hva som er forklart under det tidligere avhøret. Dersom det tidligere avhøret har skjedd i retten og kan dokumenteres gjennom lyd- og billedopptak, skal likevel avhøret innledes med en avspilling av opptaket. Har det tidligere bevisopptak skjedd i lavere rett, skal forhøret i høyere rett innledes med en slik avspilling, om det ikke er upraktisk.

---

¹²⁰ Prop 2004/05:131 s 105 flg og s. 229.

¹²¹ Prop 2004/05:131 s 200 flg. og 234

Det er verd å merke seg at lovforarbeidene ikke går inn for noen utvidet adgang til å spille av forklaringer avgitt til påtale- og politimyndighet. Dette fordi slike avhør generelt sett ikke oppfyller de samme krav til rettssikkerhet som de avhør som skjer i en domstol. Synspunktet gjelder selv om et generelt krav om forsvarer under slike avhør innføres. Dersom man i noen vesentlig grad tillater mer henvisninger til materialet fra etterforskningen, vil det kunne medføre en risiko for at tyngepunktet i rettsordenen forskyves fra domstolene til etterforskningsinstansene, noe som ikke anses for ønskelig. Videre setter bestemmelsen en grense for rettens mulighet til å nøye seg med et såkalt tilleggsavhør, d.v.s. i de tilfeller hvor vitnet har avgitt forklaring for retten tidligere, og retten innleder det nye avhøret med å vise til hva som tidligere har vært forklart. Tilleggsavhør begrenses til de tilfeller der det tidligere avhøret er dokumentert med videoopptak. Et tidligere opptak av lyd er i denne sammenheng ikke nok. I høyere rett er utgangspunktet at et fullstendig nytt avhør ikke foretas, ettersom allerede gjeldende lov bestemmer at hovrätten selv avgjør om tilleggsavhør overhodet er nødvendig. Det er mulig bare å avspille deler av det tidligere avhøret. Det er opp til retten i det enkelte tilfelle å ta stilling til om vitnet skal være til stede under avspillingen.¹²²

Etter § 18 kap 36 skal en part som må forlate rettssalen p.g.a. vitnets sårbarhet eller p.g.a. partens forstyrrelse av forklaringen om mulig gis anledning til å følge avhøret gjennom lyd- / lyd- og billedoverføring, d.v.s. såkalt ”medhørning”. Videokonferanse med en person som p.g.a. sin redsel befinner seg utenfor rettssalen reguleres i § 10. I slike tilfeller skal det mer til for å ha videokonferanse etter § 10, jf kriteriet ”påtaglig rädsla”, enn det skal for å holde ”medhørning”. ”Medhørning” bør alltid overveies først.¹²³ Retten kan i det enkelte tilfelle velge å ikke overføre bilder til siderommet, dersom formålet med utvisningen fra rettssalen ellers ville bli forfeilet.¹²⁴

§ 19 i kap 36 regulerer bl.a. adgangen til bevisopptak av et vitne utenfor hovedforhandling. Etter bestemmelsen kan bevisopptak bl.a. avholdes dersom vitnet ikke kan møte under hovedforhandlingen, eller dersom slikt møte vil medføre kostnader eller ulemper som ikke står i rimelig forhold til betydningen av at avhøret holdes under hovedforhandlingen, eller det kan antas at saken kan avgjøres uten hovedforhandling.

Hovedregelen i RB skal fortsatt være at saker avgjøres etter en hovedforhandling. Det vises videre til de nye reglene om opptak med lyd og bilde. Disse gir muligheter for å foreta tilforlatalige bevisvurderinger som i mange tilfelle vil være fullt sammenliknbare med hva som hadde vært tilfellet om avhøret var holdt direkte under hovedforhandlingen. Innenfor gjeldende regelverk anføres dermed spillerommet for å avholde bevisopptak forut for hovedforhandling å være større.¹²⁵

§ 23 i kap 50 om anke av dommer i tvistemål, regulerer hovrättens kompetanse dersom et avhør i tingretten angår en omstendighet som ved hovrättens bevisvurdering har betydning

---

¹²² Prop 2004/05:131 s 162-165 og 237

¹²³ Prop 2004/05:131 s 225

¹²⁴ Prop 2004/05:131 s 100

¹²⁵ Prop 2004/05:131 s 150 flg. og 239

for hovrättens avgjørelse. I så fall kan tingrettens avgjørelse bare endres dersom beviset legges frem for hovrätten gjennom lyd- og billedopptak, eller forhøret i tingretten tas opp på ny ved hovedforhandlingen i hovrätten. Unntak gjelder likevel om det finnes særlige grunner for at bevisets verdi er et annet enn tingretten har antatt. En korresponderende bestemmelse er tatt inn i § 23 i kap 51 om anke i straffesaker, likevel med det ekstra unntaket at begrensningen heller ikke gjelder dersom endringen er til fordel for tiltalte.

Bestemmelsene i § 23 i kap 50 og 51 innebærer at hovrätten uten fornyet opptak av bevis, kan fravike tingrettes bevisvurdering, dersom beviset legges frem gjennom et videopptak fra avhøret i tingretten. Bestemmelsene innebærer en utvidelse av hovrättens kompetanse i forhold til tidligere regler. Normalt legges lyd og billedopptaket fra avhøret frem for hovrätten gjennom en avspilling, men det kan skje gjennom en henvisning til opptaket, jf. § 19 i kap. 50.¹²⁶

7.1.2.3. Debatt rundt lovendringene

Lovendringene ble ikke vedtatt uten debatt, og det skjedde under motstand fra Kristendemokratene. I proposisjonen er det ikke foretatt noen beregning av de økonomiske konsekvensene ettersom det er vanskelig å bedømme effekten av endringene. Investeringene i utstyr er av kritikere anslått til en kvart milliard svenske kroner.¹²⁷ Innen domstolenes egne rekker har lovendringene vekket debatt:

”Lars Göran Engström, hovrättspresident i Hovrätten över Skåne och Blekinge, menar att propositionens förslag är ett steg i rätt riktning. Han tycker samtidigt att det är beklagligt att det inte blir prövningstillstånd även för brottmål.– Som det blir nu är det inte säkert att förslagen innebär någon egentlig avlastning för hovrätterna, säger han.– Det är också svårt att förutse hur man kommer att använda videoförhören. Det finns säkert vissa förhör som går bra att se på video. Men samtidigt riskerar rättegången att förlora något av sin puls. Dessutom vill man ofta ställa kompletterande frågor, inte minst när man upptäcker luckor i bevisningen eller när något är oklart i händelseförloppet. Frågan är alltså i vilken mån videoinspelade förhör verkligen kommer att innebära kortare handläggningstid. Sammantaget måste jag säga att jag är förvånad över att man satsar så pass mycket på den här teknikutvecklingen, säger Lars-Göran Engström.

Även Pia Johansson, lagman för Blekinge tingsrätt och Länsrätten i Blekinge län, välkomnar propositionens förslag samtidigt som hon ger uttryck för vissa reservationer. – Detta kommer att innebära stora kostnader. Inte bara för att installera tekniken, utan även för att utbilda personalen och få till stånd en allmän attitydförändring inom domstolsväsendet. Många har svårt att ta till sig teknik som man inte helt behärskar. Det blir en utmaning att få alla att förstå att detta är en utveckling som gagnar verksamheten, säger hon. Pia Johansson är också tveksam till i vilken mån hovrätterna och parterna kommer att låta nöjas sig med videoinspelade förhör.– Parternas och rättens möjlighet att ställa kompletterande frågor i utredningssyfte måste ju finnas, säger hon. Samtidigt hoppas jag att detta kan driva på en utveckling där man ser förhandlingen vid tingsrätten som mer avgörande än i dag. Det vore bra för alla inblandade, inte minst för brottsoffren. De inblandade ”laddar” ofta oerhört mycket inför att uppträda i en domstol. Det är beklagligt att de så ofta tvingas göra det ännu en gång.”¹²⁸

Justisminister Thomas Bodström har besvart kritikken bl.a. slik i en artikkel av 10.04.05:

---

¹²⁶ Prop 2004/05:131 s 206 og 268

¹²⁷ Se § 11 i Riksdagens protokoll, anf. 70,

<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=101&bet=2004/05:141>

¹²⁸ Se Domkretsen nr. 2 for 2005, s. 5, http://www.dom.se/Publikationer/Domkretsen/domkretsen2005_2.pdf

”...Väl fungerande domstolar handlar dock inte bara om ekonomi. Det är också viktigt att arbetet reformeras. Nyligen har regeringen beslutat om att skapa modernare rättegångsregler. De nuvarande reglerna för en rättegång leder i flera fall till att arbetet blir tidsödande och kostnadskrävande utan att man därigenom når några vinster ur rättssäkerhetssynpunkt.

Att den tekniska utvecklingen inom domstolarna håller jämn takt med utvecklingen i samhället i övrigt är en nödvändighet. Förhör i tingsrätten ska därför kunna spelas in på video, vilket innebär att vittnen och brottsoffer i många fall inte kommer att behöva höras på nytt i hovrätten, om målet överklagas dit. Det ska även bli möjligt att närvara vid rättegångar genom videokonferens. Ett skäl för att tillåta ett deltagande genom videokonferens kan vara till exempel att vittnen eller brottsoffer känner rädsla för att vara närvarande i rättsalen.

När det gäller hovrättsprocessen föreslår regeringen regler som ger hovrätterna möjligheter att koncentrera sitt arbete till det som är deras egentliga uppgift, nämligen att granska de tingsrättsdomar som överklagas och rätta eventuella felaktigheter i dessa avgöranden. Förslagen innebär bland annat att systemet med prövningstillstånd vid överklagande till hovrätten utvidgas. Genom reformen markeras att tyngdpunkten i dömandet ska ligga i första instans.

Förslagen kommer att leda till att domstolarnas dömande verksamhet kan bedrivas mer effektivt. Bland annat kan handläggningstiderna förkortas och risken för inställda förhandlingar minska. Dessutom kommer pressen på dem som deltar i rättegångar, inte minst på brottsoffer och vittnen, att minska.¹²⁹

Under debatten i Riksdagen fremholdt Justisministren bl.a.:

”De regler som gäller rättegångar har arbetats fram för flera decennier sedan. Vi levde i en annan tid då. Framför allt hade vi en helt annan teknik. Det är inte konstigt att principer som muntlighet och omedelbarhet, några av de saker som är grundvalar i våra regler, inte ser likadana ut nu som då. Det är också naturligt att dessa regler och bestämmelser utvecklas på samma sätt som andra.¹³⁰

Lovforslagene ble støttet av en majoritet av høringsinstansene, bl.a. JO, Riksåklageren, Domstolverket og Sveriges Advokatsamfund og et flertall av anklagemyndighetene.¹³¹ Når Riksdagen vedtok lovendringene i samsvar med regjeringens forslag, har det nok sammenheng med at videokonferanse i seg selv kan anses som en forholdsvis ukontroversiell nyvinning som er et ledd i den tekniske utviklingen og en konsekvens av flere nedlagte tingretter med større avstand mellom partene.¹³²

7.2. Danmark

7.2.1. Gjeldende ordning for videokonferanser

Retsplejeloven inneholder i dag ingen bestemmelser om avholdelse av møter uten fremmøte i retten. Man har m.a.o. per i dag ingen spesielle bestemmelser i retsplejeloven om bruk av telefonkonferanse eller videokonferanseutstyr. Det antas at retten etter omstendighetene kan avhøre et vitne per telefon eller annen måte, dersom vitnet er inneforstått med det, og tillegge forklaringen den bevisverdi som den finnes å ha etter prinsippet om fri bevisbedømmelse.

---

¹²⁹ Se artikkel 10.04.05 fra Regeringskansliet, <http://www.regeringen.se/sb/d/5078/a/42665>

¹³⁰ Se note 87, § 11 i Riksdagens protokoll, anf. 69.

¹³¹ Prop 2004/05:131 s 141.

¹³² Se Juridiska Fakulteten, Lunds universitet, Kristina Wik, Summariska brottmålsförfaranden, s. 7, [http://www.jur.lu.se/Internet/Biblioteket/Examensarbeten.nsf/0/537CA9ECCAA48390C12570ED003E390D/\\$File/exam.pdf?OpenElement](http://www.jur.lu.se/Internet/Biblioteket/Examensarbeten.nsf/0/537CA9ECCAA48390C12570ED003E390D/$File/exam.pdf?OpenElement)

Det er etablert prøveprosjekter for bruk av videokonferanseutstyr med tanke på å begrense antallet fangetransporter. Foruten en forsøksordning på Grønland, er det etablert en forsøksordning som omfatter Københavns byret, Vestre Fængsel, Nyborg Statsfængsel, retten i Århus og Randers arrest. Det er ikke laget noen forskrift for bruken av utstyret. Bruken er i forsøksperioden tenkt basert på samtykke fra de impliserte. Per siste halvår 2005 hadde utstyret enda ikke vært benyttet i reelle saker og kun vært gjenstand for testing. Det har vært mange tekniske problemer med utstyret, som er levert av et dansk firma. Utstyret i Københavns byret er plassert i et lite rettslokale med en relativt stor skjerm med prosjektør på veggen bak dommene til bruk for publikum. På dommerbordet var det bare små flatskjermer av vanlig standard kvalitet, noe som etter undertegnede vurdering kan være i minste laget for å sikre tilstrekkelig effekt av de inntrykk som formidles. Resultatene av forsøket vil inngå i departementets overveielser av om det vil være forsvarlig å endre reglene slik at varetektsfengslede ikke kan kreve å bli fremstilt i retten ved forlengelse av varetekt.

7.2.2. Gjeldende ordning for opptak

Danmark har ikke bestemmelser om bruk av opptaksutstyr ved rettsforhandlinger. I praksis forekommer det stort sett aldri at retten foretar billed- eller lydopptak av en forklaring. Spesielle regler gjelder for avhør av barn, der politiet foretar videoopptak av forklaringen som kan benyttes som bevis under rettssaken. For øvrig kan nevnes at det er meget sjelden at forklaringer avgitt under domsforhandlingen i dispositive sivile saker protokolleres. I straffesaker i første instans skal forklaringene protokolleres i rettsboken.

7.2.3. Aktuelt lovgivningsarbeid

Danmark har under utarbeidelse en omfattende domstolsreform. Det foreslås bl. a. rett til prøving av skyldspørsmålet i to instanser og en reduksjon i antallet byretter fra 82 til 22. Reformen omhandler dessuten en rekke forslag om videomøter og telefonmøter (telekommunikasjon med og uten bilde). De opprinnelige forslag om bruk av teknologi står i kap. 12-13 i betenkning 1401/2001 om reform av den civile retspleie.¹³³ I samsvar med betenkningen, offentliggjorde regjeringen den 16.12.05 sitt utkast til lovforslag om domstols- og politireformen. Regjeringens forslag ble fremmet for Folketinget den 01.03.05. Forslaget er etter høringen i det vesentligste uendret. Det forventes vedtatt i løpet av første halvår 06.¹³⁴

Spesielt de alminnelige bemerkninger i lovforslagets avsnitt 6 om telekommunikasjon i rettssaker, m.v., vil stå sentralt i redegjørelsen nedenfor. Loven tilsiktes å tre i kraft 01.01.07, men det foreslås at reglene for så vidt gjelder telekommunikasjon med bilde, samt opptak, trer i kraft etter justisministerens nærmere bestemmelse, ettersom forutsetningen er at domstolene vil disponere det nødvendige kommunikasjons- og opptaksutstyr.

Det danske rettsplejerådet med tilslutning fra Justitsministeriet konkluderer i merknadene til lovforslaget at videomøter og telefonmøter vil kunne øke effektiviteten uten at det går ut over rettssikkerheten, særlig ved forberedelsen av sivile saker og ved bevisføringen under hovedforhandlingen. Både for parter og vitner foreslås det innført en autorisasjonsordning for

---

¹³³ Se <http://www.jm.dk/udskriv.asp?page=document&objno=55268>

¹³⁴ Lovforslaget er lagt ut på <http://www.jm.dk>, evt. <http://www.jm.dk/wimpdoc.asp?page=dept&objno=73350>, eller http://www.retsinfo.dk/GETDOC/_ACCN/200511L00168-lovf

å hindre utilbørlig påvirkning, d.v.s. at bruken av utstyret skal være kontrollert av offentlig myndighet eller person med offentlig autorisasjon. Foruten domstolene foreslås at politiet, kriminalforsorgen, en kommune eller en advokat skal kunne bemyndiges til å stille videomøtelokaler til rådighet.

7.2.3.1. Partenes deltakelse i rettsmøter via videoforbindelse eller telefon

I sivile saker foreslås at parter skal kunne delta i fjernmøter under forberedelsen med mindre det er uhensiktsmessig. Under hovedforhandlingen bør partene som regel være til stede eller representert. Unntak gjelder for parten eller prosessfullmektigen dersom det foreligger særlige grunner, eksempelvis i mindre saker eller hvor en part befinner seg i utlandet. En part som er representert i retten, bør videre selv kunne velge å delta via videoforbindelse eller telefon, med mindre det er uhensiktsmessig.

Det skilles mellom telefonmøter og videomøter i straffesaker. Telefonmøter foreslås ikke anvendt i straffesaker for partene. Hva gjelder videoforbindelse, skal anklageren aldri kunne delta på denne måten når siktede eller tiltalte er til stede i retten. Det samme gjelder uansett under hovedforhandling i første og annen instans. For øvrig kan anklageren delta via slikt utstyr dersom følgende tre vilkår er oppfylt; nemlig at siktede ikke er til stede i retten, det finnes forsvarlig og det for øvrig foreligger særlige grunner. Retten kan tilby siktede eller tiltalte å delta i rettsmøte under etterforskningen eller forberedelse av hovedforhandlingen via videoforbindelse. Unntatt er første gangs varetektsfengsling, d.v.s. såkalt grundlovsforhør.

I straffesaker vil deltagelse i rettsmøte ved telekommunikasjon alltid være frivillig for siktede. Beskrivelsen er ikke 100 % uttømmende ved fengslingsforlengelser. En anmodning fra siktede eller tiltalte om fysisk fremstilling i retten, kan avslås hvis en slik fremstilling vil være forbundet med uforholdsmessige vanskeligheter. Et slikt unntak følger av den fra før av gjeldende regel i rettsplejelovens § 767, stk. 1, i.f.¹³⁵ Justisministeriet vil for øvrig i lys av erfaringene fra prøveprosjektet ved Københavns Byret m.fl., senere vurdere å endre reglene slik at den varetektsfengslede ikke kan kreve å bli fremstilt i retten dersom det er mulighet for deltakelse ved anvendelse av telekommunikasjon med bilde.

Under hovedforhandling foreslås at videoforbindelse kan benyttes i noe større utstrekning enn bare når saken kan avgjøres uten tiltaltes tilstedeværelse. Det skal være adgang til å benytte videoforbindelse forutsatt at følgende tre vilkår er oppfylt; nemlig at tiltalte samtykker, det ikke blir spørsmål om å idømme høyere straff enn fengsel i 1 år og retten ikke finner tiltaltes fysiske tilstedeværelse nødvendig. Tilsvarende gjelder i tilståelsesaker. I ankesaker, hvor det er spørsmål om å bedømme bevisene for tiltaltes skyld, foreslås at tiltalte kan delta via videoforbindelse i samme begrensede omfang som for første instans. I andre ankesaker, herunder for Høyesterett, bør videoforbindelse kunne benyttes såfremt retten ikke finner tiltaltes fysiske tilstedeværelse nødvendig.

Forsvareren bør kunne delta via videoforbindelse når siktede eller tiltalte ikke møter fysisk eller ved videoforbindelse, forutsatt at det finnes forsvarlig. Unntatt er hovedforhandling som

---

¹³⁵ Se <http://www.retsinfo.dk/GETDOCI/ACCN/A20050091029-REGL> og lovforslaget s. 230-231.

omfatter bedømmelse av bevisene for tiltaltes skyld. I rettsmøter, hvor siktede eller tiltalte deltar fysisk eller via videoforbindelse, anbefales at forsvareren i utgangspunktet bør være ved dennes side, med mindre retten finner det ubetenkelig at forsvareren møter i retten mens siktede eller tiltalte deltar via videoforbindelse. I likhet med hva som gjelder for anklageren, åpnes det ikke for at forsvarer deltar via videoforbindelse når siktede eller tiltalte møter frem i retten. En slik mulighet menes å innebære risiko for at hensynet til å spare forsvarerens transporttid får for stor vekt i forhold til siktedes eller tiltaltes interesse i å kunne kommunisere umiddelbart med forsvareren.

7.2.3.2. Avhør av vitner og sakkyndige via videoforbindelse eller telefon

Både i straffesaker og sivile saker foreslås at vitner og sakkyndige skal kunne avgi forklaring under rettsmøte via videoforbindelse, når det er hensiktsmessig og forsvarlig. Det gjøres ikke unntak for vitner som er vesentlige for saken, og partenes samtykke er ikke nødvendig. Det settes strammere vilkår for å kunne benytte telefonavhør. Vilkåret foreslås her å være at det vil være forbundet med uforholdsmessige vanskeligheter å gjennomføre avhøring ved fremmøte i retten eller via videoforbindelse. Er det tale om en forklaring av avgjørende betydning for saken, bør telefonavhør ikke kunne benyttes i straffesaker, og i sivile saker bør telefonavhør bare kunne skje med partenes samtykke. Tolker bør som et utgangspunkt befinne seg samme sted som den det skal tolkes for. Retten kan gjøre unntak ut fra en konkret vurdering.

7.2.3.3. Opptak av forklaringer

Retsplejerådet foreslår at de muligheter videoteknologien gir, bør utnyttes til å utvide adgangen til å gjennomføre avhør forut for hovedforhandlingen. Etter gjeldende rett er rettspraksis meget restriktiv m.h.t. å tillate at vitner avhøres før hovedforhandlingen. Unntak gjøres dersom det må forventes at vitnet er forhindret fra å avgi forklaring under hovedforhandlingen. Det foreslås nå at avhør før hovedforhandling bør kunne tillates dersom partene er enige, eller hvis det er av vesentlig betydning for den videre forberedelse av saken. Selv om det er foretatt billedopptak fra en slik forklaring, vil opptaket ikke være til hinder for at vitnet avhøres på ny under hovedforhandlingen. Det vil da normalt ikke være nødvendig å avspille det tidligere opptaket.

Det foreslås følgelig at opptak av bilder bør kunne skje fra forklaringer avgitt for retten forut for hovedforhandlingen og at opptaket skal kunne brukes som bevis under denne. Unntaksvis bør kun lydopptak kunne tas dersom opptak av bilder ikke er mulig. Som hovedregel foreslås at ved opptak forut for hovedforhandlingen, skal forklaringen protokolleres i referatform på samme måte som andre forklaringer som avgis før hovedforhandlingen. Tanken er at rettsboksreferatet skal kunne benyttes av partene ved forberedelsen av hovedforhandlingen og fremlegges som skriftlig bevis, hvis ingen av partene ønsker en fullstendig avspilling av opptaket under hovedforhandlingen. Retten bør likevel kunne bestemme at protokolleringen ikke skal skje, forutsatt at partenes synspunkter tillegges betydelig vekt.

Det foreslås ikke regler om systematisk opptak av forklaringer under hovedforhandlingen. I langt de fleste tilfelle antas et opptak ikke å ville bli benyttet, og dersom det gjøres, vil det

ofte være nødvendig å lage en fullstendig utskrift. Det vises til erfaringene fra Sverige om at lydopptak fra forhandlingene sjelden benyttes av dommerne under deres arbeid med saken.¹³⁶ Etter en konkret vurdering skal retten likevel kunne beslutte opptak under hovedforhandlingen. Justisministeriet bemerker i denne sammenheng at de har bedt Strafferetsplejeutvalget overveie en revisjon av reglene om protokollering i straffesaker i lys av de teknologiske muligheter og ut fra rettssikkerhetsmessige synspunkter.

Det presiseres at det er opptak av bilder fra det sted hvor den avhørte avgir forklaring som er aktuelt, ikke opptak fra retten hvor bildene mottas. Det legges ikke opp til adgang til offentliggjøring av opptak fra rettsmøter.

7.3. England og Wales

Det benyttes nå videolink ved omkring 3500 "court hearings" per måned, noe som bare står for ca. 20 % av mulige høringer. Det er ønskelig å utvide bruken. Videolink benyttes videre for "pre hearings, post hearing, legal visits, probation interviews, inter prison visits" i et antall av 3800 per måned.

Med hensyn til regelverket, er det verd å merke seg at det er opp til dommeren å avgjøre om fangen må være til stede i retten eller ikke. Dersom vedkommende har et godt begrunnet ønske for å møte fysisk i retten, blir ønsket vurdert, men det endelige valg tar dommeren.¹³⁷

75 % av Magistrate's courts har nå videolink til bruk for avgivelse av vitneforklaringer, særlig forklaringer fra "sårbare" vitner. D.v.s. at i 2005 har 269 av de 355 Magistrate's rettsbygninger utstyr. Videre er utstyr installert ved en rekke Crown Courts sentre. Utstyr benyttes for forbindelse til fengslene. I henhold til section 57 i the Crime and Disorder Act, 1998, kan den anklagede i varetekt forbli i fengselet og bli fremstilt i retten via videolink for "preliminary court hearings". Utstyret kan dessuten benyttes av "the Probation Service" til å lage rapporter og for forsvaret til å ha konferanser med den anklagede. Initiativet er blitt vel mottatt i juriststanden.¹³⁸ Utstyr benyttes i sivile saker, herunder familiesaker. Civil court's centre hadde per 2003 fått et mindre antall enheter. Utstyret har vist seg nyttig i "trial cases" når vitnet er utenlands, alvorlig handikappet, uforholdsmessig langt fra domstolen, m.v. Se Lord Justice Brouke, "The use of technology in courts", tale av 28.5.2003.¹³⁹ Det er utarbeidet retningslinjer for bruk av videokonferanse i sivile saker.¹⁴⁰

Blant domstoler som benytter videolink i stor utstrekning, kan nevnes Old Bailey og Birmingham Crown Court. Sistnevnte har brukt utstyret i ca. 18 måneder. Det er installert i 2

---

¹³⁶ Dette må forstås på bakgrunn av at digitale lydopptak tidligere ikke fantes i Sverige. Søkemulighetene i et analogt båndopptak er for dårlige.

¹³⁷ Opplyst fra Prisoner Escort and Custody Services ved Diane Thomson.

¹³⁸ Se DCA Departemental Report 2004/04, s. 40 og 52,

<http://www.dca.gov.uk/dept/report2005/pdf/dca2005a.pdf>

¹³⁹ Se <http://www.dca.gov.uk/judicial/speeches/ljb280503.htm#part15>

¹⁴⁰ Se Civil Procedure Rules, Practice Direction –Evidence, vedlegg 3,

http://www.dca.gov.uk/civil/procrules_fin/contents/practice_directions/pd_part32.htm

av deres 16 rettsaler. Ideelt skulle de hatt utstyret i flere rettsaler for å ha større fleksibilitet når saker skal settes opp. Utstyret brukes hver dag i alle varetektsaker som er satt opp for ”preliminary hearings, plea & direction hearings & some mention hearings”. Høringene blir satt opp hvert 15 minutt og det er avsatt 15 minutter for hver høring, med videokonferanse for forsvarer før hver høring med inntil 15 minutters varighet. Utstyret brukes primært om morgenen til konferanser fra kl. 09.00 og ”court hearings” fra kl. 10.00 for i minst mulig grad å berøre saker hvor partene møter. Ideelt sett har domstolen avsatt en rettssal for kortvarige saker hver dag. Listen med saker behandlet per videolink utgjør en del av disse. Hvis forsvaret ønsker en anklaget fysisk fremstilt for retten, må det fremmes en skriftlig anmodning til the Recorder of Birmingham for behandling. De fleste advokater foretrekker at deres klienter fremstilles via videolink og anmodninger om fysisk fremstilling er relativt sjeldne. Selv om videolink mellom domstolen og fengslene reduserer fleksibiliteten, minker behovet for celler og personale ved fremstilling, ettersom det er færre anklagede under transport. Når en klasse A fange er satt opp ved retten, er fengslene med høy sikkerhet alltid meget interessert i å sikre seg at den anklagede blir fremstilt via videolink fremfor fysisk i retten. Utstyret har høy kvalitet. Skjermene som er installert av fengslenes forsyningservice, blir i tillegg anvendt for fjernavhør av vitner. De har en overlegen kvalitet i forhold til utstyret i andre rettssaler.¹⁴¹

For en bred fremstilling av de ulike prosjekter vedrørende court technology i UK, se ovennevnte tale fra Lord Justice Broke av 28.5.2003. Her gis det en redegjørelse for de aller fleste sider av temaet. Lord Justice Broke konkluderer til slutt med at han ikke kan tro annet enn at utviklingen i de kommende 18 år vil gå raskere enn de den gang forutgående 18 årene hadde gjort.

7.4. Skottland

De skotske domstoler har en hjemmeside som er blant de beste med hensyn til å være informativ overfor ulike grupper, det være seg publikum, ulike innvandrergupper eller profesjonelle. Hjemmesiden gir linker til det meste og har rask respons når de ulike menyene benyttes. Se <http://www.scotcourts.gov.uk>.¹⁴²

Man har lagt vekt på å legge forholdene til rette for sårbare vitner, som barn, m.v. Slike vitner kan etter søknad avgi vitneprov fra en annen rettssal i rettsbygningen. I 2003-2004 var det bl.a. 8 saker med internasjonale vitner, 4 saker med barn som vitner og 21 CCTV saker hvor videokonferanseutstyr ble benyttet for å beskytte vitner. Antallet var forventet å øke etter ikrafttredelsen av den nye loven om sårbare vitner. Utstyret kan benyttes av ofre, familier og sårbare vitner, slik at de kan følge rettsforhandlingene uten å oppholde seg i rettssalen.¹⁴³ Den nye loven - vulnerable witnesses act (Scotland) 2004- trådte i kraft 1. april. Det er utarbeidet standarder med tanke på sårbare vitner og forklaringer via videolink. 29

---

¹⁴¹ Opplyst fra Claire Evans, Daily Listing Officer, Birmingham Crown Court, den 22.11.05. For nærmere informasjon om utgifter ved fangetransporter, m.v., se <http://www.hmprisonservice.gov.uk>.

¹⁴² De norske domstolenes hjemmeside, www.domstol.no får nå i følge DA en oppgradering.

¹⁴³ http://www.scotcourts.gov.uk/library/annual_reports/03_04/4_5.asp

rettssaler ved 22 domstoler er utstyrt med mobile enheter for audiovisuelle presentasjoner og videokonferanser. Planen er å etablere utstyr i alle sherifdistrikter for at sårbare vitner om nødvendig kan avgi forklaringer derfra, og det er utarbeidet minstestandarder for slike steder.¹⁴⁴ En oversikt over utplassert teknologi ved skotske domstoler er gitt på Internett.¹⁴⁵

Prosjektet med TV link fra Barlinnie fengselet til Glasgow Sheriff Court var en suksess og er blitt utvidet til tre andre domstoler. Siste år ble det avholdt 245 høringer som hindret unødig transport av fanger. Domstols service (SCS) vil bruke de samme utstyrsenheter for sine organisatoriske behov og skal bli i stand til å kommunisere med over 50 ulike steder i Skottland. Disse enhetene skal også bli benyttet for videolink med fengselet.

Et antall rettssaler i High Court og i de større Sheriff Courts er utstyrt med wide screen plasmaskjermer og LCD skjermer slik at alle aktørene kan se videobevis. Mange av domstolene er utstyrt med dokumentkamera for å kunne vise skrevet eller trykket bevismateriale på domstolens tv-skjermer. DVD spillere blir installert ved samtlige domstoler for å kunne benytte DVD formatet når videobevis presenteres. Elektronisk berammerdagbok gjør det mulig for partene i saker for High Court å finne ledige "slots" i domstolens program og samtykke i aktuelle datoer for beramning. Saksbehandlingssystemet for straffesaker tilsiktes fornyet i løpet av 2006. Det er utarbeidet 2 e-lærings pakker om domstolsprosedyrer og flere vil bli utarbeidet. Det arbeides med etablering av et program for småkrav. Saker kan fremmes on-line og partene kan informeres om fremgangen i saken via e-mail. Ubestridte søksmål planlegges behandlet fullt ut elektronisk via Internett.¹⁴⁶

Prosjekter er gjennomført for å teste prosedyrer for skanning og presentasjon av alle dokumentbevis for retten, tatt opp som bilder på cd. The Freedom of Information (Scotland) act 2002 gjelder ikke informasjon fra opptak i retten.¹⁴⁷

7.5. Nord-Irland

7.5.1.1. Videokonferanse

Nord-Irland har benyttet videokonferanse i straffesaker i flere år mellom domstolene og fengslene ved "pre trial hearings". De startet med et prøveprosjekt mellom to fengsler og domstolene i Belfast (to utstyrsenheter ved High Court og en ved Magistrate's court). Programmet er siden utvidet slik at alle rettsbygninger i landet har tilgang på utstyr. Det er nå 20 rettssaler som har utstyret. Blant andre institusjoner, kan spesielt nevnes to fengsler, Maghaberry, som er et fengsel med høyt sikkerhetsnivå og per desember 2005 hadde et fangebelegg på ca. 700, samt Hydebank Wood, som bl.a. har yngre fanger.

---

¹⁴⁴ <http://www.scotcourts.gov.uk/courtusers/witnesses/vulnerablewitness.asp>

¹⁴⁵ Se <http://www.scotcourts.gov.uk/resources/courtroomtech/courtroomtechlist.asp?dir=sheriff>

¹⁴⁶ Se Scottish court service annual report and accounts 2004-2005, s. 30 flg., http://www.scotcourts.gov.uk/library/annual_reports/docs/annualreport0405.pdf.

¹⁴⁷ Se nærmere <http://www.scotcourts.gov.uk/library/foi/index.asp>.

Det benyttes for tiden videolink mellom fengsler og domstoler under "pre trial hearings", spesielt ved "remand hearings" og "bail applications". Videohøringer anvendes foreløpig ikke når den anklagede fremstilles for retten første gang med tanke på varetekt. "Remand hearings" tar som regel bare noen få minutter, mens "bail applications" for High Court, gjerne tar noe lenger tid. Videokonferanse benyttes nå ved de aller fleste slike høringer i Magistrate's court, i noe mindre grad ved High Court. I 2005 har Nord-Irland kommet opp mot 230 "court hearings" i løpet av en uke, i tillegg til alle "consultations hearings". Fra 01.07.04 til 01.07.05 var det totalt avholdt 8.317 "video hearings", herav 5930 til Maghaberry, 2362 til Hydebank Wood og 25 til et tredje fengsel. Fra 01.07.99 til 01.07.05 er det avholdt over 30.000 "video hearings".

Økningen i bruken av videolink har sammenheng med en økning i fangebefolkningen og en gradvis aksept av anvendelsen over år. Det har vært noen innsparinger i transportkostnader, men de har ikke blitt så store som først antatt, fordi det ofte vil gå en buss med fangetransport uansett, men med færre passasjerer. Beparelsene er fortrinnsvis indirekte og omfatter bl.a. at retten starter tidligere og presis, ingen forsinkelser i trafikken, mindre muligheter for flukt, smugling av narkotika til fengslene og mindre ødeleggelser av lokaler. Endelig ønsker fangene å benytte videolink fordi "remand hearings" vanligvis varer bare noen få minutter og resten av dagen blir kjedelig når returtransporten ikke starter før domstolen er ferdig med alle sakene for dagen.

Videolinks er nylig spredt til andre deler av rettssystemet. Det omfatter:

Assets Recovery Agency, Crown Solicitor's office, Forensic Science Agency, Legal Services Commission, Police Ombudsman's office, Police Service Northern Ireland (18 politistasjoner), Prosecution Service og Youth Justice Agency. Man håper med det første å kunne tillate at politiet avgir vitneforklaringer som fjernavhør ved "bail applications". I fremtiden er det mulig systemet vil bli utvidet til å omfatte pådømmelsessaker med en begrenset strafferamme.¹⁴⁸

Northen Ireland Prison Service har vært en pådriver for benyttelse av videokonferanseutstyr i Nord Irland.¹⁴⁹ Med god bistand fra Central Services i Prison Service fikk undertegnede under sitt besøk i Belfast anledning til å samtale med en rekke dommere fra h.h.v. High Court, samt Magistrate og County Court ved Laganside Courts. Blant dommerne var de fleste positive til bruken av utstyret, selv om en av dem ga uttrykk for at hun syntes noe av atmosfæren og styrken i inntrykket gikk tapt ved å se på en skjerm. Jeg fikk videre besøke fengslene Maghaberry og Hydebank Wood. Her samtalte jeg med de to fengselsdirektørene, samt fengselspersonale som administrerte ordningen. Endelig fikk jeg anledning til å spørre to tilfeldige "solicitors" og en innsatt om deres mening om utstyret. Samtliges erfaringer må sies å være positive. Advokatene fremholdt at de sparte mye reisetid på ordningen. De foretrakk gjerne å ta den første konsultasjonen i fengselet med den innsatte fysisk til stede.

---

¹⁴⁸ Opplyst fra sjefen for Nord-Irlands videolink prosjekt, Glynis Dowling, Central Services, Northen Ireland Prison Service.

¹⁴⁹ Se <http://www.niprisonservice.gov.uk>

Senere benyttet de konsultasjoner per video med mindre det var mange dokumenter å gå gjennom med klienten, eller andre spesielle forhold. På direkte spørsmål, mente den ene advokaten at det ikke var noe problem å få gjennomslag overfor retten for at høringene måtte skje med fangen fysisk til stede i retten, idet retten var fleksibel på dette punktet. Hun hadde aldri opplevd å få avslag på en slik anmodning. Den innsatte jeg fikk anledning til å snakke med, hadde bred erfaring fra videohøringer og var meget positiv, fordi han ellers måtte anvende mye av sin tid på transport, ikke fikk røyke, osv. Det var ikke noe problem å få snakke med dommeren direkte eller få en privat konsultasjon under rettsmøtet med sin forsvarer. Han reiste da bare armen sin foran kamera. Eneste negative han hadde å påpeke var venterommet i fengselet. Her kunne det bli sittende en del fanger og vente på tur i retten. Siden ventilasjonen var dårlig, kalte fangene venterommet for "the sweat box".

Utstyr fra Tandberg og forbindelse via ISDN benyttes. Skjerm og kamera er plassert i egne små rom (bokser), som den innsatte i fengselet forklarer seg fra. Viktigheten av at rommene var lydette, ble fremholdt, siden rettsforhandlingene ellers erfaringsmessig lett kunne forstyrres av støy utenfra. I et tilstøtende rom står en telefaks, slik at eventuelle dokumenter kan fakses over fra retten og vises den innsatte.

Ved Maghaberry hadde de fire små rom med videoutstyr, hver merket med "courtrum" 1, 2, 3 og 4. På den andre siden av gangen var det et litt større venterom for fangene, der de oppholdt seg i påvente av å slippe til i retten. I samme fengsel var det en rekke "consultation rooms" hvor forsvarerne kunne konferere med sine klienter, enten via videolink eller ved personlig fremmøte. Tilsvarende benyttes slike rom for konsultasjoner i rettsbygningene. Ved Laganside Courts i Belfast hadde de en konsultasjonsboks i rettsalen for advokaten, dersom det var behov for en privat konferanse med den innsatte under et rettsmøte. I tillegg var det en rekke slike små rom et annet sted i bygningen, som advokaten kunne benytte før og etter rettsmøtene. Her var telefonnumrene til de ulike institusjoner slått opp. Advokatene ringer opp vedkommende institusjon, typisk et fengsel, som deretter setter opp forbindelsen for dem. Det er etablert et felles beramningssystem for konsultasjoner, slik at det ikke blir dobbeltbooking av konferanser fra de 3 aktuelle fengslene.

Det er utarbeidet egne brosjyrer med bilder av lokalitetene og en videofilm som veileder den innsatte i hvordan han eller hun skal opptre foran skjermen¹⁵⁰. Dersom den innsatte ønsker å diskutere noe med sin advokat, hever han sin høyre hånd. Advokaten går da inn i det lydette rommet i rettsalen og samtaler via en sikker telefonlinje med den innsatte i fengselet. The "Registrar" har ansvaret for å sikre at skjermene i rettsalen er svarte og lyden slått av mens konsultasjonen finner sted. I fengselet sitter en fangevokter ved siden av fangen i det lydette rommet. I følge fengselsdirektøren var det ønskelig å ha en vokter med inn i boksen for å bistå fangen når han skulle forholde seg til utstyret. Rent formelt og tradisjonelt var det dessuten "the warrants" oppgave og ansvar å sørge for å fremstille fangen for retten. Vokteren går ut når fangen har privat konsultasjon med sin advokat under rettsmøtet. Det synes å ha utviklet seg en praksis for at dommeren sterkt anbefaler advokaten å sikre at han

---

¹⁵⁰ Brosjyre og videotape med informasjon til brukere kan fåes ved henvendelse til undertegnede.

har hatt en forhåndskonsultasjon med sin klient, fordi konsultasjoner under forhandlingene kan medføre mye bortkastet tid for retten.

For nærmere om anvendelsen av utstyret og tidligere inntrykk fra Laganside Courts / Royal Courts of Justice, samt Maghaberry Prison, se rapporten fra et besøk i 2003 fra medlemmer i den irske rapport, "The Committee on videoconferencing"¹⁵¹, jf. *pkt. 7.6*. Fra rapporten kan bl.a. nevnes at advokatforeningen, herunder skrankeadvokatene i Nord-Irland, ikke anså videokonferanseutstyret anvendelig for enkelte fanger, for eksempel de med mentale helseproblemer. De anbefalte mest mulig bruk av videokonferanse i sivile domstolshøringer så raskt som mulig. Overfor komiteen fremkom det flere grunner til at fjernavhør ble foretrukket, nemlig at fremstilling var en sterkt belastende prøvelse med en ukomfortabel reise, mangel på tilstrekkelig varme måltider og lang ventetid i celler, evt. sammen med andre innsatte, bare for en høring som tok 2-3 minutter.

Det er retten som avgjør om fremstilling skal skje ved videolink. Regelverket legger opp til at det skal gjøres. Se Criminal Justice (Ni) Order, 1998, Artikkel 5 – "Use of live television links at hearings for the purposes of remand". Det følger av pkt. 5 at dersom magistrates court beslutter at utstyret ikke skal benyttes, til tross for at godkjent utstyr forefinnes, når vedkommende holdes i varetekt i fengsel eller annen institusjon, så skal retten angi sine grunner for ikke å benytte utstyret. Videre fremgår av Criminal Justice (Ni) Order, 2003 – "Adjournments of hearings using Videoconferencing", artikkel 33, at dersom utstyret ikke virker (retten og den anklagede kan ikke se og høre hverandre), så kan retten fortsette høringen dersom den er tilfreds med at det ikke er rimelig praktisk å bringe den anklagede til retten før varetekten opphører. Dersom høringen således fortsetter, skal den anklagede ikke forbli i varetekt for en periode som overstiger åtte dager fra den påfølgende dag. Endelig kan nevnes Criminal Justice (Ni) Order, 2003 – "Evidence through live links", artikkel 80 A, som har regler om vitneforklaringer via videolink. I pkt. 6 åpnes det for at retten kan settes helt eller delvis et annet godkjent sted dersom den ikke har det foreskrevne utstyr.¹⁵²

7.5.1.2. Opptak

Nord-Irland har kommet langt i å benytte digitale opptak fra rettsforhandlingene. Samtlige rettsbygninger i landet har nå slikt utstyr, slik at digital lagring nå foretas på bred basis. Det er utarbeidet en egen programvare. Denne er inntrekket slik at man kan "klikke" seg inn på saken, på klokkeslett og hvem som har ordet. Dermed avspilles det aktuelle opptaket. Det er mulighet for at dommeren kan legge inn "bokmerke" under opptaket slik at han kan komme tilbake til ting han har merket seg som viktige. Lydopptakene slettes ikke når saken er ferdig.

7.5.1.3. Annen teknologi

Jeg fikk demonstrert et "E-courtroom" ved Laganside Courts. Rommet var en større sikkerhetssal, med skuddsikkert glass mellom publikum og aktørene i salen. Samtlige aktører, herunder juryen, hadde egne flatskjermer. I tillegg var det to store skjermer på veggen bak dommerne for publikum. Utstyret ble benyttet for overføring av bilder både

---

¹⁵¹ The Committee on videoconferencing, Report, 2005, Irland, vedlegg A, <http://www.justice.ie>.

¹⁵² Ibid, vedlegg B.

eksternt vis a vis fengslene, eller internt til tilstøtende rom i rettsbygningen. Skjermene ble benyttet til å vise bilder, samt utskrifter fra vitneforklaringer og politiforklaringer. Dokumentkamera ble benyttet til å overføre bilde av dokumentene til skjermene. Dokumentkameraet var tilkoblet pc med program for en tegnemeny som gjorde det mulig å tegne eller foreta markeringer på kart el.l. Den markerte versjon kunne lagres på pc'en.

The Northern Ireland Court Service har en egen "customer service strategy action plan" for 2005/06. Av denne fremgår bl.a. de skal få en "on line" tjeneste for "small claims". På hjemmesiden til Court Service finnes en egen link til "online services" der det fremgår at modulen for "small claims" skal på plass i januar 2006.¹⁵³

Et par av dommerne ved County Court i Belfast benytter talegjenkjenningsprogram når de skriver sine dommer. De andre dommerne ga uttrykk for at de syntes det var greiere å diktere dommene sine fremfor å ta arbeidet med å "trene" programmet til å kjenne igjen stemmene deres.

Avslutningsvis kan nevnes at hjemmesidene til h.h.v. Northern Ireland Prison Service og Court Service, har instruktive oversikter over oppbyggingen av fengselsvesenet og domstolsstrukturen.¹⁵⁴

7.6. Irland

Irland har nylig hatt en større gjennomgang og vurdering av mulighetene for å anvende videokonferanseutstyr i sine domstoler. Se nærmere rapporten fra "The Committee on videoconferencing, Report, 2005, Irland", omtalt foran i *pkt 7.5.1.1*.¹⁵⁵ Det er tale om en lesverdig og omfattende rapport. Komiteen var ledet av en høyesterettsdommer (Denham). Etter en gjennomgang av utviklingen i en rekke land, konkluderer komiteen med at videokonferanseteknologi anbefales benyttet ved domstolene i Irland. Det gis videre en rekke konkrete anbefalinger for iverksettelse av prøveprosjekt for innføring av utstyret og tilpasning av lovgivningen.

Komiteens forslag inngår som en del av Prisons Bill 2005, og justisministeren la så sent som den 27.10.05 opp til en åpen debatt rundt forslagene. Ministeren poengterte at den foreslåtte lovgivning var forberedt på basis av komiteens foreløpige rapport, som bare anbefalte bruk av utstyret til "pre-trial applications". I sin endelige rapport anbefaler komiteen anvendelse av videokonferanse også under og etter "trial". Spørsmål om behov for videokonferanse i sivile saker, ble tatt opp i rapporten. Ministerens kontor er nå i diskusjon med generaladvokatens kontor, og ministeren har til hensikt å fremme passende endringer til

---

¹⁵³ <http://www.courtsni.gov.uk>

¹⁵⁴ Se <http://www.niprisonsservice.gov.uk/aboutus-home.htm> og <http://www.courtsni.gov.uk/en-GB/AboutUs/Organisational+Structure>

¹⁵⁵ The Committee on videoconferencing, Report, 2005, Irland. Finnes ved søk på <http://www.justice.ie>

lovforslaget, mens det er under komitebehandling i parlamentet. Ministeren presiserte at ingen måtte tro han ville se bort fra Denhamkomiteens endelige rapport.¹⁵⁶

7.7. Frankrike

Frankrike benytter ikke teknologi for videokonferanse i domstolene eller opptak fra forhandlinger i retten i nevneverdig grad. Det franske rettssystemet er ganske forskjellig både fra vårt eget og de angloamerikanske rettssystemer. Bl.a. føres det normalt ikke vitner for retten under hovedforhandlingen. Vitneforklaringene er nedtegnet forut for hovedforhandlingen i straffesaker, og dommerne tar mer aktivt del i politiets etterforskning. Dommere jeg snakket med var ikke fremmed for at det kunne være nyttig å benytte avspilling av videoopptak i retten.¹⁵⁷

7.8. Nord-Amerika

7.8.1. Generelt

USA og Canada utgjør et så stort område, at tiden ikke har strukket til for noen omfattende redegjørelse. De nærmere regler for bruk av teknologi og praksis kan variere sterkt mellom både statene, provinsene og den enkelte domstol. Enkelte domstoler i USA har ennå ikke et databasert saksbehandlersystem som gir oversikt over sakene. Det vil derfor bare bli nevnt en del eksempler som en illustrasjon på hva som er på gang. USA og Canada har egne samarbeids- og bistandsorganer for domstolene på tvers av de ulike stater. Fra USA bør nevnes National Center for State Courts (NCSC) som har ca. 177 ansatte lokalisert tre forskjellige steder i USA.¹⁵⁸ NCSC har en egen side viet domstolsteknologi.¹⁵⁹ Det er flere organisasjoner, som National Association for Court Management, the Conference of Chief Justices og the Conference of State Court Administrators.¹⁶⁰ Nevnes bør Courtroom 21 prosjektet i Williamsburg, Virginia. Courtroom 21 er et felles prosjekt mellom the Law School og NCSC. I et løpende prosjekt prøves her ut hvordan høyteknologi best kan forbedre alle deler av det rettslige systemet. Prosjektet omfatter to mobile høyteknologiske rettssaler og har vist at all nødvendig teknologi for å behandle rettssaker "online" som "cyber trials", nå er tilgjengelig.¹⁶¹ Canada har bl.a. Canadian Judicial Council (CJC).¹⁶²

Bruk av videokonferanseutstyr ved domstolene i USA er blitt ganske vanlig, men NCSC har ikke innhentet noen samlet oversikt på lang tid. Den siste rapporten med en samlet oversikt er fra 1995.¹⁶³ Utstyret benyttes bl.a. til en rekke ulike typer høringer i rettslig sammenheng, innkalling til retten for å svare på anklagen (arraignments), møter under saksforberedelsen,

---

¹⁵⁶ Se <http://www.justice.ie/80256E01003A02CF/vWeb/pcJUSQ6HKJDD-ga>

¹⁵⁷ Opplyst fra franske dommerkollegaer under Regional Judicial symposium i Singapore, 11.-14. januar 06.

¹⁵⁸ <http://www.ncsconline.org/>

¹⁵⁹ http://www.ncsconline.org/D_Tech/

¹⁶⁰ <http://www.nacmnet.org/>

<http://ccj.ncsc.dni.us/>

¹⁶¹ <http://www.courtroom21.net/>

<http://cosca.ncsc.dni.us/> Se også Technology for Justice 2002 report, (AIJA), s. 4, www.aija.org.au/tech3

¹⁶² <http://www.cjc-ccm.gc.ca/>

¹⁶³ <http://www.ncsconline.org/WC/FAQs/VidConFAQ.htm>

fjernavhør, bevisopptak, mv. Hjemmesiden til NCSC inneholder deres rapport "Future Trends in State Courts, 2005".¹⁶⁴ Her er en beskrivelse på s. 56 følgende, av temaer knyttet til den teknologiske utvikling i rettsbygninger. Det nevnes bl.a. elektronisk samhandling, en trådløs revolusjon, personvern og adgang til informasjon, strukturerte standarder for deling av informasjon innen justissektoren (XML m.v.), samt kostnader og nytte ved teknologi. På s. 85 fremgår at det satses på kringkasting fra rettens forhandlinger over nettet "webcast".

7.8.2. Wisconsin, USA

På hjemmesiden til Wisconsin Court System finnes under "Planning and Policy Advisory Committee", en egen side med informasjon om videokonferanser.¹⁶⁵ Her er bl.a. link til en informativ rapport av nyere dato, "Bridging the Distance, Implementing Videoconferencing in Wisconsin, 2005". Rapporten angir standarder for god praksis, samt hjelper domstolene til å forstå og innføre videokonferanseteknologi. Rapporten kan anbefales lest i sin helhet før utplassering av nye videokonferansesystemer i stor skala. Av vedlegg A – C i rapporten, fremgår at videokonferanseutstyr er etablert i stort omfang både ved County Circuit Courts, Department of Corrections Correctional Facilities og County Jails.

I rapportens kap. V anbefales bl.a. at rettssaler utstyres med flere kameraer og skjermer som kan sees av rettens deltakere og publikum. Enkeltkamarasystemer passer bedre utenfor rettsalen, som i fengsel, konferanserom og lignende. Lydsystemet i rettssalen bør være forbundet med telefon- og videokonferansesystemet. Det bør ha en full duplex lyd funksjon og ekkofjerner. Sistnevnte bør være automatisk, fordi det justerer innkommende og utgående lydsignaler i samsvar med akustikken i vedkommende rom. På s. 16 –17 i rapporten er det en sjekklister for spørsmål som bør stilles når et videokonferansesystem skal tilpasses bruk i h.h.v. rettssalen, det andre stedet og i et konferanserom. Dommeren bør bl.a. kunne se personen på det andre stedet og omgivelsene rundt denne, for å forsikre seg om at ikke påvirkning eller bistand skjer uten at det er synlig på skjermen. Dommeren eller kontorpersonalet bør ha mulighet til å kontrollere kamera i begge ender. Tilsvarende er det viktig for advokaten å kunne se både kamera og skjerm samtidig for å kunne diskutere med vedkommende på det andre stedet. Videre bør advokaten kunne sette mikrofonen på pause slik at han kan ha privat samtale med sin klient. Ved tolking er det bl.a. et poeng at tolken kan se samtlige i rettssalen og omvendt, samt at tolken kan delta i konfidensielle samtaler mellom advokaten og parten. Det gis en rekke eksempler på mulige plasseringer av skjermer, kameraer, m.v. i rettssalen.

I rapportens kap. VI omhandles hva som trengs av personale. Vanligvis vil det være mulig å innføre videokonferanse i domstolene uten å ansette ytterligere personale, men spørsmålet må vurderes. Det må fastlegges hvem som har ansvaret for å sjekke utstyret før hver rettsak, slå på systemet, foreta oppringing til det andre stedet og kontrollere utstyret under forhandlingene. Disse oppgavene kan vanligvis håndteres av ikke teknisk utdannet personale i domstolen.

---

¹⁶⁴ http://www.ncsconline.org/WC/Publications/KIS_CtFutu_Trends05.pdf

¹⁶⁵ <http://www.wicourts.gov/about/committees/ppacvidconf.htm>

I rapportens kap. VIII foreslås regler for god praksis. Vedlegg B gir et eksempel på regler ved en lokal domstol. Hjemlet videokonferanse kan benyttes enten etter anmodning fra en part, eller etter rettens avgjørelse. Dersom noen protesterer mot bruk av utstyret, skal dommeren treffe en avgjørelse i spørsmålet. Parter som skal delta i en videokonferanse, kan fakse til retten dokumenter som er nødvendige for å kunne fullføre forhandlingene. På s. 42 gis eksempel på fremgangsmåten og de krav som bør stilles når innsatte forklarer seg for retten ved hjelp av videokonferanseutstyr. Det angis bl.a. kriterier for når utstyret ikke bør benyttes, eksempelvis når personer har fysiske hindre i form av dårlig hørsel, syn eller tale, eller er mentalt forstyrret.

I vedlegg C, s. 44, gis det en praktisk mal for spørsmål en dommer skal stille til den som fremstilles via videokonferanse. Svarene skal fremgå av protokollen. Det er verd å merke seg at særlig spørsmålene om vedkommende kan se og høre dommeren, er fast rutine i en rekke land.

Avslutningsvis i rapporten, gis det en oversikt over ressurser og linker i Wisconsin. Bl.a. Instructional Communications Systems (ICS) i Madison etablerer forbindelser for bruk av videokonferanser og setter opp video rom til bruk for publikum i staten. ICS kan sette opp forbindelse ved hjelp av satellitt.¹⁶⁶

7.8.3. California, USA

En oversikt over domstolene i California gis på deres hjemmeside, <http://www.courtinfo.ca.gov/>. Domstolene har en lang forhistorie når det gjelder utprøving av videokonferanseutstyr. Det første prøveprosjektet og tilpasninger i lovgivningen kom i 1983. I 1995 hadde 22 domstoler utstyr. En oppsummering fra prøveprosjekter i 1991 var positiv. Likevel var økningen fra 1991 til 1995 liten, noe som var representativt på et nasjonalt plan. Det ble anbefalt å etablere en politikk som oppmuntret domstolene til å benytte slikt utstyr. Det ble bl.a. pekt på nye anvendelsesområder som forskjellige typer høringer, saker vedrørende mental helse, møter under saksforberedelsen, høringer som involverer flere jurisdiksjoner, administrative møter, utdanning, trening, mulighet for tolking, m.v. Se Judicial Council of California, Report on the Application of Video Technology in the California Courts, august 1997.¹⁶⁷

Per 2003 var videokonferanseutstyr benyttet til administrative møter og det var integrert i større rettssaler der både advokater og vitner kunne være virtuelt til stede. Det var konkrete planer for snarlig å etablere forbindelse mellom rettssal og arrest med tanke på møter under saksforberedelsen, d.v.s. såkalte "arraignments". Videokonferanse benyttes for visse meklinger i familiesaker om omsorgsspørsmål hvor det p.g.a. vold har vært nødvendig å gå inn med tiltak. Utstyret vil videre bli anvendt på et landsdekkende plan for seminarer til selvhjelpsgrupper. Se intervju i TechGuide for California Courts vinteren 2003 med en høyesterettsdommer i California.¹⁶⁸ Videre benyttes video for trening av personale og

---

¹⁶⁶ Se <http://www.uwex.edu/ics/>

¹⁶⁷ Se <http://www.courtinfo.ca.gov/reference/documents/videoreport.pdf>

¹⁶⁸ <http://www.courtinfo.ca.gov/courtnews/techguidew2003.pdf>

dommere. Se bl.a. CourtNews, januar 2004.¹⁶⁹ Domstolene har en egen sikker hjemmeside som krever passord, <http://serranus.courtinfo.ca.gov/>. Her er programmer for opplæring, bl.a. om god dommeropptreden i retten.

Muntlig argumentasjon tas opp digitalt på data ved Appellate Court of California i San Francisco. Dommeren kan spille av opptaket via sin dataskjerm på kontoret. Imidlertid gir advokatene ofte avkall på sin adgang til "oral argument". For generelt om status i USA, se artikkelen "Trends in appellate court technology", inntatt i NCSC's "Future Trends in State Courts, 2005, s. 80-81.¹⁷⁰ For øvrig blir videokonferanseutstyr benyttet ved the Trial Court Committee, bl.a. relatert til spørsmål om varetekt. Videokonferanseutstyr benyttes ikke ved bevisføring i retten, men unntak gjelder hvis det er en spesiell grunn til at vitnet ikke kan være i retten. E-filing tilsiktes anvendt som et alternativ i kommunikasjonen med retten. Prosjektet er forsinket, fordi det arbeides med å finne felles format på dokumentene.

7.8.4. Canada

Canadian Judicial Council (CJC) har som oppgave å fremme effektivitet, felles standarder og kvalitet i Canadas justisvesen.¹⁷¹ Fra deres årlige rapport for 2004-05 kan bl.a. nevnes at de er opptatt av å vurdere den risiko innføring av teknologi medfører, samt å fremme felles tiltak og beskytte personopplysninger i avgjørelser (s. 3 og s. 21-22).¹⁷² Det er etablert en egen webside med teknologiske nyheter for dommere.¹⁷³ CJC har en side med oversikt over artikler relatert til teknologi.¹⁷⁴ Her er flere artikler av interesse, for eksempel om programvare for talegjenkjenning. Av overskrifter med postulater fra artikkelen kan nevnes: Dommere kan redusere tiden som går med til dokumentproduksjon med 75 %, programvaren forstår stemmekommandoer for å åpne og lukke programmer, tiden og kreftene en bruker på å trene programmet, har stor betydning for nøyaktigheten, osv.

En oversikt over provinsene i Canada står på CJC's hjemmeside.¹⁷⁵ Provinsene har egne årlige rapporter. Provincial Court of British Columbia har i følge sin årlige rapport fra 2004-05 en teknologikomité for domstolsledere.¹⁷⁶ Superior Court of Québec har egne regler om høringer ved videokonferanse i straffesaker, jf. deres Rules of Practice (Criminal). Bl.a. kan alle søknader og anker presenteres ved videolink. Det samme gjelder saksforberedende konferanser. De må først sendes en skriftlig søknad til dommeren.¹⁷⁷

Ontario har gjennom flere år hatt gående et "video remand" prosjekt der den anklagede kan fremstilles for retten fra en politistasjon eller en rehabiliteringsinstitusjon. Per mars 2004 var det foretatt installasjoner på 125 steder. Videoteknologi benyttes i utstrakt grad ved

---

¹⁶⁹ <http://www.courtinfo.ca.gov/courtnews/2004cnyir.pdf>

¹⁷⁰ http://www.nesconline.org/WC/Publications/KIS_CtFutu_Trends05.pdf

¹⁷¹ <http://www.cjc-ccm.gc.ca/article.asp?id=5>

¹⁷² <http://www.cjc-ccm.gc.ca/article.asp?id=2274>

¹⁷³ <http://www.cjc-ccm.gc.ca/article.asp?id=2339>

¹⁷⁴ <http://www.cjc-ccm.gc.ca/article.asp?id=2274#tech>

¹⁷⁵ <http://www.cjc-ccm.gc.ca/article.asp?id=2878>

¹⁷⁶ <http://www.provincialcourt.bc.ca/downloads/pdf/annualreport2004-2005.pdf>

¹⁷⁷ http://www.tribunaux.qc.ca/mjq_en/c-superieure/index-es.html

domstolene i den vestre regionen. Utstyret fra prosjektet har lettet adgangen til familiedomstolen fra fjerne steder og vil sikre at ressursene er tilgjengelige uavhengig av avstander for familier, barnevern og advokater. Det er etablert en test-rettssal i Toronto med teknologi som bl.a. støtter video- og telefonkonferanse for forsvarere, vitner og tolker.¹⁷⁸

Ovenstående er bare spredte eksempler fra Canada. For øvrig vises det til de årlige rapporter fra de enkelte provinser.

7.9. Australia

7.9.1. Generelt¹⁷⁹

Australia er et land med store avstander og flere tynt befolkede områder. Det har derfor vært naturlig å søke å dra fordel av de muligheter teknologi gir ved avvikling av rettssaker. En innfallsport for å studere temaet, er Australian Institute of Judicial Administration (AIJA).¹⁸⁰ AIJA er en forsknings- og utdanningsinstitusjon innen juridisk administrasjon og utdanning som omfatter hele Australia. De har vært involvert i forskning rundt domstolsteknologi i australske domstoler i mange år og organiserer jevnlig konferanser om emnet. AIJA har en egen nettside dedikert domstolsteknologi.¹⁸¹ Her finnes bl.a. rapporten ”Technology for Justice 2002 Report” som er en oppfølger av tidligere rapporter fra 1999 og 2001. Det foreligger nyere rapporter som ikke er lagt ut på Internett foreløpig. Siste årlige konferanse ble avholdt i oktober 2005 på New Zealand med emnene teknologi, kommunikasjon og innovasjon. Det er etablert en rekke prosedyrer for bruk av elektroniske rettssaler. I det minste én jurisdiksjon går i retning av regler for en mer pliktig bruk av teknologien. De har innsett at det er behov for mer forskning om bruken av rettssalsteknologi, spesielt om teknologiens effekt på prosessen og partene. Det er derfor i ferd med å utvikle seg et samarbeid på feltet mellom domstolene og universitetene. Videre er det etablert en avansert elektronisk rettssal i utdanningsøyemed. Flere law schools i Australia undersøker nå mulighetene på området.¹⁸²

Videokonferanser benyttes mye ved domstolene i Australia, bl.a. i saksforberedelse, fengslingsmøter, fjernavhør av vitner, domsavsigelser, m.v. Magistrates Court of Tasmania har utarbeidet retningslinjer for bruk av videokonferanseutstyr. Disse gir retten en vid adgang til å benytte utstyret, også under hovedforhandling i sivile saker og straffesaker. Ved spørsmål om fengsling (remand hearings), vil videokonferanse anvendes med mindre retten bestemmer noe annet.¹⁸³

---

¹⁷⁸ Court Services Division, Annual Report 2003/04,

http://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/about/pubs/courts_annual_04.asp

¹⁷⁹ Foruten Internett er opplysninger i hovedsak innhentet fra undertegnedes besøk i Sidney ved Federal Court of Australia og New South Wales State Courts.

¹⁸⁰ <http://www.aija.org.au/>

¹⁸¹ <http://www.aija.org.au/info/infotech.html>

¹⁸² Artikkel fra 2004 av Deputy Executive Director, Anne Wallace, AIJA. og Ros McDonald.

¹⁸³ Se nærmere

http://www.magistratescourt.tas.gov.au/services/Audio_and_Video_Conferencing/digital_recording#appacc

Situasjonen m.h.t. digitale opptak fra rettsforhandlinger varierer fra sted til sted. Australia har både en føderal og flere statlige domstoler med 9 ulike jurisdiksjoner som alle har forskjellige systemer. De fleste jurisdiksjonene beveger seg i retning av digitale opptak fra rettsforhandlingene. State of Queensland og The Supreme Court of Tasmania har introdusert nye systemer i sine domstoler som vil kunne tillate digitale opptak av alle rettsforhandlinger, både lyd og bilde.¹⁸⁴

7.9.2. Federal Court of Australia

Federal Court of Australia har ca. 44 dommere og behandler hovedsaklig kommersielle saker. Den fungerer både som førsteinstansdomstol og ankeinstans i ulike saker. Domstolen har sete i alle hovedsteder og enkelte andre steder fra tid til annen. Den har benyttet videokonferanser i mange år og var den første domstol i verden som fikk et nasjonalt nettverk for bruk av videokonferanse. Videokonferanseutstyr i alle hovedstedene har forbindelse til andre steder i Australia, i tillegg til oversjøiske forbindelser. Fem rettssaler fikk utstyr i fjor. Flere vil få utstyr i de kommende år. En utstyrsenhet vil typisk bestå av en codec, skjermer og kamera, samt forbindelse for telefonkonferanse, en stemmeforsterker som virker slik at lavt stemmevolum oppjusteres og høyt stemmenivå reduseres, mikrofoner, et kontrollsystem med touch panel og DVD eller VCR. Det er utarbeidet egne retningslinjer for hvordan det skal gås frem for å søke om å benytte slikt utstyr.¹⁸⁵ Utstyret anvendes i passende saker for å spare kostnader og tid, bl.a. når vitner skal avgi forklaring og for mer effektiv saksbehandling når dommeren befinner seg på fjerntliggende steder.

Federal Court er i ferd med å innføre digital teknologi for opptak av forhandlingene. Det innebærer at domstolens rapportservice vil bli fullt ut elektronisk, fra opptak av forhandlingene, til forberedelse og levering av utskrift. Det foretas et midlertidig digitalt lydopptak. Opptaket benyttes til å lage en utskrift lagret på en datafil og utskrift på papir. Ved hjelp av "transcript analyzer" kan det legges inn "bokmerker" under opptakene for å finne tilbake til viktige deler av opptaket. Et system her er Ringtail Solutions.¹⁸⁶ Et talegjenkjenningsprogram kan brukes for å finne frem i det digitalt lagrede opptaket. Domstolen anvender ikke denne muligheten. Når domstolen fungerer som ankeinstans, har den ikke behov for å få gjentatt bevisførselen ved å føre vitner på ny eller vise billedopptak fra tidligere vitneførsel. Domstolen prøver ikke faktum på nytt, men om loven er korrekt anvendt. Den baserer seg bl.a. på de foreliggende utskrifter fra forhandlingene.

Domstolen har under utvikling et prosjekt for full integrasjon av de ulike elementer som kan inngå i en elektronisk domstol. Det tas utgangspunkt i et webbasert grensesnitt for å gi eksterne og interne brukere en bedre adgang til informasjon og tjenester fra domstolen (My Files). I prosjektet inngår bl.a. et elektronisk saksbehandlingssystem (Casetrack), et dokumentbehandlingssystem (Dokument Management System), forsendelse av dokumenter elektronisk (e Lodgement), et grensesnitt mellom virtuell rettssal og saksbehandlersystemet (e Courtroom), egen software for behandling av elektroniske rettssaker (e Trials), digitale

---

¹⁸⁴ Opplyst fra Deputy Executive Director, Anne Wallace, AIJA.

¹⁸⁵ se <http://www.fedcourt.gov.au/how/videoconferencing.html>

¹⁸⁶ Se <http://www.ringtail.com.au/home/default.asp>

utskrifter fra forhandlingene knyttet til saksbehandlersystemet (e Transcript), elektronisk utskrift fra dokumenter knyttet til saksregisteret (e Docs), mulighet for publikum å søke online i saksbehandlingssystemet (eSearch), mulighet for advokatfirmaer til å spørre on line om tidspunkter for rettsmøter (e Listning), gjøre dommer knyttet til saksbehandlersystemet tilgjengelige via e Search (e Judgements), m.v.¹⁸⁷ Det kan for øvrig nevnes at systemet er innrettet slik at utskrift automatisk skjer fra den skriver som er nærmest der man opererer fra, hva enten det er fra kontoret eller rettssalen.

Federal Court har en omfattende utstyrspakke å tilby sine dommere i tillegg til det ordinære faste kontorutstyret. Pakken består bl.a. av en 17'' bærbar pc (Dell) som kun kan pålogges direkte med domstolens grensesnitt, en mobiltelefon, eventuelt i kombinasjon med en PDA (Personal Digital Assistant) eller Palm Pilot med eller uten mobiltelefon, hvor dommerens kalender i Outlook synkroniseres trådløst mot pc¹⁸⁸, digital diktafon som muliggjør forsendelse av diktete filer via e-mail til kontoret, m.v. Domstolen dekker en del av dommernes utgifter til Internett. Det benyttes foreløpig dokkingstasjoner for påkobling av bærbar pc i rettssalen. Dermed unngås kobling av ledninger og slitasje på nettverkskabelen. Administrasjonen regner med at trådløst nettverk vil komme så snart det anses tilstrekkelig sikkert mot systematisk "hacking", siden dommerne har et klart ønske om det.

7.9.3. District Court of New South Wales

District Court of New South Wales utgjør et mellomsjikt i statens domstolshierarki og har sete både i Sidney og en rekke andre steder i staten. Domstolen behandler både sivile- og straffesaker, og har oppgaver både i første og annen instans. Domstolen hadde nærmere 70 faste dommere i 2004 og et ikke ubetydelig antall midlertidige dommere.¹⁸⁹

Domstolen benytter videokonferanseutstyr i atskillig omfang under saksforberedelsen i straffesaker. Ved rettsmøter for å ta stilling til kausjon, benyttes videokonferanseutstyr i praktisk talt alle saker. Det er tale om mange saker hver dag. Videre anvendes utstyret ved ulike høringer, bl.a. ved "motions" og "arraignments". Utstyret brukes foreløpig bare i liten utstrekning under hovedforhandlinger. Dommeren avgjør spørsmålet ut fra hva som er "in the interest of justice". De har ikke spesielle begrensninger m.h.t. om vitnet er sentralt for saken eller ikke. Det hender påtalemyndigheten finner det billigere å føre et vitne fysisk for retten, enn å betale kostnadene ved å sette opp en oversjøisk video overføring med ISDN.

Bruk av videokonferanseutstyr er regulert ved egen lov, Evidence (Audio and Audio Visual Links) Act 1998 No 105. Section 3 A forskriver at krav i h.h.t. lov om at en person skal møte i retten, er oppfylt, hvis personen opptrer ved hjelp av audio eller visual link etter denne lov. S. 5BA bestemmer som et utgangspunkt at en anklaget (unntatt barn) må - med mindre domstolen bestemmer noe annet - møte under saksforberedende rettsmøter (preliminary criminal procededings) ved audio visual link fra et hvilket som helst sted i NSW hvor

---

¹⁸⁷ Se også Annual Report 2004-2005, s. 54 flg, <http://www.fedcourt.gov.au/aboutct/ar2004.html>

¹⁸⁸ En nyttig funksjon som gjør det enklere for dommerne å ta i bruk elektronisk kalender. Hos oss forutsetter det at DA godkjenner utstyret for oppkobling, noe som til nå ikke har vært kurant.

¹⁸⁹ Se nærmere http://www.lawlink.nsw.gov.au/lawlink/district_court/ll_districtcourt.nsf/pages/dc_jurisdiction

vedkommende er i varetekt, eller må avgi forklaring eller andre fremlegg overfor retten på slik måte. S. 5BB bestemmer at under rettens forhandlinger i straffesaken (criminal proceedings) må den anklagede møte fysisk i retten med mindre partene samtykker eller retten gir instruks om at den anklagede skal fremstilles via audiovisuell link fra fengselet. Retten kan bare gi slik instruks dersom den er overbevist om at det er "in the interest of the administration of justice" for den anklagede. I denne sammenheng skal retten ta hensyn til momenter som personlig sikkerhet, fare for rømning, den anklagedes tidligere opptreden overfor retten og under varetekt. S. 5BBA har regler for bruk av audiovisuell link når barn i varetekt er anklaget. Utgangspunktet er at barnet skal møte fysisk i retten. Annerledes dersom barnet velger å gi forklaring med audiovisuelt utstyr og alle andre parter i forhandlingene samtykker. På tilsvarende vilkår som under S. 5BB kan retten gi instruks om det samme. S. 5BC foreskriver at det må være tilgjengelig fasiliteter for privat kommunikasjon mellom en anklaget innsatt som opptrer via audiovisuell link og hans representant, dersom sistnevnte befinner seg der retten er satt.

Selv om videokonferanseutstyr ikke benyttes så meget under hovedforhandlinger, stiller saker om seksuelle overgrep overfor barn seg annerledes. Siden 1995 har det vært regler om at barn kan avgi forklaring både ved å møte fysisk i retten og ved tidligere foretatte opptak. Offerets tidligere forklaringer (evidence-in-chief, cross-examination og re-examination) kan vises ved avspilling av opptak av lyd og bilde under de påfølgende rettsforhandlinger. Ordningen er blitt en rutine særlig for barn under 12 år og personer fra Aboriginal og fjerne områder i Vest-Australia. Slike opptak skjer under et saksforberedende rettsmøte der den anklagede, forsvarer, dommer og aktor er til stede i rettssalen mens barnet avgir forklaring via CCTV (closed circuit television). Barnet kan uansett kalles inn for å avgi forklaring under hovedforhandlingen, men bare dersom det har vært umulig å få til et nytt opptak under saksforberedelsen eller hvor det vil være "in the interest of justice" å gjøre det. De fleste CCTV utstyrsenheter ble installert rundt om i staten i 1997-98. Disse er nå i ferd med å bli oppgradert for å gi full effekt av gjeldende lovgivning om sårbare vitner. Denne lovgivningen forskriver bl.a. at;

- barnet kan avgi forklaring ved hjelp av et tidligere opptak gjort av en etterforsker,
- barnet har en rett til å avgi forklaring med CCTV,
- et voksent offer i en seksuell overgrepssak har rett til å avgi forklaring med CCTV,
- et opptak av forklaringen fra et offer kan brukes som bevis under en ny retts sak etter anke, dommeren kan tillate mediarepresentanter å se saken i et eget rom (in camera) utenfor rettssalen.¹⁹⁰

Oppgraderingen av videokonferanseutstyret skjer gjennom fem faser, hvorav den første omfatter nærmere 20 enheter og fullføres i løpet av 2006. Utstyrsenheter opereres av Sheriff's office. Påtalemyndigheten har utarbeidet detaljerte retningslinjer for bruken av utstyret for alle involverte, både i rettssalen og fra det stedet vitnet avgir forklaring. Det er utarbeidet en egen sjekklister for aktor i saker som omfatter sårbare vitner.

---

¹⁹⁰ Se Evidence (Children) Act s 9, 18 og Criminal Procedure Act s 294B, 306B og 291C(2).

Fra og med 2006 vil tidligere opptaksutstyr etter hvert bli erstattet med digitalt utstyr for opptak av lyd og bilde. District Court og andre domstoler i staten vil bli omfattet. Til sammen dreier det seg om 160 rettssaler i tillegg til påtalemyndigheten (Departement of Public Prosecution, DPP) og kontorer for fri rettshjelp. Hensikten er å forbedre kvaliteten på opptak, gjengivelse, lagring og tilgang. Det tilsiktes at lagring skal skje sentralt istedenfor på hver enkelt politistasjon.

Det Australske instituttet for kriminologi har i 2005 foretatt en undersøkelse av hvilken effekt vitneforklaringer fra ofre har på juryens beslutninger i saker om seksuelle overgrep, avhengig av om forklaringen er avgitt ved avspilling av et forhåndsoptak per video, CCTV eller ansikt til ansikt i retten. Undersøkelsen ble foretatt ved hjelp av 18 testsaker (ikke reelle) omfattende bl.a. 210 jurymedlemmer. En hovedkonklusjon var at rett etter forhandlingene, men før juryens diskusjoner, hadde ikke vitneforklaringer avgitt ved opptak, CCTV eller ansikt til ansikt, ulik effekt på jurymedlemmenes oppfatning av offeret, den anklagede, eller skyldspørsmålet. Man fant m.a.o. ingen signifikante trekk som indikerte at juryens oppfatning ble systematisk påvirket av om offeret avga forklaringen med eller uten tekniske hjelpemidler. Undersøkelsen omfattet i tillegg effekten av emosjonelle kontra nøytrale vitneforklaringer fra offeret. Man fant heller ingen signifikante trekk med hensyn til i hvilken grad offeret var sterkt emosjonell i sin vitneforklaring eller rolig, bortsett fra at jurymedlemmene anga at offerets erfaringer fra retten var mer stressende når vitnet var sterkt emosjonelt engasjert. Positive holdninger til offeret ble avspeilet i positive og sterke sammenhenger mellom offerets troverdighet, sympati med offeret, generelt inntrykk av offeret og generell holdning til ofre for voldtekt. Positive holdninger var videre forbundet med en sterkere tro på skyld hos den anklagede og lav sympati med denne. Positive holdninger til den anklagede var forbundet med en større tro på vedkommendes uskyld, mindre positive holdninger til ofre for voldtekt i sin alminnelighet og en sterkere tro på at offeret hadde bidratt til hendelsen gjennom å oppmuntre til denne. Det er viktig å merke seg at undersøkelsen ble foretatt med store 42 tommers plasmaskjermer, der bildet av offeret var stort, klart synlig og forklaringen godt hørbar for jurymedlemmene som satt ca 6 meter fra skjermen. Ut fra denne undersøkelsen kan det ikke generaliseres til situasjoner der teknologien er annerledes, eller av en dårligere standard.

7.10. Singapore – Subordinate Courts.¹⁹¹

7.10.1. Videokonferanse

Subordinate Courts behandler ca 95 % av alle saker.¹⁹² Landet har moderne rettsbygninger med avansert utstyrte rettssaler. Den nye rettsbygningen til Supreme Court har en flott arkitektur. Valg av farger bærer preg av inspirasjon etter en studietur til Oslo tinghus. Singapore er et land med et meget lite areal og en befolkning som er omtrent like stor som

---

¹⁹¹ Opplysningene i dette avsnittet er i hovedsak basert på foredrag under Regional Judicial Symposium 2006 i Singapore og artikkel fra Senior District Judge Richard Magnus om "The confluence of law and policy in leveraging technology: Singapore judiciary's experience".

¹⁹² <http://www.subcourts.gov.sg/>, domstolens hjemmeside.

Norges. Utstyr for videokonferanse benyttes i straffesaker først og fremst av aktor i rettsmøter under saksforberedelsen. D.v.s. at aktor opptrer i retten via skjerm. Aktor slipper dermed å gå så ofte i retten. I noen grad benyttes videokonferanse til fengslene ved "remand hearings" eller kausjonsspørsmål, fortrinnsvis der det er sikkerhetsproblematikk knyttet til fangen eller hvis det er tale om ungdommer vis a vis ungdomsdomstolen. Rettssalen er utstyrt med egen telefon til fengselet, for å sikre forsvareren mulighet for privat rådslagning med sin klient. Når telefonen benyttes, er videokonferansesystemet satt på pause. Under hovedforhandling i straffesaker benyttes videokonferanseutstyr ved vitneprov fra sårbare vitner som barn og ofre for seksuelle overgrep, eller dersom vitnet er sykt eller på annen måte i en kritisk situasjon. Retten må gi tillatelse til bruk av videolink og kan nekte dersom den tiltaltes rettigheter kan bli krenket. Det er et krav at videooverføringen skjer i sann tid slik at vitnets oppførsel løpende kan vurderes av retten. Vitnet er ikke unntatt fra de vanlige krav. Adgangen til å gi skjønsmessige pålegg og stille betingelser for avhøret, er vid. Retten kan spesifisere, innskrenke og ekskludere personer fra å være til stede på plassen vitnet avgir forklaring fra. Retten kan gi adgang for forsvarer eller annen støtteperson til å være til stede, særlig hos et sårbart vitne. Mulighetene for påvirkning av vitnet, forebygges ved kravet om at overføringen skal skje i sann tid. Retten kan bestemme at spesielle deler av forhandlingene skal skje i et eget rom (in camera) for å beskytte identiteten til sårbare vitner. Den kan utelate personer fra rettssalen eller bestemme hvem som skal se og høre vitnet.

Videokonferanseutstyr kan anvendes ved vitneprov i sivile saker. Rettens tillatelse er nødvendig. Alt før ikrafttreden av endringer i "The Evidence Act" baserte Singapore High Court seg på prinsipper i "common law" som hjemmel for anvendelse av videokonferanse. Den første sivile saken der det skjedde, ble gjennomført i 1997. Her avga en amerikansk sakkyndig vitneprov fra Nevada.¹⁹³ Det er mulig å foreta mekling mellom partene via videolink under småkravprosessen. I saker for Magistrate kan folk på bestemte dager fremme bl.a. søknader om underhold via videolink fra nærmeste familieservicesenter. Videokonferanse benyttes under mekling i internasjonale tvister, noe som vektlegges idet Singapore ønsker å være en pålitelig handelspartner og tvisteløser på den internasjonale arena.

Dersom det er spørsmål om et vitne utenfor Singapore skal kunne gi forklaring på denne måten, skal retten ta hensyn til alle omstendighetene i saken. I vurderingen inngår grunnene for at vitnet ikke kan gi forklaring i Singapore, administrative og tekniske fasiliteter og arrangement på det stedet vitnet skal gi forklaring, samt om noen deltaker i forhandlingene vil bli urettferdig behandlet. Ut fra prinsippet om at rettens kompetanse til å beordre vitneførsel ikke går lenger enn rettens territoriale jurisdiksjon, er det en forutsetning at vitnet samtykker i å avgi forklaring via videolink og at avgivelse av vitneprov på denne måten ikke er ulovlig, eller på annen måte forbudt på det stedet vitneprovet skal avgis fra. Tilsvarende regler gjelder ikke i straffesaker. Her antas det å ville stride mot den offentlige interesse å la en utlending avgi vitneprov utenfor domstolens jurisdiksjon i og med faren for feilaktige forklaringer uten risiko for vitneansvar.

---

¹⁹³ Las Vegas Hilton Corporation t/a Las Vegas Hilton v Khoon Teng Hock Sunny (1997) 1 SLR 341

7.10.2. Opptak

I 2005 ble det startet et prøveprosjekt med digitale lydopptak fra forhandlingene, noe som bl.a. har den fordel at dommerne ikke behøver å ta notater. I stedet noteres tidspunkter slik at dommeren kan finne tilbake i opptaket. Det er ikke vanlig med vitneførsel i ankeinstansen. Opptakene er derfor først og fremst til dommerens eget bruk. Partene må betale dersom de ønsker utskrift. En gradvis utvidelse av prosjektet til stadig flere rettssaler tilsiktes. Rettssalene er utstyrt med trådløs Internett og adgang for partene til selv å koble på pc i rettssalen.

7.10.3. Publikums adgang til domstolene (access to court)

Alt siden 1997 har de hatt et system for elektronisk forsendelse av dokumenter til domstolene. I sivile saker fremmes alle saker via et elektronisk forsendelsessystem (e-filing). Et eget servicekontor hjelper parter uten advokat med hvordan e-filing skal skje. Siden 2001 er det anvendt en webbasert plattform. Fordelene er at papir og lagerplass spares, samtidig som en umiddelbar og rask tilgang til dokumentene oppnås. Domstolene har selvfølgelig et elektronisk saks- og domstolsadministrasjonssystem.

Domstolene legger stor vekt på gjennom en rekke tiltak å lette publikums adgang til rettsvesenet uten at de behøver å være representert ved advokat. Deres hjemmeside gir en god oversikt over de alternativer rettssystemet gir. Særlig lenkene under familiedomstoler og ungdomsdomstoler er utformet med henblikk på informasjon til publikum og lette kommunikasjonen vis a vis domstolene. Deres bruk av småkravsprosess (small claims tribunals) er et annet eksempel. Nesten 30.000 småkrav ble sendt inn til disse tribunalene i 2004. Til sammenlikning kan nevnes at det i 2004 ble sendt inn ca. 37.500 stevninger i sivile saker. Fra 1997 har man kunnet sende inn krav via telefax. Registrerte kontoinnehavere kan sende inn sine krav elektronisk via nettet. I løpet av en 2 års periode regner de med å ha fullført et system der publikum kan sende inn sine krav på denne måten. Det er verd å merke seg at det er forbudt for partene å stille med advokat under småkravsprosessen. Siden år 2000 er det etablert en alternativ elektronisk tvisteløsning (E@dr) der partene kan be om at tvisten mekles. Domstolens jurisdiksjon er her basert på partenes samtykke. Tjenesten er kostnadsfri og krever bare at partene har en e-mail adresse. I 2004 ble 124 saker behandlet på denne måten. På straffesakssiden er et automatisert betalingssystem (Atoms) utviklet for mindre forseelser i trafikksaker, der folk via en automat kan erkjenne straffeskyld og betale boten elektronisk. I atskillig omfang anvendes mekling i mindre straffesaker mellom private parter, gjerne i nabo tvister, noe som bl.a. har sammenheng med at deres rettssystem gir en større adgang for private parter til å fremme straffesak enn hos oss.

Anvendelse av bredbånd bidrar til å lette profesjonelle aktørers adgang til domstolene. Gjennom JusticeOnline (JOL) kombineres bredbånd og videokonferanse.¹⁹⁴ Dermed forbindes domstolene, advokatfirmaer og andre offentlige kontorer involvert i administreringen av rettsvesenet. Advokatene kan beramme høringer over web, delta i høringer fra kontoret, m.v. Systemet er fortsatt i sin tidlige utviklingsfase og dekker hovedsakelig ikke bestridte sivile krav om midlertidige avgjørelser, saksforberedende møter i

---

¹⁹⁴ Se <http://www.justiceonline.com.sg/index.html>

straffesaker og familiesaker som vanligvis behandles på dommerens kontor.¹⁹⁵ Det er ikke noen plikt til å benytte systemet, men brukerne gis prioritet. Det tas sikte på å utvide systemet med tanke på publikums adgang til domstolene.

7.11. Japan

I Japan har alle domstoler utstyr for videokonferanse. Domstolene stiller visse minstekrav til kvaliteten på overføringene. Vårt eget utstyr under prøveprosjektet ville ikke ha blitt godkjent i en japansk domstol dersom funksjonaliteten blir redusert slik det har skjedd i enkelte perioder under testingen.¹⁹⁶ Når Japan ligger langt fremme i utviklingen, kan det ha sammenheng med at store internasjonale teknologiprodusenter gjerne lanserer sine produkter først i land som Japan og Sør-Korea.

7.12. Kina

Kina har foreløpig bare videokonferanseutstyr noen få steder. Hovedsakelig grunnet mangel på midler.¹⁹⁷

7.13. Sri Lanka

På Sri Lanka benyttes ikke videokonferanseutstyr i domstolene. Videoopptak anvendes i Supreme court og High court, samt i District courts i Colombo.¹⁹⁸

8. Rettssikkerhet og teknologi

8.1. Oversikt

Temaet rettssikkerhet og teknologi reiser spørsmål om utforming av regler for når vi skal ha opptak av lyd / bilder fra rettsforhandlinger, jf. *pkt.8.2*, regler for i hvilket omfang anvendelse av videokonferanse er forsvarlig, jf. *pkt. 8.3* og hvilke konsekvenser det vil ha for de praktiske sider ved vår prosessordning å ta moderne teknologi i bruk i sin fulle bredde, jf. *pkt. 8.4*. Temaet reiser også spørsmål i mer spesielle relasjoner, jf. *pkt.8.5*.

Bruk av teknologi i rettsapparatet er verken noen målsetning i seg selv, eller har noen selvstendig verdi ut over å bidra til det alminnelige kompetansenivå. Teknologien er bare et hjelpemiddel. Den kan støtte, men ikke erstatte dyktighet og evner. Kostnadene ved innføring av ny teknologi kan etter mitt syn bare forsvares dersom teknologien bidrar til en bedre rettssikkerhet, mer effektiv saksavvikling eller sparte kostnader totalt sett. Selv om det ikke

---

¹⁹⁵ Se nærmere <http://www.justiceonline.com.sg/getstartedset.html>

¹⁹⁶ Opplyst fra Judge Keisuke Masuda, Osaka District Court, under besøk i Oslo tingrett februar 2006.

¹⁹⁷ Opplyst fra Judge Jiang Huiling, Supreme People's Court, under Regional Judicial Symposium i Singapore 11-14 Januar 06.

¹⁹⁸ Opplyst fra Senior State Counsel, Vikum de Abrew, Attorney-General's Department, Colombo under Regional Judicial Symposium i Singapore 11-14 Januar 06.

nødvendigvis er noen motstrid mellom rettssikkerhet, effektivitet og sparte kostnader, er mitt inntrykk at vi kan ha en tendens til å fokusere vel mye på effektivitet og sparte kostnader, fremfor en bedret rettssikkerhet.

Rettsregler som avspeiler prinsipper om bevisumiddelbarhet og muntlighet i våre rettssaler, kan ikke være statiske. Sverige har i sin nye lovgivning tatt konsekvensen av dette. Se justisministerens tale i Riksdagen, jf. *pkt. 7.1.2.3*. Vi går ut fra at vår rettssikkerhet er god nok, mens realiteten er at verden rundt oss endrer seg og stiller oss overfor nye utfordringer. Jeg tenker spesielt på globaliseringen som påvirker vårt samfunn og rettsvesenet. De iøynefallende eksempler er et større behov for avhør av vitner som ikke befinner seg i Norge, og det sterkt økende behov for bruk av tolking i rettsvesenet. Begge deler har på den internasjonale arena avspeilet seg i anbefalinger om øket bruk av teknologi i form av fjernmøter, fjernavhør og opptak. Ny teknologi medfører at vi kan gjøre ting bedre og sikrere enn tidligere. Derfor bør vi fordomsfritt vurdere om en endring totalt sett er ønskelig, forutsatt at rettssikkerhetsmessige hensyn ivaretas. Bruk av teknologi i rettsvesenet kan utvilsomt gi det rettssøkende publikum en bedre adgang til domstolene.

Prøveprosjekter er et nyttige. Ved en skrittvis utprøving av de muligheter som foreligger, kan kursen justeres underveis. Domstolene bør ikke nøye seg med å overlate arenaen for innføring av teknologi til andre aktører i rettsvesenet.¹⁹⁹ I så fall vil vi kunne få en teknologi som ikke er tilpasset domstolenes behov, og det kan oppstå ubalanse mellom ulike aktører. Den ressurssterke part vil kunne benytte teknologi som den ressursvake ikke har, eller en part kan ved hjelp av teknologi komme i skade for å overdrive de inntrykk som følger av bevisførselen. En overdimensjonert skjerm og oppjustering av lydvolument i utvalgte sekvenser vil være vel så skadelig for rettssikkerheten, som en tilsvarende underdimensjonering av utstyr og lydvolument.²⁰⁰ Domstolene må fortsatt ha styringen på hva som skjer i rettssalen.

8.2. Opptak

8.2.1. Behovet for opptak

Ettersom mulighetene for digital lagring av store mengder opptak er blitt en realitet, har det klare rettssikkerhetsmessige fortrinn å sikre gjennom opptak hva som har passert under en rettsforhandling. Systemer for opptak av lyd og bilder bør etter undertegnede oppfatning være vel så aktuelle i Norge som i de fleste andre land det er naturlig å sammenlikne oss med. Særlig fordi vi i Norge ikke har basert vår prosess på verken protokollering, opptak eller utskrift fra de løpende rettsforhandlinger i noen stor utstrekning. Til sammenlikning anvendes rettsstenografer i land med typisk angloamerikanske rettssystemer. I Sverige ble domstolenes plikt til å føre protokoll tatt bort alt i 1999 og lydopptak gjort til hovedregel, jf. *pkt. 7.1.2.2*. Forslaget til ny dansk lovgivning er mindre konsekvent m.h.t. i hvilket omfang

---

¹⁹⁹ Alt i dag har vi eksempler på at advokatfirmaer i større saker med rettens samtykke tar opp forhandlingene og besørger utskrift selv for eget bruk.

²⁰⁰ Et moderne e-courtroom vil ha et lydkontrollanlegg som automatisk demper talevolumet fra den høyrøstede aktør og forsterker volumet fra den som har en svak stemme. Det finnes fullstendige prosjektbeskrivelser med spesifikasjoner for anskaffelse av et moderne e-courtroom.

opptak skal skje, men Justisministeriet holder også her spørsmålet om en revisjon åpent i lys av de teknologiske muligheter og ut fra rettssikkerhetsmessige synspunkter, jf. *pkt. 7.2.3.3*. Den forsiktige danske tilnærming kan ha sammenheng med at de ikke har noen erfaring med verken lyd- eller billedopptak i sine domstoler, samtidig som de i større grad enn hva vi gjør, benytter seg av manuell protokollering i straffesaker.

Land med en prosessordning som i større grad baserer seg på protokollering fra rettsforhandlingene (court recording), ved hjelp av rettsreferenter og stenografi, har nok en fordel. De kan på en forholdsvis enkel måte få ut alt som sies i rettssalen i tilnærmet sann tid som skrift på dataskjermene. Et imponerende eksempel er ICTY, Den internasjonale straffedomstolen for Jugoslavia, jf. *pkt. 6.5.1*. En metode er å anvende et dataprogram som automatisk transformerer stenografi til skrift i et tekstbehandlingsprogram. En annen metode er å ha digitale opptak fra rettsforhandlingene, noe som er i ferd med i skje i en rekke land. Uten stenografer er vi i Norge henvist til det siste alternativet, for så å spille av opptaket slik det alt gjøres i Sverige. Fortrinnsvis bør avspilling være tilstrekkelig uten å anvende ressurser på å foreta hel eller delvis utskrift fra opptaket. Å legge opp til en utstrakt bruk av protokollering av forklaringer på gammeldags vis fra dommerens side, vil kunne føre til en radikal forlengelse og oppstyking av forhandlingene.²⁰¹

Talegjenkjenningssystemer vil ikke med det første kunne benyttes i rettssalen for automatisk protokollering av fri tale fra ulike personer. Programmene kan anvendes av den enkelte ansatte for domskrivning og utskrift fra opptak. Forutsetningen er at vedkommende tar seg tid til å "trene" systemet til å kjenne igjen den individuelle stemmen. Meg bekjent foreligger det heller ikke lenger noen satsing på bred front for utarbeidelse av talegjenkjenningssystemer for norsk.²⁰²

Den manglende løpende dokumentasjon av hva som faktisk skjer under rettsforhandlinger i Norge, kan være et problem. Ikke bare for det enkelte vitne som ofte vil huske dårligere ettersom prosessen går gjennom flere instanser, men også for dommere som skal treffe sine avgjørelser på grunnlag av kanskje omfattende muntlige rettsforhandlinger, eller prosessfullmektiger som skal anke en avgjørelse. Det er videre påtalt av den norske gjenopptakelseskommisjonen at vi mangler komplette rettsreferater slik de har i bl.a. England og Skottland.²⁰³ Særlig et opptak av dommerens rettsbelæring, er meget viktig for arbeidet i en gjenopptakelseskommisjon.²⁰⁴ Behovet for en modernisering av reglene for opptak i våre domstoler, blir enda tydeligere som følge av den alminnelige globalisering, anbefalingen fra torturkomiteen (CPT) om at politiet må sikre sine forklaringer ved opptak og EU kommisjonens forslag fremmet 28.04.04 om at medlemsstatene skal forplikte seg til å sørge for lyd- eller videoopptak av "proceedings" hvor tolk benyttes. Tilsvarende konklusjon er

---

²⁰¹ Se s. 238 i Ot-prp.nr. 51 (2004-05) til den nye tvisteloven. Resursbruken blir betydelig, jf. bevisopptak.

²⁰² Etter at selskapet Nordisk Språkteknologi gikk konkurs høsten 2003 satses det fortrinnsvis på utvikling av talegjenkjenningssystemer for nisjeområder, for eksempel talestyring av datamaskiner og diktering av pasientjournaler (Max Manus), se bl.a. <http://www.forskning.no/Artikler/2004/februar/1076591768.51>

²⁰³ Se Advokat bladet nr. 9-2004.

²⁰⁴ Opplyst fra Head of Communication, Criminal Cases Review Commission, UK. www.ccrcc.gov.uk.

trukket i rapporten til Justisdepartementet av 14.03.05 fra arbeidsgruppen om ”Rett til tolk”, jf. *pkt. 5.4*. Vi ligger mange år etter utviklingen i Sverige, jf. *pkt. 7.1.1.2*. I politiet har Justisdepartementet alt tatt konsekvensen av anbefalingene, og hele etaten skal etter planen få utstyr i løpet av året, jf. *pkt. 5.2.3*. Avspilling i retten av opptak fra politiet, har vist seg å ha avgjørende betydning i enkeltsaker.²⁰⁵

Alle ovennevnte forhold tilsier at domstolene bør prioritere etablering av digitale opptak fra rettsforhandlingene, i det minste hva gjelder opptak av lyd. Muligheten for opptak av lyd og bilde ligger til grunn for de nye reglene om protokollering i tvisteloven.²⁰⁶ Som påpekt i *pkt. 5.2.2* og *5.3* kan domstolene til og med risikere en merbelastning i form av ytterligere krav om manuell protokollering når tvisteloven trer i kraft. Vi risikerer m.a.o. at domstolenes effektivitet vil bli redusert for fremtiden uten nødvendig disponibelt utstyr. Det blir dessuten et tankekors dersom lovgiver ikke legger opp til en minst like betryggende grad av protokollering fra rettsforhandlingene i straffesaker.

8.2.2. Tilgjengelighet og søkemuligheter i lagret opptak

Avspilling av opptak i et organisert og stort omfang, forutsetter at disse gjøres så tilgjengelige og søkbare som mulig. Et illustrerende eksempel på hvor viktig tilgjengelighet vil bli, er rapporten av 14.10.05 fra Politidirektoratet om lyd- og billedopptak ved politiavhør omhandlet i *pkt. 5.2.3*. Dissensen i rapporten gikk på i hvilken grad opplesning, gjennomlesning og vedtagelse i form av signatur bør være påkrevd når opptak foreligger, jfr. straffeprosesslovens § 230, 4. ledd og påtaleinstruksens § 8-11. Mindretallet var usikker på om straffesakskjeden er rustet for alle endringene. Herunder påpekes at prosessjuridiske hensyn tilsier at politiavhør fortsatt bør signeres, idet bl.a. følgende fremholdes i tilknytning til en mulig dokumentasjon i retten:

”Såfremt det ikke foreligger et signert avhør av tiltalte, eller et vitne, vil forklaringen på bånd kunne være avgjørende for spørsmålet om motstrid. Dette forutsetter som nevnt at møtende aktor har hørt igjennom og er godt kjent med avhørens detaljer. Hvorvidt politiets resymé av avhøret er tilstrekkelig til å fastslå om motstrid foreligger kan synes usikkert.”²⁰⁷

Avslutningsvis fremholdes i rapporten at en fremtidig utvikling av IP-plattform for hele justissektoren vil lette tilgjengeligheten i digitale opptak av avhør for aktørene i rettspleien.²⁰⁸

Vi må regne med at mange vil ha en ”terskel” som må overvinnes for å ta i bruk nye arbeidsmetoder som søking i elektronisk lagrede data. Opptak må derfor gjøres lett tilgjengelige med gode søkemuligheter i materialet. Det må være naturlig for aktørene å benytte opptakene. Sentralisert digital lagring av lyd- og billedopptak vil gjøre

---

²⁰⁵ Se for eksempel <http://journalen.hio.no/innenriks/article25321.ece>

²⁰⁶ I Ot.prp. nr. 51 (2004-05), Tvisteloven, s. 234, nevnes fordeler ved opptak. Se også foran, *pkt. 5.2.2*.

²⁰⁷ Rapporten s. 26.

²⁰⁸ Rapporten s. 31.

tilgjengeligheten for brukerne i domstolene bedre.²⁰⁹ Det er viktig at en digitalt lagret fil med opptaket kan åpnes ved å ”klikke” seg inn på filen gjennom oppslag i saken på saksbehandlersystemet LOVISA. Tilsvarende metoder benyttes i andre land. Før tilgjengeligheten gjøres mer praktisk, kan det ikke påregnes at dommere vil nyttiggjøre seg opptak ved domsskriving i noen vesentlig utstrekning.²¹⁰ Videre må søkemulighetene utvikles. Fortrinnsvis med utgangspunkt i den elektronisk lagrede rettsbok, supplert med ”bokmerke og fotnote” funksjoner, visuell tidsakse, tematisk inndeling, m.v. i et ordinært videoavspillingsprogram, d.v.s. en ”mediaplayer”. Større krav til søkemuligheter vil sannsynligvis føre til at protokollføreren må legge inn noen flere data under opptakene. Det må være mulig å spille av store datamengder uten avbrudd og starte avspillingen fra et hvilket som helst tidspunkt under opptaket.²¹¹ I den grad opptaket skrives ut, vil de alminnelige søkeverktøy i tekstbehandlingsprogrammer på pc kunne benyttes.

Valg av rette alternativ for lagring er et av flere viktige elementer når det gjelder tilgjengeligheten. Et digitalt lagringsmedium bør med dagens teknikk være en selvfølge, men de rette valg må treffes m.h.t. hvordan lagringen av data skal organiseres. For domstolene må utgangspunktet være at de baserer seg på opptak som skjer under rettsforhandlingene med rettens eget utstyr. Kun domstolenes personale må gis adgang til de lagrede opptak gjennom domstolenes saksbehandlersystem. Hva gjelder politiets opptak, skal retten selvsagt ikke ha tilgang til deres lagrede opptak av forklaringer i større omfang enn hva som bestemmes i den enkelte sak i medhold av den til enhver tid gjeldende prosesslovgivning om adgang til å dokumentere bevis for retten. Spørsmålet om hvordan det konkret settes sperrer i informasjonsflyten, samtidig som det gjøres enkelt for partene å presentere i retten de deler av opptakene som tillates dokumentert, må utredes. Flere løsninger kan tenkes. Per i dag er et alternativ at prosessfullmektigen har opptaket på en cd-rom eller DVD plate og benytter en DVD spiller i rettssalen. Rettens opptaksutstyr bør da kunne fange opp det som dokumenteres. Et annet alternativ er direkte overføring via videokonferanseutstyr fra et datalager utenfor tinghuset. Et tredje alternativ er at partene er ”online” på sitt eget system i retten og kan spille av direkte fra eksterne lagringsmedium det som skal dokumenteres. Endelig kan mer integrerte og sentraliserte løsninger for lagring tenkes, men ut fra rettssikkerhetsmessige hensyn vil det måtte stilles enda strengere krav til sikkerhet for at kun de rette aktørene får adgang til de rette deler av lagrede data.

8.3. Videokonferanseutstyr

8.3.1. Generelt

I dag kan anvendelse av videokonferanseutstyr ikke gi en fullgod erstatning for fysisk fremmøte under rettsforhandlingene. Det er fortsatt slik at et vitne eller en parts fysiske tilstedeværelse i retten med en umiddelbar og muntlig forklaring, i alminnelighet vil være å

---

²⁰⁹ Skal forklaring på ”bånd” i det hele tatt skal være et praktisk håndterlig alternativ, må opptaket skje digitalt med mulighet for bruk av søkeverktøyene i vanlige avspillingsprogrammer.

²¹⁰ Se også motforestillingene fremkommet fra dommere i forbindelse med rapporten av august 2001 fra prøveprosjektet i 1997, ”Lyd på lager”, <http://www.rhknoff.no/rapporter.htm>

²¹¹ Filen må m.a.o. kunne ”streames” og ”bufferen” må kunne sørge for at bildet ikke ”fyser” under avspilling.

foretrekke. En rekke forhold har vært fremholdt mot bruk av videokonferanse i retten. Både utstyrets kapasitet til å formidle et inntrykk med den riktige styrke, mulighetene for å manipulere et vitne som ikke er fysisk til stede, hensynet til den ønskede høytidelige ramme rundt rettsmøtet,²¹² samt psykologiske og kulturelle forhold. Det kan for så vidt vises til debatten i Sverige rundt vedtakelsen av de nye endringene i prosesslovgivningen der, jf. *pkt. 7.1.2.3*. Utgangspunktet blir derfor fortsatt både hos oss og i andre land, at bruk av videokonferanseutstyr for fjernmøter og fjernavhør ikke er noen alminnelig hovedregel.

Muntlighetsprinsippet har imidlertid aldri vært absolutt. Det typiske eksempel er bevisopptak. Videokonferanse gir flere muligheter. Når det er nødvendig etter gjeldende ordning å avholde et bevisopptak, kan det nettopp ut fra de hensyn som ligger til grunn for muntlighetsprinsippet, være bedre å avholde en videokonferanse. Tilsvarende gjelder i de ikke helt sjeldne tilfellene der det rett før en hovedforhandling viser seg at saken ikke kan fremmes, eller risikerer å bli utsatt i lang tid, p.g.a. sykdom og annet.

Hvis fremstilling av siktede ved fengslingsforlengelse vil føre til en unødig belastning på siktede eller uforholdsmessige sikkerhetsmessige og økonomiske kostnader for samfunnet i form av lang reise, væpnet eskorte, helikopterovervåking og fluktfare under transport, er det grunn til å vurdere fjernmøte ved videoteknologi. Det er da ikke uten videre rimelig at partene skal ha en avgjørende innflytelse på spørsmålet om hvordan de skal fremstille seg til en rettsforhandling.²¹³ Her synes prøveforskriften vi nå har fått om fjernmøter å være strengere enn de regler man har endt opp med i land som har fått erfaring på området. Enkelte land benytter videokonferanseutstyr som en hovedregel ved fengslinger. Se beskrivelsen fra UK. Noen regelverk pålegger dommeren å begrunne hvorfor videokonferanseutstyr ikke skal benyttes ved fengslingsforlengelser. Det siste vil sannsynligvis ikke passe hos oss med det første, spesielt fordi flere typer rettsmøter relatert til fengslingsproblematikk i UK, er av vesentlig kortere varighet enn våre ordinære fengslingsforlengelser. Se nærmere bl.a. under *pkt. 7.5.1.1*, Nord-Irland. Så langt jeg kan se, er det likevel ingen land i min undersøkelse som for fremtiden fullt ut vil overlate til siktede å bestemme om utstyret skal benyttes under fengslingsforlengelse.²¹⁴ Det nærmeste vi kommer en så restriktiv holdning, er i tilfelle de regler som foreslås innført i Danmark, men her holder som tidligere nevnt Justisministeriet det åpent å vurdere endringer, jf. *pkt. 7.2.3.1*. Danmarks forsiktige holdning kan sees i lys av at de ikke har noen erfaring fra før av i sine domstoler med anvendelse av fjernavhør, selv ikke telefonavhør.

I Australia er det, som nærmere omtalt i *pkt. 7.9.3*, foretatt en undersøkelse i 2005 av det australske instituttet for kriminologi. Undersøkelsen viste ingen signifikante trekk som indikerte at juryens oppfatning ble systematisk påvirket av om teknologi ble benyttet eller ikke. En viktig forutsetning for konklusjonen er at utstyret holder kvalitetsmessig mål med bl.a. en skjerm som er tilstrekkelig stor. Såkalte 3-G (3. generasjons) mobiltelefoner med

---

²¹² En moderne rettsal innredet for videokonferanse gir et stilfullt inntrykk. Se bilde, *pkt. 7.1.1.1*.

²¹³ Se for eksempel tilsvarende drøftelser i den svenske prop. 2004-05, s. 90-91, om endringer i RB.

²¹⁴ Reglene om fjernmøte ved fengslinger for prøveprosjektet i Norge er så strenge at det til nå har vært vanskelig å komme i gang. Se nærmere *Politiembetsmenneses blad* nr 1, 2006, s. 20.

UMTS nettet (Universal Mobile Telecommunications System) er nå på vei til å bli vanlige.²¹⁵ 3 G telefonen er i realiteten et videokonferanseutstyr med to kameraer og høyttaler, men den er i dag ikke bra nok i rettslig sammenheng, verken med hensyn til lyd-, billedkvalitet eller overføringskapasitet. 4 G telefoner er på trappene i andre verdensdeler, og ved videre utbygging vil en i fremtiden kunne få tilstrekkelig overføringskapasitet for oppkobling av mobiltelefon til eksterne lyd og billedenheter.²¹⁶ Det arbeides allerede konkret med teknologi for konstruksjon av tredimensjonale skjermer, noe som skal være like bra som å se ut gjennom vinduet.²¹⁷ Kommer teknologien så langt, vil vår prosesslovgivning sannsynligvis ha behov for ytterligere revisjon.

Konklusjonen blir at når fjernmøte eller fjernavhør først tillates, må vi ha klart for oss hva slags teknologi det er tale om. Det er et hav av forskjell mellom en alminnelig telefonkonferanse og bruk av moderne videokonferanseutstyr. Enda større forskjell vil det bli i fremtiden. Det kan derfor være aktuelt å definere nærmere hvilke bruksområder de ulike typer utstyr bør ha. Det vil være uforsvarlig å avvikle et fengslingsmøte ved hjelp av videokonferanse med en vanlig liten 3 G mobiltelefon, for innhenting av en forklaring fra siktede når denne forutsetningsvis skal ha noen relevans for saken.

8.3.2. Spesielt om videokonferanse og "sårbare" vitner

Vi har egne regler som ivaretar de mindreårige vitner gjennom såkalte "dommeravhør", jf. *pkt. 5.2.1*. Andre sårbare vitner er i mindre grad beskyttet gjennom gjeldende prosessordning. Vi mangler spesielle regler om bruk av teknologi for å skåne sårbare vitner. I flere land er dette et typisk kjerneområde for bruk av fjernavhør.

I voldtektssaker utsettes ofrene for åpenbare belastninger ved først å måtte forklare seg for politiet, dernest for tingretten som regel i nærvær av tiltalte, for endelig å risikere å måtte forklare seg på ny i ankeinstansen for en hel jury. Dermed er det ikke rart at slike saker er vanskelige å iretteføre og mørketallene for denne type kriminalitet blir store, noe som i seg selv må sies å ha et rettssikkerhetsmessig aspekt. Sakene er for alvorlige og vitnene gjerne for sentrale til at de gamle gjeldende regler om fjernavhør, typisk per telefon kan benyttes. Det vil ikke alltid være tilstrekkelig å utvise tiltalte fra rettsalen, dersom vilkårene er til stede. Et sårbart vitne kan etter traumatiske opplevelser og mulige trusler meget vel ha en godt fundert redsel for gjentatte fysiske oppmøter i tinghuset. Spørsmålet må i de utvalgte prøvedomstolene løses etter den nye prøvoforskriften om bruk av utstyr for videokonferanse. Når forskriften skal praktiseres, bør det tas hensyn til de sårbare vitner. Det kan være grunn til å overveie om ikke forskriften bør fokusere konkret på denne gruppen vitner, og gjøre hensynet til disse, til et selvstendig vurderingskriterium. Reglene om anonyme vitner i straffeprosessloven § 130 a gjelder noe annet, nemlig om vitnets identitet skal holdes hemmelig. Vilråene er naturlig nok strenge og anonym vitneførsel er heldigvis sjelden nødvendig i praksis.

---

²¹⁵ http://www.3g-generation.com/what_is.htm

²¹⁶ <http://www.eurotechnology.com/4G/index.html>

²¹⁷ Innslag i Dagsrevyen NRK den 21.12.05 – Siviling. Christian Møller

8.4. Kombinasjon av opptak, lagring, søk og avspilling

En kombinasjon av videokonferanseutstyr med opptak, lagring i en digital og søkbar database, sammen med mulighet for senere avspilling, gir helt nye perspektiver på gjeldende prosesslovgivning. Blant de land jeg har foretatt undersøkelser i, synes Sverige å være det landet som har kommet lengst i sitt lovgivningsarbeid. En av flere mulige årsaker kan være at selv om Sverige ikke nødvendigvis har kommet lengst i praktisk bruk av utstyr på alle felt, så har de fra før av etablert lydopptak fra alle rettsforhandlinger. Lydopptak erstatter protokollering under bevisopptak. Videre har de hatt telefonavhør som et alternativ i lang tid. Fordelen ved det svenske lovgivningsarbeidet er at det oppnås et gjennomtenkt forhold til prinsipielle spørsmål ved anvendelse av teknologi, og utstyret kan etableres etter hvert som ny lovgivning trer i kraft. P.d.a.s. blir utfordringen å unngå teknologi som er prematur, eller ikke er tilpasset, i en situasjon der domstolene er utsatt for et sterkt effektivitetspress. Kostbar teknologi vil i så fall kunne virke mot sin hensikt ved å forringe, forsinke, fordreie eller tilsløre relevant informasjonsflyt til den dømmende rett. Uavhengig av fremgangsmåte, tror jeg det er klokt å utrede aktuelle problemstillinger på et tidlig tidspunkt, samtidig som nytt utstyr innføres trinnvis. De nødvendige justeringer kan dermed foretas underveis.

Flere anvendelsesområder for en kombinert bruk av kjent teknologi peker seg klart ut. Hos oss er det alt fra før av fremholdt i juridisk teori at det er en nokså stivbent ordning når vi ikke kan basere et bevisopptak på et lydbånd eller videoopptak, jf. *pkt. 5.2.4*. For straffesakers vedkommende vil det være nyttig med avspilling av opptak når det foreligger motstrid mellom politiforklaringen og hva som sies i retten. Tilsvarende gjelder ved motstrid mellom forklaring avgitt i første og annen instans. I likhet med avspilling av bevisopptak, vil retten få et bedre inntrykk av bevismaterialet enn hva tilfellet er i dag. Det vil i tillegg gi parten / vitnet en bedre mulighet til å kommentere og forklare sammenhengen i den forklaring som avgis. Det bør likevel utvises forsiktighet med å tillate dokumentasjon fra politiavhør i noen vesentlig større grad enn hva tilfellet er etter gjeldende rett. På sikt vil ellers tyngdepunktet i rettsapparatet kunne forskyves ut av domstolene, noe det klart er tatt avstand fra i forbindelse med de nye endringene i den svenske rettergangslovgivningen, jf. *pkt. 7.1.2.2*.

For ankebehandlingen vil det bli aktuelt med en ordning som går et skritt i retning av de nye bestemmelser i Sverige, nemlig at et opptak fra forhandlingene i første instans i større grad kan benyttes som bevismiddel og spilles av i neste instans. Normalt vil som nevnt vitner og parter ikke huske bedre med tiden. Dersom det har vært en uheldig spørsmålsstilling eller administrasjon av retten i første instans, vil en feil kunne bli bedre belyst enn hva tilfellet er i dag, ved å tillate avspilling av opptak under ankebehandlingen. En avbalansert prosesslovgivning som praktiseres fornuftig, vil etter min oppfatning fortsatt gi grunnlag for en fullstendig ny prøving i ankeinstansen, men på et sikrere bevismessig grunnlag.

En advarsel kan være på sin plass. En ubegrenset adgang til avspilling av opptak vil overdynte retten med informasjon. I likhet med hva som gjelder andre former for bevisførsel, er instrumenter til å kunne foreta nødvendige avgrensinger, viktige. Det bør legges opp til rutiner der et opptak kan bidra til en forenkling av prosessen. Partene vil kunne få et bedre grunnlag for en felles fremstilling av faktum og skille ut det som er mindre viktig.

Se foran under *pkt. 5.2.5* om den nye tvisteloven. Avspilling må begrenses til de sekvenser som partene og retten mener har relevans.

Endelig vil den praktiske gevinst ved avspilling bli spesielt stor, dersom vi gjennom opptak og avspilling kan slippe ytterligere protokollering og utskrift fra protokollatet, jf. ordningen i Sverige. God tilgjengelighet og søkbarhet i lagrede data blir essensielt. Er ikke denne god nok, vil økede krav i fremtiden til dokumentasjon for hva som fremføres under et rettsmøte, kunne fremtvinge utskrifter fra relevante deler av opptakene. I så fall kan det bli nødvendig å rendyrke en effektivisert utskriftstjeneste. Se til sammenlikning forslaget for politiets vedkommende om en sivil skrive-tjeneste for utskrift fra opptak av politiavhør. Et alternativ som å la en dommer i stedet forestå manuell protokollering under rettsmøtet, vil høyst sannsynlig være et stort tilbakeskritt både med tanke på en effektiv saksavvikling og kvaliteten på rettens administrasjon av rettsmøtet, jf. *pkt. 5.2.2*. I og med at opptak nå meget enkelt kan foretas fra rettsforhandlinger, kan vi heller ikke uten videre regne med at partene i en rettsak for fremtiden vil nøye seg med mindre nøyaktige protokollater.

8.5. Teknologi for å hindre misbruk

Det vil føre for langt å omtale mer generelle og kjente passive tiltak mot misbruk som passordbeskyttelse, kryptering av trådløse nettverk, programmer for å hindre endringer i lagrede opptak, servere for ”backup” av lagret materiale, m.v. Dette omhandles derfor ikke nærmere.

I domstolene er det dessverre liten bevissthet rundt de teknologiske realiteter knyttet til digitaliserte bevis som er i daglig bruk i våre rettssaler, spesielt digitale bevis som lyd, bilder, e-post og utskrifter. Slike bevis er lette å forfalske, samtidig som det finnes uanede muligheter til å spore forfalskninger. Eksempler på noen mer spesielle tiltak nevnes helt kort:

- E-post. Fra Norge kan nevnes at Institutt for Rettsinformatikk i Oslo har et prosjekt hvor det sees på sikkerheten ved bruk av elektroniske bevismidler, spesielt med tanke på at e-post kan ha flere lag med informasjon som kan manipuleres.
- Lydopptak. ”Forensic Audio” er en nokså omfattende metode utviklet for vitenskapelig undersøkelse av bevis i form av lydopptak med tanke på indikasjoner for at disse er endret eller manipulert på noen måte.²¹⁸
- Digitale bilder. Italienske forskere arbeider med å utvikle ”digitale vannmerker” for å vanskeliggjøre forfalskning av digitale bilder.²¹⁹
- Utskrifter. Det eksisterer en teknologi som skal være etablert for å avsløre forfalskninger ved utskrifter fra dataprintere. Denne gir mulighet til å sjekke hvor en utskrift fra en fargeprinter kommer fra. Et program i dataprintere legger inn små gule punkter i utskriften som representerer en kode. Koden gir opplysninger om skriverens serienummer og eksakt tidspunkt for utskriften, m.v. Metoden kan være betenkelig i

---

²¹⁸ Se for eksempel <http://www.caeaudio.com/forensicaudio.html> og artikkel i Law Gazette (The Law Society of Singapore), september 2005.

²¹⁹ <http://www.forskning.no/Artikler/2005/september/1126086663.59>

forhold til personvernet. De store produsentene av dataprintere skal ha levert sine printere med denne teknologien i årevis. Vil den nysgjerrige leser sjekke ut slike opplysninger i en utskrift av denne rapporten, er det bare å gå på Internett hvor fremgangsmåten beskrives. Det er lagt ut et program som fritt kan benyttes til formålet.²²⁰

- Andre forskningsprosjekter. Den norske Dommerforeningen har mottatt invitasjon til å delta i et tverrfaglig forskningsprosjekt angående bruken av elektronisk informasjon som bevis.²²¹

---

²²⁰ Se Aftenposten den 19.02.06, s. 4, samt <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/10/18/AR2005101801663.html> og <http://www.eff.org/Privacy/printers/docucolor/>

²²¹ Se nærmere referat fra styremøte i DnD den 30.22.06.